

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

**Всеукраїнська науково-методична конференція
«МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ – 2016:
ДОСВІД ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА
В УКРАЇНІ: ГЛОБАЛЬНИЙ, НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ»**

Збірник тез

Том 2

**У рамках тижня науки
14–18 листопада 2016 р.**

Миколаїв – 2016

Всеукраїнська науково-методична конференція «Могилянські читання – 2016: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» : [збірник тез]. – Том 2. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2016. – 104 с.

У збірнику тез містяться матеріали доповідей учасників Всеукраїнської науково-методичної конференції «Могилянські читання – 2016: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти».

СЕКЦІЯ: ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА НАБЛИЖЕННЯ ЇЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

ПІДСЕКЦІЯ: Публічне управління та адміністрування на шляху до євроінтеграції

УДК 35.072.1/2

Ємельянов В. М.,
д-р наук з держ. упр., професор,
Ібрагімова А. А.,
канд. наук з держ. упр., старший викладач,
кафедра публічного управління та адміністрування,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

НАСЛІДКИ ПЕРШИХ КРОКІВ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ТА РЕАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Реформи являють собою низку відповідей на нагальні проблеми суспільства і мають, як правило, прагматичний характер. У перехідних суспільствах реформи потребують особливої уваги, оскільки дуже часто реформування потребують майже всі сфери суспільного життя, що, безперечно, впливає на рівень суспільно-політичної стабільності. Успіх реформаторської політики залежить, зокрема, від своєчасності її проведення. Запізнілі реформи не призводять до пом'якшення соціальної напруженості і часто не тільки не сприяють досягненню суспільно-політичної стабільності, а й мають зворотний дестабілізуючий ефект. Будь-яке зволікання з реформами (через об'єктивні або суб'єктивні причини) призводить до стрімкого зростання кількості невирішених проблем, які у вигляді своєрідного «спадку» лягають на плечі кожного наступного уряду. Тому надзвичайно важливо не просто здійснювати реформи, а робити це своєчасно, не заганняючи суспільні проблеми (політичні, економічні, соціальні) вглиб.

З теорії та методики аналізу політичної діяльності відомо, що є відмінності між результатами та наслідками імплементації тієї чи іншої реформи. Результати реформ – це те, що реально зроблено в процесі

реалізації або виконання політичних рішень та заяв. Як правило, результати реформ можуть бути легко підрахованими, підсумованими та статистично проаналізованими. Наслідками реформ є очікувані або неочікувані кінцеві результати свідомої діяльності чи бездіяльності органів публічної влади.

На сьогодні, щодо наслідків перших кроків здійснення децентралізації публічної влади в Україні, можна навести наступне:

- консолідація демократії в Україні та активізація місцевої ініціативи, практична ліквідація залишків інституційної та нормативної радянської спадщини;

- наближення системи організації влади в Україні на місцевому рівні до європейських стандартів шляхом приведення національного законодавства у відповідність до Європейської Хартії місцевого самоврядування;

- початок соціально-економічного відродження місцевих громад завдяки наданню органам місцевого самоврядування окремих фінансових ресурсів та появи нових інвестиційних ресурсів, як вітчизняних, так й іноземних;

- практична реалізація в Україні місцевого самоврядування на основі втілення у життя принципів децентралізації та субсидіарності.

Перспективи подальших перетворень у ході здійснення та остаточного завершення децентралізації публічної влади в Україні, на нашу думку, є не зовсім передбаченими. Адже, через багатство проявів суспільного життя, його певну непередбачуваність, а також суб'єктивний фактор, у процесі імплементації реформування публічної влади в Україні виникатимуть неочікувані наслідки, які можуть призвести до негативних ефектів. Відповідно можливими наслідками здійснення децентралізації публічної влади в країні можуть стати:

- тотальна зміна вітчизняного законодавства, а саме внесення змін до Конституції України, Бюджетного, Податкового та Земельного кодексів, прийняти нові Закони України «Про місцеве самоврядування», «Про центральні виконавчі органи влади», «Про право комунальної власності», «Про територіальну громаду» та ін.;

- проведення позачергових виборів до місцевих рад, з чітким визначенням меж виборчих округів та складанням списків виборців у відповідності з межами новоутворених адміністративно-територіальних одиниць;

- поділ на адміністративно-територіальні одиниці за новими критеріями може наразитися на спротив національних громад у разі, якщо нові межі громад і районів порушують баланс інтересів, що вже склався, так як ряд регіонів і областей України мають виразний поліетнічний характер;

– можливий опір реформі або навіть прямий її саботаж з боку регіональних еліт та бюрократії.

Отже, варто зазначити, що ряд суперечливих положень щодо здійснення реформування місцевого самоврядування, територіальної організації влади в Україні та формування спроможних територіальних громад, здатні призвести до негативних неочікуваних наслідків. Так, не досить аргументованою є ідея щодо виведення міст-районів та міст-регіонів з адміністративного складу відповідних районів та областей. У разі реалізації цього положення може порушитися їхня єдність і цілісність як спільноти громад.

Сьогодні на національному порядку денному є завдання з реалізації низки стратегічних пріоритетів розвитку держави. Це європейська та євроатлантична інтеграція, забезпечення сталого економічного зростання, соціальна переорієнтація економічної політики, децентралізація публічної влади та побудова спроможних територіальних громад в Україні. Всі ці зміни та реформи містять у собі дестабілізаційний потенціал, оскільки їх метою є кардинальні зміни в тій чи іншій сфері або галузі. А вже зростання цього потенціалу та перетворення його на серйозний дестабілізуючий фактор залежить від багатьох чинників, основними з яких є послідовність політики реформ та відповідність її національним інтересам.

УДК 35.072.22 (477)

Беглиця В. П.,

*д-р наук з держ. упр., доцент, проректор з наукової роботи,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВЛАДНО-ГРОМАДСЬКИХ ВІДНОСИН

Для зменшення загрози національним інтересам України, економічної та соціальної забезпеченості громадян, потрібне провадження комплексної та ефективної політики боротьби з корупцією. Саме це має стояти серед перших завдань як для держави, так і для суспільства, оскільки зацікавленими є обидві сторони. Боротьба лише тільки з наслідками корупції є малорезультативною, оскільки вона створює хибне бачення проблеми та опосередковано допомагає продукуватися корупційним схемам. У результаті створюються загрози механізмам вільної конкуренції, виникають перешкоди для підприємництва, неефективно

витрачаються кошти з бюджету та, нажаль, підривається обороноздатність країни, з'являються загрози безпеки громадян.

Сьогодні практична реалізація дієвих механізмів запобігання та протидії корупції тісно пов'язується з опрацюванням адміністративних процедур та активного вживання фактору громадського контролю. Це дасть можливість моніторингу з боку громадськості та представників бізнесу за діяльністю органів публічної влади, інституціоналізації механізмів взаємодії влади та громадян. Потрібно забезпечити середовище для упорядкування соціальних відносин, формувати у громадян потрібні моральні та юридичні норми, а також правосвідомість, створити нові продуктивні напрямки суспільного регулювання через усунення суперечностей між нормами права та моралі відносно запобігання провадам корупції в Україні.

У теперішніх українських реаліях актуалізується питання запозичення іноземного досвіду подолання явища корупції. Окрім стандартних процедур, що передбачені євроінтеграційною стратегією та є актуальними для європейської моделі корупції, не зайве використання досвіду східних країн, що мають позитивну практику. Це може допомогти у створенні комплексного пакету рекомендацій, оскільки українська модель корупції в деяких моментах перекликається зі східною моделлю. Відносно цього особливої уваги заслуговує Сінгапур. Ця держава за доволі незначний термін спромоглася зайняти чільне місце серед передових держав міжнародної спільноти. До того ж, саме Сінгапур визнається однією з найбезпечніших країн, в якій корупції практично немає. Для цієї східної країни, наприклад, показовою є норма, відповідно до якої в судовому процесі при розгляді справ з хабарництва користуватися фактами, що свідчать про зайві витрати обвинуваченого чиновника, неспівставні із його зарплатнею або вартістю рухомого та нерухомого майна завелика стосовно одержуваних доходів. Судам при цьому були надані права конфісковувати майно та доходи, що були отримані в результаті участі у корупційних діяннях.

Досвід Гонконгу теж є доволі цікавим, оскільки в китайській традиції довгий час панувала думка про те, що потрібно віддячувати за отримання послуг з боку влади. Це є характерним й для української історичної традиції. До певного часу в Гонконзі, для відкриття приватного підприємства потрібно було отримати близько двадцяти документів дозвільного характеру, на що могло бути використано дуже багато часу, що могло сягати річного терміну. Після проведення оптимізації кількість документів значно зменшена, а отримувати їх потрібно лише в одному органі влади. Відповідно, це дало змогу мінімізувати час на отримання адміністративних послуг та створення корупційо-генних си-

туацій. У Гонконзі у подоланні явища корупції ставка була зроблена на зміну ідеології. Що ще є актуальним для українських реалій, на відміну від Сінгапуру, тут заробітна платня чиновників не стала дуже великою.

Досить виваженою є думка про те, що налаштування суспільних відносин можливе лише за умов самостійного вирішення суспільством питань щодо форми реагування на факт прояву корупції з боку окремих представників публічної влади. При цьому моральна складова може бути не менш значною за правову, іноді навіть більш ефективною у протидії корупції. За результатами компетентних досліджень, майже третина населення країни сприймає корупцію не в ролі асоціальної поведінки, що допомагає знищенню системи державного управління, а відноситься як до норми життя. Відповідно до цього пропонуються певні шляхи усунення негативних наслідків подібного ставлення.

Серед стратегічних напрямків протидії корупції на першому місці повинно стояти попередження проявів корупції. Профілактичні заходи обумовлені суспільними передумовами корупції та загалом усім спектром умов корупції. В цьому плані одним з першочергових завдань є створення ситуації в суспільстві, за якої корупція стає справою невігідною та навіть ризикованою. Соціальний статус службовця, перед яким з'являється спокуса використати у власних інтересах владні повноваження, мусить стимулювати його до цілковито законної поведінки. В даному випадку острах бути викритим замінюється свідомим розумінням результатів корупційного діяння. Саме це мусить стати підґрунтям правомірної поведінки службовця будь-якого рівня.

УДК 327.39(477)

Багмет М. О.,
*д-р іст. наук, професор,
кафедра менеджменту та адміністрування,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ І СВІТОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗМУ

Розвиток глобального процесу, анексія Криму та розв'язання «гібридної війни» на Донбасі, поява нових міжнародних викликів нагально вимагає від українських науковців спрямувати зусилля на: моделювання оновленої стратегії сучасної публічної європейської і світової інтеграції України, де будуть відображені проблеми, пов'язані із імп-

лементациєю Угоди про асоціацію України з ЄС, пам'ятаючи при цьому про уроки референдуму в Нідерландах та підсумки Brexit у Великій Британії; враховуючи позитивні зміни у відносинах України з НАТО, про що свідчать рішення Варшавського саміту (липень 2016 р.); донесення до європейської і світової спільноти зростаючого бажання української громадськості щодо входження до ЄС та НАТО; здійснення в умовах децентралізації влади в усіх територіальних громадах, не дивлячись на рівновіддаленість від зони АТО, висвітлення активізації руху відносно завершення створення системи колективної безпеки. Виходячи з того, що процес глобалізації нині набув планетарного значення, а в Україні став довготривалим і незворотним напрямком, який охоплює всі сфери суспільного життя та діяльність загальнодержавних управлінських структур, органів місцевого самоврядування, політичних і громадських організацій, волонтерських об'єднань, миротворчих рухів тощо.

Актуальність проблеми обумовлена й тим, що з лютого 2017 р. Україна приступить до головування в Раді Безпеки ООН. От чому розробляється оновлення стратегії та механізмів реалізації публічної європейської і світової інтеграційної політики України в умовах глобалізації та забезпечення колективної безпеки. Все це виходить із складної реальної ситуації, що склалася після Революції гідності та розв'язання Російською Федерацією військових дій на Сході України.

У цілому мета виступу полягає в науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад оновленої сучасної стратегії і механізмів реалізації публічної європейської і світової інтеграційної політики України, а також розроблення нової концептуальної парадигми реального імплементації європейських і світових інтеграційних стандартів та норм, враховуючи сучасні виклики.

Цій ідеї підпорядковані і основні завдання, які передбачають:

1. Уточнення понятійно-категоріального апарату.
2. Виявлення рівня розробленості проблеми у зарубіжній і вітчизняній літературі.
3. Доопрацювання методологічних основ формування й реалізації сучасної публічної європейської і світової інтеграційної політики України.
4. Формулювання авторського бачення стратегії розвитку сучасної інтеграційної політики в Україні.
5. Охарактеризування особливостей шляхів реформування органів державної влади України щодо реалізації публічної європейської і світової інтеграційної політики України.
6. Запропонування внесення змін до концептуальної моделі формування та поетапних кроків реалізації публічної європейської і світової інтеграційної політики України.

7. Обґрунтування підходів та ролі активного залучення громадян України до євроінтеграційних процесів.

8. Розширення наукових аспектів загальної теорії оптимізації методики та механізмів імплементації публічної європейської і світової інтеграції в Україні в умовах глобального розвитку та створення системи колективної безпеки.

9. Вироблення короткотермінових завдань та довготривалої програми імплементації стратегії розвитку публічної європейської і світової інтеграції України та варіативності щодо термінів вступу до ЄС і НАТО.

10. Апробування результатів на міжнародних, загальноукраїнських та регіональних наукових зібраннях і оприлюднення їх у дисертаціях, монографіях, в різних зарубіжних і вітчизняних виданнях.

11. Організація проведення моніторингу та розміщення результатів соціологічних досліджень в Інтернет-порталі і в друкованих мас-медіа.

Таким чином, оперативне внесення змін в оновлення стратегії публічної європейської і світової інтеграції України сприятиме доповненню відповідних кореляцій і уточнень до політичних та соціально-економічних положень, які відображені в Угоді про асоціацію України з ЄС та оперативному реагуванню на прийняття безпекових рішень НАТО й ООН.

УДК 35.07:005.591.4

Стоян О. Ю.,

*д-р наук з держ. упр., доцент
кафедри менеджменту та адміністрування,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПУБЛІЧНІСТЬ, ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА, НОВЕ ПОКОЛІННЯ – КЛЮЧІ ДО УСПІХУ РЕФОРМИ УПРАВЛІННЯ

Головна мета реформи державного управління – побудова прозорої системи державного управління, створення професійного інституту державної служби та забезпечення її ефективності. В результаті має бути створена ефективна, прозора, відкрита та гнучка структура публічної адміністрації. Виходячи з цього, задекларувавши відхід від централізованої моделі управління, реформування державного управління та державної служби треба робити одночасно та комплексно, закладаючи в нові закони або вносячи зміни до чинних законів європейські принципи верховенства права, публічної служби, публічної

адміністрації, міжнародні стандарти та норми ЄС, регулювання процедур взаємовідносин органів публічної влади з учасниками правовідносин.

Світова наукова думка та практика виробили притаманний теорії публічного управління понятійно-категоріальний апарат, зокрема: публічна влада та політика, публічне управління та публічне адміністрування, публічна служба та органи публічного управління, принципи публічного управління, тощо. Суттєвою відзнакою принципів публічного управління є те, що вони завжди є закріпленими тими чи іншими правовими нормами і це надає їм необхідну вагомість у правовідносинах органів публічної влади з громадянами. Саме через відсутність у чинних законах України цих понять, правових дефініцій, роль яких є надзвичайно великою, необхідно невідкладне вдосконалення чинного законодавства не тільки про державну службу та службу в органах місцевого самоврядування, а також про системи державного управління і адміністративне законодавство, тощо. Цілком зрозуміло що, без докорінної зміни адміністративного права, у тому числі прийняття вкрай необхідного Адміністративно-процедурного кодексу України не наблизить виконавчу владу України до європейських стандартів. Тільки на законодавчому рівні, визначивши межі адміністративного органу, процедури взаємовідносин громадянина з державою, регламентувавши усю численну низку адміністративних процедур можливо забезпечити захист прав та інтересів людини. Всі розвинені демократичні країни мають саме закони або кодекси про адміністративну процедуру, які обмежують свавілля чиновників. Існуючий Закон України «Про адміністративні послуги», це лише перший позитивний крок, але він не вирішує головного утвердження прав і свобод людини, що є головним обов'язком держави. Пріоритет держави над людиною, громадянином повинен відійти в минуле.

Успішному реформуванню в Україні заважає низька якість значної частини державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування. Ефективність роботи реформованої системи залежатиме в першу чергу від наявності достатньої кількості підготовлених публічних службовців, що володіють навиками прийняття управлінських рішень за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування». Це вимагає невідкладної роботи в межах національного законодавства адаптованого до законодавства ЄС, нових стандартів, навчальних програм з урахуванням європейського досвіду та вимог для підготовки майбутніх фахівців відповідних рівнів підготовки (бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук), а також враховуючи гострий дефіцит кадрів – перепідготовки державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування для підвищення професійної компетентності з метою належного виконання своїх обов'язків. У цьому процесі інститут державної служби завжди буде головним в силу того, що в управ-

лінні як суспільному явищі і суб'єктом, і об'єктом управлінського впливу виступає людина. Органи виконавчої влади мають особливий склад персоналу, переважна більшість якого є державні службовці, які обіймають посади і виконують свої функціональні обов'язки у відповідності до Закону України «Про державну службу».

Важливо констатувати, що трансформація суспільства та влади у всіх державах була складним процесом, який відбувався під впливом як внутрішніх так і зовнішніх факторів, але українські реформи відбуваються значно повільніше, ніж у більшості посткомуністичних країн. Ця проблема була менш помітною в Польщі, Чехії, Словаччині, де переважна більшість населення та політичних сил були зорієнтовані на «повернення до Європи» і значною мірою нівелювалася у країнах-кандидатах необхідністю чіткого дотримання вимог Європейського Союзу на етапі підготовки до вступу в нього. Окрім цього необхідно пам'ятати, що у вказаних країнах система Варшавського договору щоразу під час зміни поколінь (приблизно через 22–25 років) і взявши точку відліку 1944–1945 рр. в суспільстві відбувались спроби змінити обраний шлях розвитку країн. І лише у 1988–1991 рр. ці процеси завершилися для усіх країн соціалістичного табору, включаючи розпад СРСР та створенням незалежної держави Україна. Події 2013–2014 рр. якраз припадають на зміну покоління та дають надію, що нове покоління українців спроможне виконати свою історичну місію, як і в східноєвропейських країнах.

Нам потрібно зрозуміти, що європейська модель державного управління – результат тривалого розвитку європейських держав, постійних наукових пошуків, експериментів і узгодження нововведень з громадськістю... Задля втілення такої моделі в нашій країні необхідно наполегливо працювати над європеїзацією своєї власної суспільної і державної сутності.

УДК 35.08:005.95/.96

Козлова Л. В.,
канд. наук з держ. упр., доцент
кафедри публічного управління та адміністрування,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Розвиток кадрового менеджменту в органах публічної влади тісно пов'язаний із сучасними тенденціями в управлінні людськими ресурса-

ми. І хоча на практиці в державному управлінні застосовуються не так багато методів та технологій, які пропонує сучасна теорія кадрового менеджменту, все ж таки вони надалі використовуватимуться більш активно. Враховуючи європейські орієнтири України, пов'язані з ними європеїзацію публічного простору та реформи державної служби, хотілося б зупинитися на сучасній оцінці персоналу органу публічної влади.

Досить тривалий час в оцінці персоналу державних службовців застосовувалися основні дві технології – щорічна оцінка та атестація. Враховуючи критичні зауваження щодо використання цих методик представниками кадрових служб та керівниками в органах публічної влади, сьогодні стає актуальним завданням пошук нових, більш адекватних сучасним умовам розвитку державної служби в Україні методик та технологій оцінювання персоналу державної служби різних рівнів.

До комплексних методів оцінки належить кадровий аудит, який застосовується активно у бізнес секторі і є спеціальним, детальним аналізом стану персоналу організації та системи управління персоналом, спрямованим на оцінку їх відповідності як поточним господарським завданням, так і цілям її стратегічного розвитку, прийнятим стратегіям.

Оцінюючи персонал щодо вимог поточного функціонування організації, кадрова служба має виявити забезпеченість кадрами, відповідність їх кваліфікації, трудової мотивації, рівня дисципліни в організації з урахуванням ситуації, що склалася. При цьому виявляються сильні і слабкі сторони персоналу і системи управління, а також наявні резерви і потенціал. Метою такого кадрового аудиту є не скорочення та звільнення персоналу, а навпаки – розробка порад, рекомендацій, планових заходів та проектів з оптимізації трудових ресурсів і підвищення ефективності їх діяльності у відповідності з поточними вимогами організації як системи, її господарської діяльності та вимог зовнішнього середовища.

При оцінці щодо стратегій розвитку організації, а в органі державної влади – готовності до реформування та якісних змін, передусім необхідно визначити ступінь готовності персоналу до здійснення майбутніх організаційних змін.

При цьому як керівному персоналу, так і службовцям з управління персоналом, необхідно відповісти на питання:

- Готові (здатні, мотивовані) співробітники до індивідуальних змін у своїх правилах, принципах, відносинах з керівниками, колегами, партнерами, клієнтами, у способі життя, поведінці та ін.;

- Чи готові вони до напруженої роботи з проведення організаційних змін, участі в проектах розвитку організації відповідно до визначених ним місцем і роллю в системі змін;

– Володіють вони необхідними для майбутньої роботи знаннями та вміннями, чи зможуть виконати її відповідно до встановлених вимог.

Відповіді на ці питання необхідно мати керівникам з метою виявлення готовності органу влади до запровадження будь-яких змін. На практиці ж виявляється неготовність кадрового складу, спротив, нерозуміння з питань власне того, що відбувається в органі публічної влади і для чого це потрібно.

В умовах сучасної нестабільної як світової ситуації кадровий аудит набуває особливого значення: він повинен забезпечити стабільність поточної діяльності органу державної влади, його відповідність вимогам зовнішнього середовища, а також створити можливості безперервного вдосконалення і за умови можливих стрибкоподібних змін (наприклад, політичних). Це пов'язано з тим, що з усіх організаційних ресурсів люди є найбільш гнучкими, але для цього має бути забезпечене певну якість людських ресурсів, для чого управління ними має бути засноване на концепції людського капіталу.

У зв'язку з цим одним із завдань кадрового аудиту є виділення в середовищі персоналу кола осіб особливої, більшою мірою неформальної категорії-когнітаріат, тобто працівників, які максимально використовують у своїй діяльності креативний інтелект і здатні до створення інтелектуальних продуктів, інновацій, а також максимально ефективно адаптації до мінливих умов внутрішнього і зовнішнього організаційного середовища.

УДК 35.076/.078(477.73)«2014/2016»

Семерей П. М.,
*державний реєстратор, Центр надання
адміністративних послуг Миколаївської міської ради,
здобувач, Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

**ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ
ЦЕНТРОМ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ
МИКОЛАЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ У 2014–2016 рр.**

Одним із важливих напрямів розбудови України як незалежної демократичної правової держави є побудова міцної системи надання адміністративних послуг, яка покликана задовольняти інтереси фізичних та юридичних осіб, тобто суб'єктів звернень. Певною мірою Україна вже вступила на шлях реформувань, адже з 2015 року набув чинності

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)». З 1 січня 2016 р. набули чинності суттєві зміни до Закону України «Про адміністративні послуги», прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг», тобто йде процес впровадження адміністративної реформи або децентралізація. Необхідно зазначити, що реальний стан надання адміністративних послуг в Україні станом на 2014 – початок 2015 року не задовольняв ані правову систему України, ані саму державу як таку, ані її громадян, ані, тим більше, Європейське співтовариство, до членства у якому прагне Україна.

У статті акцентовано увагу на ключових проблемах функціонування Центру в 2014, 2015 та першому півріччі 2016 року. Визначено ряд невідкладних заходів, які мають бути реалізовані для вдосконалення діяльності Центру, підвищення якості і результатів роботи. Доведено, що сучасний стан системи надання адміністративних послуг в місті Миколаєві потребує системних удосконалень, як в організаційній сфері (перерозподіл обов'язків між працівниками, введення нових штатних одиниць, внесення змін і затвердження нового Тимчасового переліку послуг, прийняття відповідних рішень Миколаївською міською радою), так і з погляду фінансового забезпечення (розширення приміщення або облаштування нового, облаштування додаткових робочих місць, придбання сканерів та сучасної техніки, відкриття філій в Адміністраціях міста та налагодження їхньої роботи).

Для міста Миколаєва, як і для України в цілому, актуальним є завдання побудови досконалої налагодженої системи надання адміністративних послуг.

Відповідно до проведеного моніторингу кількості осіб, які звернулися за отриманням адміністративних послуг до центру надання адміністративних послуг Миколаївської міської ради у 2016 році встановлено, що кількість осіб, в порівнянні з 2014–2015 роками, значно збільшилася:

- у 2014 році – 13271;
- у 2015 році – 65881;
- станом на 30.06.2016 – 74652.

Такі показники свідчать, перш за все, про те, що Центр надання адміністративних послуг Миколаївської міської ради вступив на шлях децентралізації влади та поступово переймає від органів виконавчої влади повноваження та реалізує їх в Центрі. В 2015 році такими повноваженнями стали надання послуг з прийняття та видачі документів з

державної реєстрації речових прав на нерухоме майно. 2016 рік ознаменувався передачею широкого кола повноважень від Міністерства юстиції України, Державної міграційної служби України, Держгеокадастру.

Отримання нових функцій тягне за собою не лише значні надходження до місцевого бюджету, а й необхідність збільшення штатної чисельності працівників Центру надання адміністративних послуг Миколаївської міської ради.

Центр надання адміністративних послуг в сучасних умовах має являти собою інтегрований офіс, у якому в одному місці надається більшість адміністративних послуг, необхідних громадянам і бізнесу. Основними завданнями інтегрованих офісів мають стати такі критерії: результативність, простота, зручність, доступність, своєчасність, прозорість, професійність.

Також доцільно створити умови для відкриття громадських приймалень при Центрах надання адміністративних послуг, де громадяни зможуть отримувати безкоштовну правову допомогу, а також залучати представників громадськості до незалежного моніторингу ефективності надання цих послуг та виявлення проблемних питань у цьому процесі.

На теперішній час ще залишилися проблемні питання, які перешкоджають більш ефективній роботі центру надання адміністративних послуг Миколаївської міської ради.

З метою виконання вимог чинного законодавства, забезпечення належного рівня обслуговування громадян через Центр надання адміністративних послуг у сфері надання адміністративних послуг до розгляду міської ради включено наступні питання: зміна структури, збільшення та затвердження штатної чисельності працівників центру надання адміністративних послуг Миколаївської міської ради, збільшення фінансування, розширення приміщення, затвердження Положення про Центр надання адміністративних послуг.

Виходячи із аналізу стану справ на виконання вимог законодавства, слід відмітити нагальну потребу в реалізації ряду невідкладних заходів для вдосконалення зазначеного напрямку діяльності.

1. У зв'язку з розширенням кола переліку надання адміністративних послуг виникає необхідність виділення окремого приміщення для облаштування центру надання адміністративних послуг Миколаївської міської ради, адже бажано, щоб адміністративні послуги надавалися за принципом «єдиного вікна». Зарубіжний досвід надання адміністративних послуг свідчить, що основними формами Центрів надання публічних послуг виступають «універсами послуг», «єдине вікно» та електронні послуги. Практика «універсамів послуг» засвідчує, що їх основ-

на перевага: громадянин може навіть не знати, де розміщується той чи інший адміністративний орган, адже всі послуги він може отримати в одному місці. Відповідно до принципу «єдиного вікна» громадянин усувається від процесів міжвідомчих погоджень, збирання факультативних довідок та інших супровідних документів може бути мінімальним. Механізм надання послуг передбачає, що всі внутрішньоорганізаційні процеси відбуваються всередині органу або між органами, коли особа подає заяву та через певний час отримує необхідний їй результат або обґрунтовану відмову. Електронні послуги являють собою спілкування особи з владою, яке здійснюється опосередковано, що робить його максимально комфортним для споживача.

2. З метою налагодження надання адміністративних послуг Державної міграційної служби України через Центр надання адміністративних послуг – облаштування спеціальних ізольованих приміщень, обладнаних спецтехнікою, засувами, ґратами на вікнах, сейфами або вогнетривкими шафами, засобами охоронно-пожежної сигналізації, підключених до централізованого нагляду державної служби охорони, окремі архівні приміщення.

3. Удосконалення системи надсилання відсканованих документів з використанням засобів телекомунікаційного зв'язку.

Крім цього, існують певні матеріально-технічні проблеми щодо оснащення центру надання адміністративних послуг Миколаївської міської ради:

- недостатні технічні можливості щодо реєстрації в базі даних про реєстрацію заяв і запитів Державного реєстру прав, виготовлення електронних копій документів шляхом сканування;
- у приміщенні центру відсутні металеві шафи (сейфи) для збереження оригіналів документів;
- проблеми з облаштуванням центру надання адміністративних послуг, в т. ч. архівних приміщень;
- необхідність встановлення програмного забезпечення для організації електронного документообігу, запровадження електронних журналів реєстрації та обліку адміністративних справ;
- поліпшення системи електронного керування чергою.

З метою підвищення якості організації надання адміністративних послуг суб'єктам звернення центром надання адміністративних послуг Миколаївської міської ради плануються вжиття таких заходів протягом 2016 року:

- організація електронного документообігу;
- встановлення відповідного програмного забезпечення у відповідності вимогам;

- запровадження електронних журналів реєстрації та обліку адміністративних справ;
- підключення Центру надання адміністративних послуг до мережі Миколаївської міської ради;
- доукомплектування робочих місць адміністраторів технікою;
- налагодження системи інформування заявників про результат їх адміністративних справ засобами телефонного зв'язку;
- автоматизування процесу оповіщення суб'єктів звернення про виконання
- переданих їм документів – укладання договору з ТОВ «Укртелеком» на підключення двох телефонних номерів для організації автодозвону;
- створення умов для онлайн-консультування громадян (наразі проект запущено у тестовому режимі);
- надання можливості суб'єктам звернення відстежувати результати розгляду свого звернення на інформаційному порталі у власному кабінеті.

Спільно з Департаментом інформації та зв'язків з громадськістю розробляється портал, який дозволить надати весь комплекс послуг суб'єктам звернення: отримання інформації про послуги, що надаються через центр, запис на прийом, подача заяви та документів для отримання окремих послуг, відстеження результатів розгляду та отримання результатів по деяким послугам;

Центром проводиться роз'яснювальна робота серед суб'єктів надання послуг про необхідність автоматизації надання адміністративних послуг та взаємодії з центром.

З метою поліпшення матеріально-технічної бази в проект бюджету подана заявка на фінансування центру.

Крім цього, планується проведення семінарів-нарад з суб'єктами надання адміністративних послуг, представниками засобів масової інформації та зацікавленими особами. Подібні публічні заходи у вигляді семінарів, круглих столів, прес-конференцій та брифінгів планується проводити систематично з метою узгодження розбіжностей, що виникають у процесі надання адміністративних послуг, а також для висвітлення актуальних для суб'єктів звернення питань, підвищення їх інформованості. Поряд із цим, інформування буде проводитися через друковані та електронні ЗМІ, в мережі Інтернет.

Також заплановано постійне підвищення кваліфікації співробітників центру.

Отже, Центр надання адміністративних послуг Миколаївської міської ради зараз багато в чому відрізняється від своєї первісної моделі

2012 року, оскільки процеси дерегуляції, децентралізації влади та інші впроваджені владою реформи посприяли об'єднанню якомога більшого кола адміністративних послуг в єдиному центрі обслуговування громадян.

УДК 351.77+614.2

Шевчук В. В.,
здобувач кафедри менеджменту та адміністрування
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ: ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Серед найважливіших напрямів, пов'язаних з підвищенням ефективності управління галуззю, безумовно, необхідно розглянути передумови й можливості реформування управлінських процесів у сфері охорони здоров'я на основі впровадження нових структурних підрозділів.

У процесі проведення організаційних перетворень до складу структури управління системою охорони здоров'я входять нові структурні підрозділи, зокрема, доцільним є запровадження двох нововведень до структури управління охороною здоров'я на регіональному рівні: участь громадськості як основного – споживача медичних послуг і контроль управління охороною здоров'я регіону (тобто поява громадської ради); утворення органу комплексного, стратегічного розвитку охорони здоров'я регіону, що враховує більший обсяг факторів, насамперед зовнішнього середовища, які впливають на перспективи розвитку загрози і можливості охорони здоров'я регіону (рада зі стратегії).

Здатність системи охорони здоров'я адекватно відповідати потребам і запитам громадян буде визначається не лише її технологічним розвитком та обсягами державних і особистих витрат. Необхідною умовою є розвиток інститутів, використовуючи які громадяни можуть впливати на медичні установи і лікарів. Напрямами такого розвитку виступають:

- формування правової бази захисту прав пацієнта і персоналізованої відповідальності лікарів за надання медичної допомоги при односторонньому розвитку страхування професійної відповідальності лікарів;
- створення громадських рад у великих медичних організаціях, покликаних, виключити їх надмірну комерціалізацію, прищепити прозорі форми надходжень та розподілу коштів, забезпечити максимальну гласність щодо показників діяльності установ;
- збір і поширення інформації про діяльність страховиків та медичних організацій;

– заохочення розвитку некомерційних організацій, що об'єднують хворих з певними захворюваннями, наділення їх правом участі в обговоренні організації медичної допомоги з керівниками органів і закладів охорони здоров'я;

– участь громадськості в обговоренні політики в сфері охорони здоров'я.

На регіональному рівні, можуть утворюватися громадські ради, які сприятимуть їх діяльності та забезпечувати інформованість населення і громадський контроль у сфері охорони здоров'я.

Для того щоб, забезпечити баланс інтересів і координацію дій всіх суб'єктів системи охорони здоров'я, досвідом міжнародного співтовариства визначені принципи співпраці влади і суспільства. Такими принципами є:

– принцип двостороннього зв'язку – постійний обмін інформацією між населенням і державним апаратом у сфері охорони здоров'я в процесі розробки рішень;

– принцип консультацій під час планування політики та прийняття рішень – чиновники сфери охорони здоров'я зобов'язані враховувати пропозиції громадських рад, надавати їм інформацію, радитися з ними до прийняття рішень та обґрунтовувати свої рішення, якщо вони розходяться з позицією громадськості;

– принцип спільної оцінки – результати діяльності громадських рад повинні розглядатися як інструмент оцінки державної політики у сфері охорони здоров'я.

УДК 351/822:[339.13:004.738.5](477)

Под'ячев С.,

*здобувач, Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ БІТКОІН В УКРАЇНІ: ЧИ Є НЕОБХІДНІСТЬ У ЇЇ ФОРМУВАННІ?

Для початку дозвольте нагадати визначення терміну. «Біткоїн» – це віртуальна децентралізована система розрахунків, яка представляє собою загальнодоступний для перегляду ланцюжок транзакцій та крипто-алгоритм за яким генеруються, зберігаються та передаються одиниці віртуальної валюти.

За прогнозами американських вчених, кількість унікальних користувачів системи може сягнути 100 мільйонів вже наступного року. Разом з тим за інформацією, яка була озвучена директором департаменту платіжних систем НБУ, українці займають до 15 % ринку майнінгу (обчислення ланцюга блоків транзакцій, що служать для забезпечення роботи системи).

Банкрутство майже третини українських банків, від якого не врятували мільярдні позики з державного бюджету, дає чіткий сигнал про те, що сучасна модель фінансово-інформаційної інфраструктури, яка надає змогу обраним соціалізувати збитки та приватизувати прибутки, є недосконалою і потребує змін. Переосмислення потребує і державна політика у цій сфері, і законодавство, яке її легітимізує.

Актуальність цієї теми, на мою думку, також зумовлена повною відсутністю досліджень на тему державної політики стосовно віртуальних валютних систем та зокрема Біткоїн в українському науковому просторі та відсутністю нормативно-правових актів, які давали б відповідь на виклик існування системи в українському правовому вимірі.

Європейський центральний банк, Банк Англії, Банк Канади, Федеральна резервна система США та інші фінансові регулятори провідних країн світу публікують результати своїх досліджень системи Біткоїн. На розгляді у Конгресі США зараз знаходиться білл про мораторій на додаткове регулювання та обмеження використання системи Біткоїн у США.

Тим часом у Держдумі Росії розглядається законопроект, яким пропонується запровадити кримінальну відповідальність за використання системи.

Отже, спостерігається майже повний спектр думок та поглядів на цю проблему.

Із розвитком технологій, деякі види економічної діяльності, де монополією володіла держава, такі як наприклад, поштовий зв'язок, зазнали значної трансформації. Із появою електронної пошти постійно зменшується кількість паперових листів. Розвиток інтернет-торгівлі стимулює створення недержавних поштових компаній.

Однак, держава користується монопольним правом примусово обмежувати деякі види економічної діяльності, які є технологічно доступними для більшості населення. Так, держава не тільки ліцензує виготовлення з метою збуту міцних алкогольних напоїв, але ще й штучно монополізує продаж етилового спирту для виробників та встановлює мінімальну роздрібну ціну.

Але нові революційні технології докорінно змінюють не тільки традиційні підходи до бізнесу, але й створюють необхідність внесення революційних змін у моделі регулювання.

Якщо помислити ще ширше, то очевидним стає висновок: зміна економічного укладу породжує зміну форми правління, державного устрою та перегляд суспільного договору. Очевидно, що такі «тектонічні зсуви» відбуваються не без намагань владних еліт законсервувати ситуацію.

Ратифікувавши Угоду про асоціацію із Європейським Союзом, Україна взяла на себе зобов'язання щодо гармонізації свого законодавства із законодавством ЄС. Доступ українських товаровиробників на

європейський ринок та можливість мобільності робочої сили розглядаються як позитивні наслідки євроінтеграції. Але для промисловості на різних стадіях розвитку необхідна не однакова, а різна економічна політика. Це добре розуміють у ЄС, який було започатковано як Союз вугілля та сталі для спільних дій щодо захисту та розвитку власної важкої промисловості.

Уряди країн, що розвиваються, із кожним роком втрачають можливості формування власної економічної політики. Чисельні консультанти МВФ та СБ видають рекомендації, які є вигідними для урядів країн донорів, але не несуть за це жодної політичної відповідальності. Якщо уряд починає спротив – кредитори заморожують черговий транш. Вони самі вибудували систему, при котрій уряди бідних країн перетворилися на кредитних наркоманів. Якби не було потреби у кредитах, уряди бідних країн були би більш самостійними у формуванні політики. Але чи вигідно це урядам багатих країн?

Система «Біткоїн» є першим робочим проектом, який пропонує реальну альтернативу майже сакральному праву держави емітувати гроші. Це однозначно інструмент, який належить суспільству. Його цінність – в ідеї. Баланс сил між суспільством та державою змінюється. До чого призведе ця трансформація залежатиме від того, яку політику уряди оберуть у відношенні до її регулювання.

УДК 352.354

Гіржев А. О.,

аспірант, кафедра публічного управління та адміністрування,

Штиршов О. М.,

канд. наук з держ. упр., доцент

кафедри публічного управління та адміністрування,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПЕРЕДАЧА ЗЕМЕЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИМ ГРОМАДАМ: ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

2015–2016 роки стали результативними та успішними в контексті децентралізації та інтеграції реформи місцевого самоврядування в Україні. Варто зазначити, що в ході проведення децентралізації були отримані позитивні фінансові результати для місцевих бюджетів, що значно розширює матеріальну основу місцевого самоврядування. Крім того, передбачається подальше розширення матеріальної основи місцевого самоврядування за рахунок передачі земель за межами насе-

них пунктів з державної власності до комунальної власності територіальних громад, що в свою чергу слугуватиме вирішенням проблеми забезпечення повсюдності місцевого самоврядування.

Зазначене питання набуває особливої актуальності в контексті нещодавніх заяв Президента України Петра Порошенка. Виступаючи з посланням до парламенту про внутрішнє і зовнішнє становище України президент зазначив, що відсутність права на вільний продаж і купівлю землі сільськогосподарського призначення, безумовно, стримує інвестиції в аграрну сферу і порушує права селян.

У даному контексті варто нагадати, що 06.10.2016 Верховна Рада подовжила мораторій на продаж сільськогосподарських земель до набрання чинності законом про обіг земель сільськогосподарського призначення, але не раніше 1 січня 2018 року.

Повертаючись до питання передачі земель державної власності до комунальної власності, потрібно наголосити на тому, що її реалізація потребує детального і досконалого правового регулювання. Вирішити зазначене питання покликаний Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування з управління земельними ресурсами та посилення державного контролю за використанням і охороною земель». Слід відмітити, що даний проект вже було прийнято у першому читанні, а тому можна стверджувати, що переважна більшість його положень знайде своє відображення в остаточному варіанті закону.

У законопроекті пропонується:

1) встановити порядок передачі земель державної власності за межами населених пунктів у комунальну власність об'єднаних територіальних громад;

2) передати сільським, селищним, міським радам повноваження з розпорядження землями державної власності за межами населених пунктів в якості делегованих повноважень (крім земель оборони, земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення на об'єктах природно-заповідного фонду загальнодержавного значення та інших, які мають важливе значення для держави);

3) надати повноваження із здійснення державного контролю за використанням та охороною земель – центральному органу, який реалізує державну політику у сфері земельних відносин і виконавчим органам сільських, селищних, міських рад.

Законопроект містить виражені положення, які сприятимуть формуванню матеріальної та фінансової основи органів місцевого самоврядування, проте поряд з ними існують і проблемні моменти. Зокрема, при реалізації сільськими, селищними, міськими радами повноважень у частині розпорядження землями комунальної власності та делегова-

ними повноваженнями із розпорядження землями державної власності, а саме, при передачі радами земель у власність та надання у користування, може виникнути правова колізія у зв'язку з тим, що межі території рад не мають правового визначення в адміністративно-територіальному устрої України.

Внесенням змін до статті 119 Земельного кодексу України у частині реалізації набувальної давності на земельні ділянки пропонується звузити права громадян. Зокрема, у чинній редакції цієї статті визначено, що громадяни мають право у разі використання земельної ділянки протягом 15 років набути таку ділянку у власність або користування, а законопроект пропонується набувати такі ділянки виключно у власність.

Також недостатньо обґрунтованим є визначення переліку земель державної власності, які не можуть передаватися у комунальну власність, зокрема, стосовно земель природно-заповідного та іншого природо-охоронного призначення загальнодержавного значення. У чинній редакції статті 45 Земельного кодексу України встановлено, що землі природно-заповідного фонду можуть перебувати як в державній, так і в комунальній та приватній власності. Однак, відповідно до нової редакції статті 122 вказані земельні ділянки із земель державної власності будуть передаватися до приватної власності виключно Кабінетом Міністрів України. Надання Кабінету Міністрів України невластивих йому повноважень у частині розпорядження землями державної власності не виправдано ускладнить процедуру оформлення прав на них.

Зазначений законопроект також отримав ряд зауважень у висновках Головного науково-експертного управління та Головного юридичного управління, які стверджують, що наявні недоліки унеможливають практичне застосування його положень.

Враховуючи викладене, можна стверджувати, що раціональне використання земель територіальними громадами розпочнеться лише внаслідок здійснення якісного правового регулювання, яке на даний момент перебуває на стадії розробки і потребує подальшого вдосконалення.

УДК 352

Валенков В. Є.,
*здобувач, Інституту державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

В Україні формування державної політики в соціальній сфері багато в чому залежить від цілого ряду регіональних аспектів. В першу

чергу це пов'язано з нерівномірним розвитком великого промислового виробництва на сході і на заході країни, специфікою торгових, економічних і культурних зв'язків між різними регіонами.

Структурне оновлення економіки України, модернізація виробництва характеризується поляризацією соціальної обстановки в залежності від регіону, ділових якостей і адміністративних пріоритетів місцевих еліт, наявності у цих регіонів свого парламентського і промислового лобі.

Депресивні регіони демонструють високий рівень безробіття, підвищену криміногенну небезпеку, низький рівень життя і соціальної активності населення. Розкид за рівнем життя, індустріального розвитку, наявності необхідної інфраструктури і ресурсів, світоглядними установками і національно-культурною самоідентифікацією дозволяє говорити про те, що Україна як унітарна держава складається з територій, тільки законодавчо не оформлених як суб'єкти федеративного устрою. При цьому одна з основних причин такого нерівномірного розвитку, розкиду по рівню добробуту населення полягає в небажанні центральної влади враховувати існуючі тенденції економічного та соціального життя регіонів.

Регіональні особливості в істотній мірі впливають на соціально-економічний фон територій. Вони обумовлені безліччю факторів, одні з яких можна віднести до розряду об'єктивних, тоді як інші – більше тяжіють до суб'єктивності.

Об'єктивні чинники – це перш за все економічна розвиненість регіону, спеціалізація промислового виробництва, його забезпеченість енергетичними та природними ресурсами, якість необхідної інфраструктури та підготовки кадрів, географічне положення, регіональна самобутність і однорідність населення.

Суб'єктивні чинники включають в себе державну регіональну політику, ефективність регіонального лобі, трудову і соціальну міграцію, кон'юнктуру на ринках збуту для основних груп товарів, вироблених на конкретній території.

Відмінності в розвитку українських регіонів, що склалися на основі довгострокових тенденцій в умовах існуючого державного устрою мінімізують можливість застосування якогось уніфікованого підходу до розробки соціально-економічної політики – звідси, актуалізується адресна державна політика в соціальній сфері.

Всі складові суспільного існування – побут, традиції, звички, нові тенденції, сучасний рівень комунікацій і поширення інформації – а також джерела життєзабезпечення найбільш відчутні, предметно диференційовані на регіональному та місцевому рівні. Тому врахування

регіональної специфіки, соціо-культурних чинників, самотності населення при формуванні державної політики у соціальній сфері сприяє підвищенню її ефективності, посиленню адресного впливу державних програм.

Володіння цілісною картиною просторово-територіальних особливостей і умов, розуміння їх взаємної обумовленості і впливу на різноманітні процеси, які відбуваються на регіональному рівні – від виробництва до споживання – дозволяє найбільш оптимально розподіляти державні ресурси і конкретизувати по окремим територіям та населеними пунктами вплив прийнятих економічних рішень. Навіть звичайний повсякденний трафік людей з сіл і селищ до районних або регіональних центрів і назад відображає цілий спектр інтересів і потреб – від підтримки родинних зв'язків, дружнього або ділового спілкування до споживання юридичних, адміністративних, медичних та інших соціально-побутових послуг.

Кожна територія характеризується своїм комплексом невирішених або погано розв'язуваних проблем економічного профілю, пов'язаних зі створенням умов для комфортної життєдіяльності, ефективного виробництва і споживання. І ці проблеми обумовлені не тільки технічним і технологічним відставанням у розвитку, але й територіально-просторовими факторами – що вимагає налагодження якісних міждержавних поставок, транспортного сполучення, узгодженої господарсько-економічної діяльності між різними суб'єктами виробництва і управління.

З усього цього випливає, що державна політика в соціальній сфері може бути ефективною тільки в разі скрупульозного підходу до урахування регіональних і місцевих особливостей, і їй відводиться першорядна роль в підтримці соціального миру і стабільності на окремо взятих територіях в силу того, що державна економічна політика в сучасних українських реаліях все ще носить надмірно централізований і багато в чому авторитарний характер.

Тільки розробка і впровадження адресних рішень, які враховують цілий комплекс регіональних особливостей, специфіки, традицій, поточний соціально-економічний контекст, демографічний і культурний аспекти, рівень розвитку виробництва і інфраструктуру забезпеченість населення здатні наповнити державну регіональну політику дієвим змістом.

УДК 352

Гайду О. В.,

*здобувач, Інституту державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА КЛАСТЕРНИХ ПРОЦЕСІВ У МОРЕГОСПОДАРЬСЬКОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Починаючи з останнього десятиліття ХХ ст. як окремі вчені, так і державні структури різних країн приділяють досить багато уваги до кластерної проблематики. Міжнародні організації такі як OECD, UNIDO, UNCTAD, Світовий банк, Європейська комісія при формуванні та реалізації державної політики розвитку регіональних економічних систем активно використовують кластерну стратегію з метою акумулювання стратегічного потенціалу суб'єктів господарювання різних форм власності та державних інституцій у «точках зростання» шляхом регенерації діяльності територіально – галузевих утворень, оптимізації їх витрат виробництва, залучення інвестицій, впровадження науково-дослідних розробок.

Передумовами ефективної діяльності будь-якого кластеру є наявність у його складі конкурентоздатних діючих підприємств, налагоджені та взаємовигідні вертикальні та горизонтальні взаємозв'язки між учасниками, спрямування інвестиційних ресурсів у високотехнологічні виробництва та належне державне регулювання, що орієнтоване на формування сприятливих умов у середовищі функціонування, мотивування розвивати співпрацю, а у разі необхідності надання державної підтримки.

Значення кластерів і кластерної політики для Південного регіону України (Запорізька, Херсонська, Одеська, Миколаївська області) в яких морегосподарський комплекс є потенційним мультиплікатором економічних та соціальних перетворень полягає в їх здатності надати наукомісткий інноваційноорієнтований характер традиційному ресурсному освоєнню Чорного і Азовського морів та їх прибережній смузі, а також орієнтуванні на розвиток багатопрофільної економіки прибережних територій, на модернізацію транспортної, енергетичної, комунікаційної, інноваційної інфраструктури, на впровадження організаційних та інституційних інновацій, на інтенсифікацію процесів максимального нарощення конкурентних переваг суб'єктів морегосподарської діяльності.

З такої точки зору морегосподарський кластер доцільно розглядати як просторово-організовану системну форму організації та управління взаємодію суб'єктів господарювання у сфері морегосподарської діяль-

ності різних форм власності та державних інституцій метою якої є досягнення і підтримка конкурентоспроможності опорної території орієнтуючись на формування агломераційної економіки та отримання синергетичного ефектів від генерування процесів аллокаційної ефективності від використання стратегічних потенціалів учасників.

Нажаль, в Україні поки що процеси кластеризації не набуло належного розвитку, адже для цього необхідно відповідне інституційне та нормативно-правове середовище та належний рівень державної підтримки.

З боку держави треба вжити більш масштабні й термінові дії, що забезпечать розроблення загальнодержавної комплексної програми створення кластерів. При цьому важливим є забезпечення умов, які базувалися б на аналізі стратегічного потенціалу регіонів, виявленні існуючих проблем їх розвитку та стимулюванні інтеграційних процесів у межах певних територій. Розроблення моделі ефективної підтримки поширення кластерних структур прискорить їх формування.

Актуалізація створення морегосподарських кластерів пов'язана з певною зміною економічних пріоритетів в контексті глобалізаційних змін. Учасники кластера отримують переваги, виходячи із місцевої інституціональної специфіки (знань, мотивації, відносин). Тільки місцеві суб'єкти господарювання, на відміну від віддалених конкурентів, володіють цією специфікою та спроможні використати її. Таким чином, глобалізаційні процеси опосередковано приводять до зростання ефективності діяльності таких союзів, які паралельно з принципом індивідуального економічного інтересу здатні реалізувати переваги принципу колективної діяльності на основі взаємної підтримки та скоординованості. У сучасних реаліях таке поєднання можливе за умови цілеспрямованої та послідовної підтримки розвитку кластерних систем з боку органів державної влади.

УДК 352.075

Коваль Г. В.,

*д-р наук з держ. упр., професор,
завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНОЇ ГРОМАДИ

З часу проголошення Україною незалежності пройшло чимало часу, а значить відбулося чимало позитивних зрушень. Невирішеним

питанням залишилися проблеми соціально-економічного розвитку регіонів. В Україні, починаючи з 2001 року, формується нова політика регіонального розвитку, мета якої полягає в створенні умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів, стимулюванні сталого економічного зростання та зменшення диспропорцій у розвитку регіонів. Дана політика базується на принципі децентралізації місцевого та регіонального самоврядування, який передбачає посилення ролі місцевих органів влади у розв'язанні економічних, соціальних та екологічних проблем.

Україна активно будує демократичне суспільство, в якому основними пріоритетами є захист прав та інтересів усіх та кожного. Взявши курс на євроінтеграцію, слід зазначити, що спільною ознакою всіх демократичних держав є місцеве самоврядування, високий пріоритет якого повинен створювати умови та генерувати всі, як природні, так і людські ресурси, необхідні для успішного розвитку та саморозвитку громади.

Протягом тривалого часу в нашій державі спостерігаються зміни в характері відносин між центральними та регіональними органами влади, а також органами місцевого самоврядування. Спостерігається прагнення до переходу від моделі врядування на основі централізованого планування до планування розвитку на основі місцевої ініціативи.

Успішність та динаміка розвитку регіону в цілому, а громади зокрема, визначаються широким спектром чинників та умов: від стану муніципальної інфраструктури до якості бізнес-середовища та інвестиційного клімату, що, в свою чергу, потребує проведення структурних реформ.

Успіх реформи децентралізації залежить від спроможності місцевих влад впоратися зі своїми новими функціями. Сьогодні це проблема всієї України, адже на найнижчому рівні інститути місцевого самоврядування занадто фрагментовані. Тому перед українським суспільством постало важливе завдання – створити умови для формування ефективного місцевого самоврядування та системи територіальних органів. Для вирішення цього завдання необхідно сформувати спроможну громаду.

Спроможна громада – це територіальна громада села, селища, міста, яка може самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства. Це також і фінансова спроможність, і кваліфіковані та відповідальні органи місцевого самоврядування.

Для формування спроможної громади необхідно здійснити конкретні кроки, а саме:

1) посилити інформаційно-роз'яснювальну роботу серед населення. Цей напрям може бути реалізований через формування «активного жителя», виховання у громадян гордості за місцевість, де вони живуть; інформування населення та впровадження заходів для усвідомлення ними процесів, які відбуваються в державі, адже системна модернізація України залежить від ефективності дій найменшої ланки; залучення освітнього потенціалу; мотивації (прагнення досягти високих результатів, людину необхідно спонукати до діяльності);

2) підвищити рівень освіти, зокрема правової освіти громадян.

Для цього необхідно осучаснити місцеві культурні заклади, надавши їм нового функціонального значення. Вони повинні стати соціальним інститутом згуртування територіальної громади. Слід залучати науковців до дослідження проблем децентралізації, акцентуючи особливу увагу на позитивних та негативних сторонах децентралізації країн Європейського Союзу;

3) підняти організаційну і матеріальну спроможність громади.

Необхідно розробити довгострокові стратегічні плани розвитку громади (кожна наступна продовжує намічений шлях попередньої громади); коригувати та затвердити перспективні плани спроможних громад області, вирішити питання щодо об'єднань в межах декількох районів; забезпечити передачу громаді повноважень з надання адміністративних послуг; залучати іноземні інвестиції для розбудови громади; враховувати традиції населеного пункту щодо планування подальшого розвитку (переваги над іншими);

4) уніфікувати кількість публічних послуг та привести їх у відповідність до міжнародних стандартів;

Існує потреба в оптимізації системи контролю за розподілом й використанням земельних ресурсів та кількістю публічних послуг з метою задоволення потреб членів громади. Для цього необхідно переглянути всі послуги, які надаються і для задоволення потреб громади та залишити лише ті, які необхідні членам конкретної громади, підвищуючи їх якість;

5) широкомасштабно залучати громадян до прийняття рішень.

Впроваджувати більш перспективні форми участі громадськості в роботі дорадчих органів при органах публічної влади (громадські ради тощо);

6) максималізувати доступність послуг для споживачів.

Необхідно затвердити максимально зручні місця для надання послуг споживачам та запровадити ефективну адресну допомогу членам громади. Для цього необхідно визначити та перевірити фактичну кіль-

кість вразливих членів громади, їх конкретні потреби з метою покращання їх соціального захисту;

7) удосконалити систему планування територіальної громади, активно вирішуючи проблемні питання новостворених громад.

Враховуючи природні та людські ресурси громади, існує потреба в плануванні навчання та повернення молодих спеціалістів на роботу в громаду (вчителі, лікарі, програмісти, соціальні працівники, психологи, реабілітологи тощо). У сфері охорони здоров'я необхідно забезпечити наявність кваліфікованих лікарів у складі виїзних бригад (надавати цільові направлення для навчання у ВНЗ з метою повернення після закінчення на роботу в громаду); щодо розвитку освіти: дошкільна освіта – опорні школи, шкільна – орієнтація на професію та вища освіта – орієнтація на наукові дослідження із залученням передового світового досвіду.

Слід звернути увагу на ще один важливий момент: необхідно мотивувати членів громади до написання грантових проєктів, і тим самим залучати кошти іноземних держав в розбудову спроможної громади.

8) мінімізація масштабів корупції та обсягів нецільового використання коштів.

Отже, об'єднання громад – це шлях до сильної, успішної країни, до впевненого майбутнього для себе та своїх нащадків. Розвиток України, орієнтований на європейську інтеграцію, ставить перед нашою державою низку актуальних завдань, пріоритетними серед яких є: реформування владних відносин та основних сфер економіки, визначення стратегії реалізації принципів стійкого розвитку на національному, регіональному та місцевому рівнях; дотримання збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів і підвищення їх конкурентоспроможності. Практичне втілення цих завдань потребує удосконалення національної системи регіонального управління, здійснення реформ у ключових сферах економіки, розвитку місцевого самоврядування та створення спроможних громад.

ПІДСЕКЦІЯ: Менеджмент в органах державної влади та місцевого самоврядування в умовах децентралізації

УДК 352.072.6(477)

Плеханов Д. О.,
*д-р наук з держ. упр., завідувач
кафедри менеджменту та адміністрування,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

**ІНСТРУМЕНТИ ГРОМАДСЬКОГО
КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ**

Підвищення ролі і значення органів місцевого самоврядування в системі суб'єктів управління повинно паралельно відбуватися із переглядом підходів до організації контролю за їх діяльністю, оскільки відповідні процеси повинні передбачати наявність реальних важелів впливу на органи та посадових осіб місцевого самоврядування задля забезпечення законності та ефективності їх діяльності, одним із яких і є контроль.

Дієвим механізмом громадського контролю над державою є громадянський моніторинг, тобто комплекс заходів, що проводяться громадянськими організаціями з метою визначити проблемні питання в діяльності центральних органів державної влади і органів місцевого самоврядування при здійсненні ними управлінських функцій.

Особливим видом здійснення громадського контролю є проведення громадської експертизи. Право здійснення громадської експертизи належить інститутам громадянського суспільства, під якими слід розуміти громадські організації, професійні й творчі спілки, організації роботодавців, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші непідприємницькі товариства й установи, легалізовані відповідно до законодавства. Проведення громадської експертизи має бути максимально прозорим та відкритим, для відхилення можливих суб'єктивних ірраціональних проявів з боку самих громадських експертів. Результатом громадської експертизи є висновок, що має консультативний характер.

Важливим напрямом у забезпеченні громадянського контролю за місцевим самоврядуванням в Україні є звернення громадян. Згідно з Законом України «Про звернення громадян», громадяни України мають право звертатись до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, установ та організацій незалежно від форм власності, до підприємств, до засобів масової інформації, до посадових осіб згідно з їх функціональними обов'язками із зауваженнями, скаргами та пропозиціями щодо їх статутної діяльності, заявою чи клопотанням стосовно реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргами про їх порушення. Вказані суб'єкти мають розглянути ці звернення та сповістити їхніх авторів про результати розгляду. Причому дані права розповсюджуються і на осіб, які не є громадянами України.

Важливість у реалізації громадського контролю також довели такі форми співробітництва місцевого самоврядування й громадськості, як громадські ради, що існують у вигляді публічного органу представництва громадськості, експертно-консультативного органу або сполучають представницькі та експертні функції. Основними напрямками їх діяльності є: обговорення значущих соціально-економічних питань; участь у розробці або підготовка проектів рішень органів публічної влади; експертно-аналітичне забезпечення діяльності органу публічної влади.

Разом з тим, їх роль у здійсненні громадського контролю значно перебільшується. По-перше, вони переважно здійснюють консультативні та дорадчі функції, тобто діяльність допоміжного характеру. По-друге, створюються такі консультативно-дорадчі органи за рішенням керівників відповідних органів публічної влади, які намагаються включити до їх складу більш-менш конформістськи налаштованих осіб. По-третє, на засідання таких органів зазвичай не виносяться питання, які можуть викликати критичну оцінку діяльності органів та посадових осіб публічної влади, чи в подальшому стати основою для громадських розслідувань.

У сфері місцевого самоврядування достатньо ефективними в процесі організації громадського контролю можуть бути загальні збори громадян за місцем проживання. Загальні збори є формою безпосередньої участі членів територіальної громади в обговоренні та вирішенні питань місцевого значення, які належать до відання місцевого самоврядування. Збори громадян передбачають не лише наявність механізму отримання учасниками таких зборів певної інформації, але й її оцінку та здійснення контролю за виконанням прийнятих рішень.

Важливу роль у механізмі контролю громади за діяльністю органів місцевого самоврядування відіграють громадські слухання. В Україні

вже існує практика застосування громадських слухань як однієї зі складових механізму контролю за якістю управлінських послуг.

Таким чином, у статутах територіальних громад, регламентах діяльності місцевих рад та їх виконавчих органів обов'язково повинен закріплюватися механізм здійснення громадського контролю. Системний характер організації громадського контролю, чітке визначення його форм, процедури, порядку розгляду й оцінки результатів, механізму реагування на факти правопорушень і зловживань у сфері місцевого самоврядування забезпечить його максимальну ефективність та запобігання можливому використанню громадського контролю політичними опонентами для деструктивного впливу.

УДК 35.077.1:159.962

Бондар Г. Л.,
канд. політ. наук, доцент
кафедри менеджменту та адміністрування,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

НЛП ТА ТЕХНІКИ ЗДІЙСНЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

1. Реалізація НЛП-технологій на різних етапах ділової комунікації.
Realization of NLP technologies at different stages of business communication.

2. Маніпуляції та їх подолання. Manipulations and overcoming them.

3. Правила переконання при здійсненні ефективної комунікації.
The rules of persuasion when effective communication realizes.

Стаття присвячена розкриттю особливостей використання НЛП та окремих технік ефективної ділової комунікації з метою узгодження поглядів з партнером по спілкуванню для досягнення спільної мети.

The article is devoted to disclosure features use NLP and other techniques of effective business communication to harmonize views on the communication partner to achieve a common goal.

1. Нейролінгвістичне програмування (НЛП), як приховане управління, було розроблено на початку 70-х рр. XX ст. Д. Гріндером і Р. Бендлером. Вони виявили стійкий взаємозв'язок («код ефективного спілкування») між жестами, мімікою людини і структурою її мови, користуючись яким можна латентно управляти поведінкою людини. НЛП-технології можна застосовувати як щодо себе, так і щодо інших, розвиваючи комунікативні здібності та налагоджуючи ефективне ділове спілкування.

Реалізація НЛП-технологій на різних етапах ділової комунікації передбачає:

1. Визначення бажаних результатів.
2. Сенсорну гостроту. Кожен має сенсорне чуття (гостроту), що допомагає помітити дрібні зміни в поведінці співрозмовника: внутрішні думки й емоції проявляються через зовнішню поведінку. Для закріплення сенсорної гостроти необхідно опрацювати три фази: 1) фіксація змін у поведінці людини; 2) розрізнення паттернів (повторювані моменти в поведінці); 3) калібрування (встановлення зв'язку між зовнішнім паттерном і внутрішнім станом співрозмовника).
3. Гнучкість. Здатність змінювати свою поведінку залежно від обставин. Ступінь гнучкості залежить від внутрішнього стану, від ступеня конгруентності.
4. Конгруентність. Бути в згоді з самим собою. Коли те, що людина говорить не відповідає тому, що вона робить та думає, то вона неконгруентна, і її стан буде помітний оточуючим.
5. Раппорт. Відносини гармонії, узгодженості з партнером. Зазвичай раппорт в спілкуванні досягається природньо, довільно. Однак, раппорту можна навчитися, засвоївши певні техніки: 1) перевірка вашої довіри до партнера, з яким ви спілкуєтеся; 2) перевірка довіри партнера до вас; 3) підлаштовування до тону голосу і темпу мови співрозмовника; 4) підлаштовування до ритму рухів співрозмовника; 5) відповідність пози тіла співрозмовника.

6. Ресурсний стан. Це оптимальний внутрішній стан людини, базується на закріпленні позитивних емоцій внутрішньої гармонії.

7. Пойнтери. Це уточнюючі запитання. Пойнтери необхідні, якщо потрібна точна інформація, без якої не досягти бажаного результату.

II. Розподіл позицій, що задаються ініціатором спілкування, може бути наступним: 1) якщо він (розподіл позицій) влаштовує партнера, то виникає комфортне, безконфліктне спілкування; 2) якщо він не влаштовує партнера, то це є конфліктогеном.

Реалізувати захист від маніпуляцій під час здійснення комунікації можна за наступною схемою: 1) не виявляти слабкості; 2) усвідомити, що Вами маніпулюють; 3) Пасивний захист. Якщо ви не знаєте, що робити, як протистояти маніпулятору – вийдіть з контакту; 4) Активний захист. Головне – психологічне налаштування. Маніпулятор звичайно використовує наше бажання виглядати добре, тому не треба соромитись бути поганим і застосовувати активний захист. Іноді в діловому спілкуванні, відчуваючи маніпуляцію можна піддатися маніпуля-

тору. Це доцільно тоді, коли збиток від маніпуляції буде менший, ніж погіршення стосунків з маніпулятором.

Коли людина відчуває загрозу зневажання, то це викликає напружені відносини. Одним з ефективних прийомів розв'язання можливого конфлікту є прийом «Я-висловлювання». «Я-висловлювання» – це спосіб вербального вираження почуттів, що виникають у напруженій ситуації. Схема «Я-висловлювання»: 1) опис ситуації, що викликала напруженість; 2) висловлювання свого відчуття; 3) висловлювання причин цього відчуття. Застосування «Я-висловлювання» конструктивно змінює не тільки власне ставлення до напруженої ситуації, але й ставлення партнера до неї, оскільки вільне розкриття своїх почуттів та усвідомлення власної відповідальності за складну ситуацію, не може нікого скривдити й викликати відповідну агресію, тому напруга спадає.

III. Під час здійснення ефективної ділової комунікації доречно використовувати певні інструменти, зокрема правила переконання співрозмовника. Перше правило (правило Гомера): черговість аргументів, що наводять, впливає на їхню переконливість. Найбільш переконливий наступний порядок аргументування: сильні аргументи – середні – один найсильніший. Сила аргументів повинна визначатися не з погляду комунікатора, а з погляду реципієнта, якому ви аргументуєте свою позицію. Друге правило (правило Сократа): для отримання позитивної відповіді на важливе для вас запитання, поставте його на третє місце, йому мають передувати два коротких питання, на які ви точно знаєте, що він відповість «так». Третє правило (правило Паскаля): не заганяйте співрозмовника в кут, дайте йому можливість «зберегти обличчя». «Ніщо так не роззброює, як умови почесної капітуляції». Четверте правило: не заганяйте себе в кут проявами ознак невпевненості, зайвих вибачень (вислови: «Вибачте, якщо я перешкодив ...», «Будь ласка, якщо у вас є час мене вислухати ...» знижують статус). П'яте правило: бажаючи переконати, починайте не з розділяючих вас моментів (ефект контрасту), а з того, в чому ви згодні з опонентом (ефект асиміляції). Шосте правило: виявляйте емпатію, будьте гарним слухачем, уникайте слів, дій, що призводять до конфлікту.

Таким чином, під час здійснення ефективної ділової комунікації доречно використовувати окремі НЛП-технології на різних етапах спілкування, певні інструменти, зокрема правила переконання співрозмовника, які здатні сприяти встановленню відносин гармонії та узгодженості поглядів з партнером по спілкуванню для досягнення спільної мети.

УДК 351.84:347.6

Дерега В. В.,
*канд. політ. наук, доцент,
кафедра менеджменту та адміністрування,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Основоположні принципи, які виражають ставлення держави до сім'ї, в будь-якій державі, закріплюються, в першу чергу, на рівні основного закону. У Конституції України закріплюється, що шлюб ґрунтується на вільній згоді чоловіка та жінки; кожен з подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї; сім'я, материнство і батьківство охороняються державою; кожна людина має право на достатній життєвий рівень для себе та своєї сім'ї. Відповідно до цього визначаються основні соціальні права і гарантії, які забезпечуються чинним законодавством.

Дані положення Конституції знайшли відображення в Сімейному кодексі України, прийнятому 10 січня 2002 року. У статті 5 Кодексу закріплюється, що держава охороняє сім'ю, дитинство, материнство, батьківство, створює умови для зміцнення сім'ї; держава створює людині умови для материнства та батьківства, забезпечує охорону прав матері та батька, матеріально і морально заохочує і підтримує материнство та батьківство; держава забезпечує пріоритет сімейного виховання дитини; держава бере під свою охорону кожну дитину-сироту і дитину, позбавлену батьківського піклування; ніхто не може зазнавати втручання в його сімейне життя, крім випадків, встановлених Конституцією України.

Одним з перших після здобуття незалежності був прийнятий Закон «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21 листопада 1992 року № 2811–ХІІ (поточна редакція від 09.12.2012). Цей Закон є основним нормативно-правовим актом, що встановлює гарантований державою рівень матеріальної підтримки сім'ям з дітьми. Відповідно до Закону протягом 2000–2010рр. було встановлено більш високі розміри матеріальної підтримки різних категорій сімей.

Стратегічно важливим документом для формування нормативно-правових засад державної політики, і сімейної зокрема, є концепція. Концепція державної сімейної політики була прийнята Постановою Верховної Ради України від 17 вересня 1999 р., розроблена виходячи з потреби створення належних умов для життєдіяльності сім'ї в Україні і визначає загальну стратегію і пріоритетні напрями державної політики щодо сім'ї.

Важливим є врахування того факту, що виключно соціально-економічні заходи не можуть вирішити всіх проблем у досліджуваній сфері. Зважаючи на ціннісне підґрунтя кризи інституту сім'ї, яка є власливою не тільки для України, але й для інших держав, корені вирішення проблем слід шукати не тільки в економічних засадах матеріальної підтримки сімей, але й духовно-ціннісних. У зв'язку з цим особливого значення набувають такі вказані в Концепції напрями політики, як формування у свідомості людей розуміння важливості ролі сім'ї у житті суспільства; сприяння відродженню традиційно міцної, працьовитої, економічно спроможної сім'ї на основі нових соціально-економічних відносин, національних традицій та впровадження кращого світового досвіду; пропагування і забезпечення наступності поколінь.

Учасники парламентських слухань на тему: «Сімейна політика України – цілі та завдання», що відбулися 17 червня 2015 року, відзначили, що інститут сім'ї в Україні є важливою ланкою українського суспільства, де зростають і виховуються діти, формується особистість людини. Водночас проблеми сім'ї, що роками накопичувалися в умовах економічних, соціально-політичних і духовно-культурних трансформацій українського суспільства, ще більше загострилися останнім часом.

Органи державної влади вживають певних заходів щодо реалізації державної сімейної політики. Позитивним кроком у цьому напрямі стало затвердження Кабінетом Міністрів України у травні 2013 року Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року. Однак на сьогодні основна увага держави зосереджена насамперед на розбудові системи підтримки сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах. При цьому недостатньо уваги приділяється підтримці звичайних сімей з дітьми, популяризації сімейних цінностей, підготовки молоді до сімейного життя тощо. Отже, поряд із позитивними рисами, правові засади сімейної політики характеризуються низкою суттєвих недоліків, які характерні і для соціального законодавства в цілому.

УДК 35.072.2:316.77

Тимофєєв С. П.,
*канд. наук з держ. упр., доцент,
кафедра менеджменту та адміністрування,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

КОМУНІКАЦІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ ГРОМАДСЬКОСТІ ТА ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Однією з передумов формування сучасного демократичного суспільства є відкритість та прозорість органів влади. Саме інформування

щодо дій влади виступає визначальною гарантією реалізації ефективної державної політики, уможливлення контролю з боку громадськості, зміцнення довіри до власної діяльності з боку суспільства. У всіх розвинених країнах влада повинна виконувати суворо прописані процедури інформування населення стосовно своєї діяльності. Необхідним елементом є використання механізмів залучення громадськості до процесу вироблення та реалізації державної політики, а також до моніторингу за додержанням прав та свобод.

Відмітимо, що згідно зі статтею 4 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» самоуправління здійснюється за принципами народовладдя, гласності, колегіальності, підзвітності та відповідальності перед територіальною громадою, а у статті 59 міститься норма, відповідно до якої «Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування підлягають обов'язковому оприлюдненню та наданню за запитом відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації». Проекти актів органів місцевого самоврядування оприлюднюються в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації», крім випадків виникнення надзвичайних ситуацій та інших невідкладних випадків, передбачених законом, коли такі проекти актів оприлюднюються негайно після їх підготовки».

Порядок підготовки, практичної реалізації та контролю виконання цих актів, реалізація інших управлінських впливів органами публічного управління є процесом збору, обробки, а також взаємообміну інформаційними ресурсами. До того ж, значне місце займають ЗМІ, які виходять на більш високий рівень технологічного розвитку. В Україні, як і в усіх цивілізованих країнах, роль мас-медіа завжди набирає обертів, як засіб комунікативної діяльності, формування та розвитку громадської думки, впливу на життєдіяльність громадян та поведінку широких мас.

У демократичному суспільстві досить велика увага приділяється взаємозв'язкам між ЗМІ та органами управління всіх рівнів. Приклад «Політика Стокгольмського муніципалітету щодо засобів масової інформації» дозволяє чітко окреслити головні принципи: політика міста щодо засобів масової інформації будується на таких засадах як: гласність, свобода слова та повідомлень; керівник несе безпосередню відповідальність за вирішення складних питань стосовно засобів масової інформації; спілкування зі ЗМІ тільки в діловому стилі і з додержанням такту та сплановане і динамічне.

Також у Стокгольмі існують інформаційні заповіді, щодо політики в інформаційній сфері, яка була ухвалена муніципалітетом міста Стокгольма у жовтні 1990 року:

- право довідатися та обов'язок розповісти;

- інформація є засобом досягнення поставлених завдань;
- зрозуміла інформація протиставляється невпевненості та неправильному тлумаченню;
- інформація є базовим елементом зворотного зв'язку.
- посадові особи міської влади зобов'язані повідомляти громаду відносно будь-яких подій;
- інформація відкрита і доступна;
- працівники міської ради повинні володіти вичерпною інформацією;
- організатор практичної роботи відповідає і за інформацію;
- у плануванні і складанні бюджету інформаційних послуг закладаються видатки на інформаційне забезпечення;
- повідомлення подаються через відповідні джерела інформування;
- комунікативна інформація виступає головною умовою розвитку міста.

Ця модель засвідчує повне отримання, розуміння та осмислення інформації населенням, цілковите взаєморозуміння між сторонами. Проте втілення цієї моделі у життя унеможливилося той факт що:

По-перше, громадськість спроможна сприйняти лише частину інформації. Тут головним фактором виступає спосіб життя та участь різних прошарків населення.

По-друге, засоби масової інформації боротьбу за споживачів інформації перетворюють на боротьбу за владу, у котрій життя суспільства не завжди відображають правдиво.

По-третє, дана модель не може бути використана, тому що через інформацію, яка поширюється за допомогою засобів масової інформації, можна спричиняти вплив та, навіть, маніпулювати громадською думкою.

Практичний досвід засвідчує, що за відсутності наукового підходу та врахування особливостей як місцевих, так і державних, буде доволі важко знайти правильне розв'язання. Тут можна перелічити політичні, соціальні, економічні, ментальні та психологічних, історичних особливості тощо.

Комунікаційні зв'язки громадськості та органів публічного управління можуть проходити через:

- співпрацю з представниками громадських організацій;
- прийоми виборців за відповідними округами;
- особисті зустрічі з керівництвом;
- кореспонденцію;
- виступи у засобах масової інформації.

Таким чином, можемо констатувати, що інформаційний фундамент взаємодії мас-медіа та органів влади складається з прямих та зворотних інформаційних зв'язках.

Прямі зв'язки визначають як комплексний інформаційний потік, який спрямовується на все суспільство, він стосується функціонування органів влади, ситуації в країні у цілому, програм розвитку та подальших перспектив.

Це в свою чергу забезпечує функціонування органів влади за допомогою:

- друк та поширення спеціальних інформаційних бюлетенів, інформаційних збірників, оглядів, експрес-інформації, прес-релізів та ін.;
- організації брифінгів, «круглих столів», прес-конференцій, інтерв'ю у засобах масової інформації з представниками керівництва органів влади;
- виступи представників керівництва органів влади у засобах масової інформації в тематичних рубриках, програмах тощо.

Якщо говорити про зворотні зв'язки, то вони розуміються як комплексний інформаційний потік, що виходить з боку громади в цілому, а також організацій та підприємств, навіть засобів масової інформації, в бік органів влади. Він стосується реальних вагомих проблем, які пов'язані з життєдіяльністю міста, регіону, країни, судженням про ситуацію в різних галузях життя суспільства та конкретних дій влади загалом, окремих посадових осіб, а також рівня їх значущості та доцільності.

Зворотні зв'язки включають в себе наступні елементи:

- звернення громадян та громадські ініціативи;
- прямі ефіри на радіо та телебаченні, «гарячі лінії» та відповідні рубрики у засобах масової інформації;
- моніторинг, аналітичне дослідження та абсорбування важливої для органів місцевого самоврядування інформації у ЗМІ;
- систематичний моніторинг громадської думки.

Прямі і зворотні зв'язки у свою чергу є взаємопов'язаними та взаємозалежними, здійснюватися вони повинні у комплексі. При прийнятті управлінських рішень органи влади повинні враховувати громадську думку і адекватно оцінювати та робити прогнози на реакцію населення в разі зміни ситуації та дій центрального та місцевого керівництва. Варто також відмітити, що в Україні, де тривалий час цілеспрямовано дезінформували населення, досить складним є створення надійних інформаційних основ для поліпшення взаємозв'язків органів влади з суспільством.

УДК 352/354:332.14

Андріяш В. І.,
канд. політ. наук, доцент
кафедри публічного управління та адміністрування,
Малікіна О. А.,
викладач, кафедра менеджменту та адміністрування,
Інститут державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ

Територіальне планування потребує виваженої та чіткої законодавчої та інституційної організації. В Україні територіальне планування представлено багаторівневою структурою, до складу якої входять: органи законодавчої влади; центральні органи виконавчої влади та їх регіональні (місцеві) підрозділи; органи місцевого самоврядування; місцеві органи виконавчої влади; органи судочинства. Основні повноваження органів влади щодо територіального планування та розвитку наявні в законодавчих актах, які регулюють діяльність того чи іншого органу влади та в деяких законодавчих актах галузевого характеру. Розглянемо повноваження деяких органів влади щодо планування розвитку територій.

Правову основу регулювання сфери територіального планування та розвитку забезпечує Верховна Рада України шляхом ухвалення відповідних законодавчих актів. Зокрема, стаття 93 Конституції України, наголошує, що право законодавчої ініціативи в державі мають Президент України, народні депутати України та Кабінет Міністрів України. Деякі повноваження ВРУ щодо регулювання земельних відносин, які мають безпосереднє відношення до територіального планування та розвитку, прописано у Земельному кодексі України, зокрема у статті 6, де зазначено, що ВРУ визначає «засади державної політики та затвердження загальнодержавних програм в галузі використання та охорони земель, встановлення і зміна меж районів і міст, погодження питань, пов'язаних з вилученням або викупом особливо цінних земель та інше».

Відповідно до положень Земельного кодексу та Закону України «Про Генеральну схему планування (ГСП) території України», широкі повноваження щодо регулювання використання території держави надаються Кабінету Міністрів України. Наприклад, КМУ має повноваження щодо розпорядження землями державної власності, реалізовувати державну земельну політику, забезпечувати координацію про-

ведення земельної реформи, розробляти та забезпечувати виконання загальнодержавних програм використання та охорони земель. Також до компетенції КМУ належить організація ведення державного земельного кадастру, здійснення землеустрою, забезпечення державного контролю за використанням та охороною земель. Крім того, КМУ займається підготовкою та подає на затвердження до ВРУ проекти законодавчих актів, які стосуються питань щодо використання території України. У своїй діяльності КМУ повинен дотримуватися основних положень Генеральної схеми планування, особливо під час підготовки прогнозів та державних програм економічного, політичного, соціального розвитку нашої держави, програм щодо розвитку окремих галузей економіки та інших державних програм, які пов'язані з використанням територій (охорона довкілля, земель, здоров'я населення, розвиток інженерно-транспортної інфраструктури, туризм, збереження історико-культурної спадщини та ін.). До компетенції КМУ входять питання щодо проведення моніторингу реалізації ГСП та здійснення аналізу можливих змін щодо пріоритетних напрямів використання території України. Й саме КМУ приймає рішення щодо регулювання використання територій загального державного значення та розроблення схем подальшого планування окремих частин територій України.

До інших центральних органів виконавчої влади, до компетенції яких входять питання щодо функціонування системи територіального планування та управління, опосередковано, але все ж таки належать Міністерство фінансів, Міністерство юстиції, Міністерство економіки, Міністерство освіти і науки, а також галузеві органи, які мають безпосереднє відношення до питань планування та регулювання територіального розвитку, зокрема, Міністерство регіонального розвитку та будівництва та Міністерство охорони навколишнього природного середовища України.

Органи місцевого самоврядування, відповідно до основних положень Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», є виборними органами, до компетенції яких входять питання щодо соціально-економічного розвитку своїх адміністративно-територіальних одиниць та можливість для їхнього вирішення створювати відповідні виконавчі органи на місцях (комітети), з огляду на такі повноваження, місцеві ради відіграють важливу роль щодо планування та розвитку територій безпосередньо на місцях. Крім того, законом чітко встановлено повноваження місцевих рад щодо створення органів у галузі будівництва (ст. 31), регулювання земельних відносин та охорони навколишнього середовища (ст. 33). Розширюють вказані повноваження і положення Земельного кодексу України, зокрема, ним визначено, що

обласні ради мають право використовувати землі, що знаходяться у спільній власності територіальних громад, забезпечувати організацію землеустрою, затверджувати та брати участь у реалізації регіональних програм щодо використання та охорони земель тощо. Щодо районних рад, то вони не лише повинні забезпечувати організацію землеустрою, але й мають право затверджувати землевпорядні проекти.

Щодо виконавчої влади в територіально-адміністративних одиницях України (в областях та районах), до них належать обласні та районні адміністрації, відповідно до положень Закону України «Про місцеві державні адміністрації». Законом визначено коло повноважень місцевих державних адміністрацій, які прямо чи опосередковано пов'язані з питаннями територіального планування та управління, зокрема, виконання державних та регіональних програм соціального, економічного та культурного розвитку відповідних територій; програм щодо охорони довкілля; підготовка та виконання відповідних бюджетів; управління майном, проведення та контроль за процесами приватизації; створення умов для розвитку підприємництва, промисловості, сільського господарства; належне використання землі та природних ресурсів.

Особливістю процесу планування та використання територій є виникнення різноманітних спорів та конфліктів, кількість яких збільшується, внаслідок процесів приватизації земель та об'єктів, які колись перебували у державній чи колективній власності. З огляду на зростання кількості спорів, зростає роль органів судочинства, які покликані вирішити спірні питання в межах діючого законодавства, а в деяких випадках, є єдино можливим способом вирішити спірне питання. Саме тому, на сьогодні, органи судової влади, досить часто вирішують правові спори між фізичними та юридичними особами, вирішують питання щодо відповідності правових рішень правилам вищої юридичної сили (наприклад, законів – Конституції, підзаконних нормативних актів – законам, та ін.), та, за певних умов, виконують функції посвідчення (визнання фактів у випадках, коли для цього потрібні докази, що виходять за межі компетентності нотаріусів).

Правовою основою організації судової влади та здійснення правосуддя є Закон України «Про судоустрій України», в якому зазначено, що суди повинні здійснювати правосуддя у формі розгляду та рішення цивільних, кримінальних, адміністративних та інших категорій справ у встановленому законом процесуальному порядку. Спираючись на засади верховенства права, суди забезпечують захист гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів осіб, інтересів суспільства і держави щодо питань планування та розвитку територій України.

Таким чином, територіальне планування та розвиток територій є важливою сферою діяльності держави, яка регулюється на законодавчому рівні, зокрема, щодо питань містобудування, земельних відносин, охорони навколишнього середовища, використання ресурсів тощо.

УДК 32.019.5:24

Шубін С. П.,

д-р наук з держ. упр. професор,

*Миколаївський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти, м. Миколаїв, Україна*

ПОЛІТИЧНА МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ – ГОЛОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ

Політична маркетингова стратегія виборчої кампанії – головний інструмент її організації та проведення. Її розробка і реалізація достатньо складне завдання, вирішення якого визначає успіх всієї виборчої кампанії. Гарна стратегія визначає порядок дій штабу виборчої кампанії політичної партії по досягненню поставлених цілей. Якщо штаб не зміг побудувати виборчу стратегію, кампанія набуває спонтанний і непередбачуваний характер.

Політичні маркетологи можуть використовувати різні підходи до побудови виборчої кампанії. У рамках кожного з цих підходів буде формуватися своє уявлення про політичну маркетингову виборчу стратегію. У найзагальнішому вигляді слід виділити три основні типи політичних маркетингових виборчих стратегій: соціальна, політична і іміджева. Необхідно відзначити, що в кожному з цих підходів присутні елементи інших, але в підпорядкованому вигляді.

Соціальний підхід передбачає, що політична маркетингова виборча стратегія спрямована на зміну соціального середовища, на ініціювання тих соціальних сил, завдяки яким політична партія (об'єднання) отримує незаперечні переваги перед конкурентами. Основна мета стратегії полягає у налагодженні взаємодії політичної партії з різного роду соціальними групами, класами, верствами суспільства тощо, підтримка яких і становить головний політичний актив, спираючись на який вона отримує доступ до інших важливих ресурсів, необхідних для перемоги на виборах.

Політичний підхід до виборчої стратегії акцентує увагу на політичній сфері як головної мети партії. Перемога на виборах залежить від

налагодженої правильної взаємодії політичної партії, її виборчого штабу з основними акторами політичного поля на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Створення спілок, коаліцій, направлених проти одних акторів виборчого процесу і в підтримку інших, забезпечує просування політичної партії на політичному ринку. Стратегія цього типу націлена на досягнення високого політичного статусу, який відкриває доступ до адміністративних ресурсів і забезпечує підтримку соціальних верств.

При іміджевому підході вважається, що соціальне і політичне середовище (складові зовнішньої політичної маркетингової середовища партії) рухливі, пластичні, тому покладатися на них не можна. Політична партія, використовуючи свій імідж, підпорядковує собі і соціальне, і політичне середовища і має за мету перемогти на виборах.

Побудову політичної маркетингової виборчої стратегії можна також розглядати через призму філософських категорій одиницності, загальності, особливості. У цьому контексті можна виділити три типи стратегії, в основі кожної з яких лежить центрування на одиницності, загальності або особливості. У такому підході конкретну ідею для формування політичної маркетингової виборчої стратегії обирають, виходячи з ресурсів (інтелектуальних, людських, медійних, матеріально-фінансових тощо), умов проведення виборчої кампанії, наявності необхідних елементів.

Отже, кожен з типів політичних маркетингових виборчих стратегій передбачає певний вид комунікації та взаємодії політичних акторів як між собою, так і між різними соціальними верствами. Кожна зі стратегій пов'язана з досягненням певних цілей.

Якщо об'єднати гідності розглянутих вище трьох типів політичних маркетингових виборчих стратегій в єдиному комплексному підході, то виборча політична маркетингова стратегія – це система скоординованих дій, спрямованих на зміну поведінки виборців і політичних конкурентів / опонентів відповідно до цілей партії і її передвиборчого штабу. Політична маркетингова виборча стратегія передбачає цілісний погляд на виборчу кампанію і перспективи її розвитку. Вона існує як стратегічна ідея, як стратегічний план і як здійснення цілої серії заздалегідь спроектованих міні кампаній. Політичну маркетингову виборчу стратегію можна уявити і як систему послідовних стратегічних ходів, спрямованих на блокування дій політичних конкурентів / опонентів і залучення на свою сторону електорату.

УДК 37.05

Гончар М.,

*канд. пед. наук, начальник відділу освіти
Каховської міської ради Херсонської області;
доцент кафедри правознавства Новокаховського
гуманітарного інституту ВМУРЛ «Україна», Україна*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ У СФЕРІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Процес модернізації вітчизняної освітньої системи актуалізує питання трансформації діючої моделі державного нагляду у сфері освіти з урахуванням світового досвіду, викликів децентралізації системи управління та дерегуляції, поступового переходу від адміністративно-командної до державно-громадської моделі управління.

Сьогодні суб'єктами здійснення прямого чи опосередкованого державного контролю в сфері освіти є чотири інституції: МОН України у частині атестації та акредитації вищих, професійно-технічних навчальних закладів й закладів післядипломної освіти, атестації наукових та науково-педагогічних кадрів, незабаром, частину цих функцій, відповідно до Закону України «Про вищу освіту», перебере на себе Національне агентство забезпечення якості освіти); Державна інспекція навчальних закладів України як центральний орган виконавчої влади, що уповноважений здійснювати державне інспектування всіх суб'єктів господарювання, що надають ліцензовані освітні послуги на території країни; обласні та місцеві органи управління освітою, що здійснюють атестацію та інспектування загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів у межах своїх адміністративно-територіальних одиниць. Деякими функціями державного контролю наділені міністерства та відомства, а також органи місцевого самоврядування, як засновники навчальних закладів.

В таких умовах спостерігається розпорошеність наглядових функцій в одній сфері, відсутність організаційної та методологічної єдності здійснення інспекційних заходів, низька координація суб'єктів контролю. Як результат, можемо констатувати неефективність діючої моделі державного нагляду в сфері освіти, що не дає в повній мірі забезпечити контроль за суб'єктами надання освітніх послуг на всіх рівнях; сформувати єдині критерії здійснення державного нагляду, методологічно їх вдосконалювати; забезпечити накопичення та поширення конструктивного досвіду діяльності освітніх установ; низьку залученість професійних асоціацій у процес покращення якості освітніх послуг; низьку мотивацію власників та адміністрацій навчальних закладів дотримуватись норм освітнього законодавства (органи місцевого самоврядування не інвестують у розвиток матеріа-

льної бази власних навчальних закладів, вищі та професійно-технічні навчальні заклади не оновлюють перелік спеціальностей (професій) який би відповідав вимогам місцевого ринку праці, існує надмірна кількості вищих навчальних закладів, що не забезпечують належну якість освіти тощо); відсутність інституції, що на базі отриманих моніторингових матеріалів спонукала б МОН системно працювати над вдосконаленням освітнього законодавства.

Аналізуючи статут Національного агентства забезпечення якості освіти та проект Закону України «Про освіти» можемо зробити висновок, що політика дрібнення контрольних функцій продовжується. Так, разом з розробкою та вдосконаленням стандартів вищої освіти, розглядається можливість надання агентству функцій державного нагляду за дотримання цих стандартів суб'єктами надання послуг у сфері вищої освіти, що на нашу думку, по своїй суті, є недоречним. В той же час, пропонується прибрати з повноважень Державної інспекції навчальних закладів функцію державного контролю за вищими навчальними закладами, залишивши в її компетенції усі інші.

Враховуючи міжнародний досвід, вважаємо, що в Україні всі функції державного нагляду в сфері освіти мають бути зосереджені в одній урядовій інституції з широким залученням до її роботи представників корпоративних освітніх асоціацій. Це дасть можливість посилити суспільну й політичну відповідальність такої інституції за свої рішення, спрямовувати власні зусилля на забезпечення якості державного стандарту освіти в єдиному організаційно-методичному комплексі.

В умовах децентралізації управління, вважаємо доречним прибрати контрольні функції у місцевих органів управління освітою. Сьогодні, фактично, на регіональному рівні вони виконують координаційно-розпорядчу функцію, а на рівні міст/районів – адміністративно-господарську (сервісну). Виходячи зі змісту проекту Закону про освіту, можемо бачити, що подібна тенденція в ньому прослідковується. Зокрема, пунктом 2 ст. 69 передбачається, що центральний орган виконавчої влади із забезпечення якості освіти (під яким розуміється Державна інспекція навчальних закладів, чи урядова структура, що прийде їй на зміну), реалізовуватиме функцію державного нагляду (контролю) у сфері освіти через свої територіальні підрозділи.

На нашу думку, діяльність територіальних підрозділів могла б спрямовуватись на: а) здійснення постійного моніторингу за суб'єктами освітньої діяльності на місцевому рівні, незалежно від ступенів ризику; б) якісну атестацію та ліцензування суб'єктів освітньої діяльності (відхід від формалізму); в) вчасну та об'єктивну реакцію на звернення громадян та організацій; г) надавання методичної допомоги суб'єктам освітнього процесу; р) узагальнення та поширення конструктивного освітнього досвіду тощо.

СЕКЦІЯ: СУСПІЛЬНІ НАУКИ

ПІДСЕКЦІЯ: Міжнародні відносини та світова політика

УДК 327(73)

Богданова Т. Є.,
*канд. іст. наук, доцент кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики, ЧНУ ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна*

МІСЦЕ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ У ВИБОРЧІЙ КАМПАНІЇ В США

До президентських виборів у США залишається декілька тижнів, отже, інтрига з приводу того, хто ж з кандидатів Гіларі Клінтон чи Дональд Трамп одержить перемогу, зростає. Серед актуальних питань у передвиборчих програмах кандидатів наряду з традиційними, такими як економіка, збільшення робочих місць, освіта та охорона здоров'я, важливе місце посідають і зовнішня політика та гострі внутрішньополітичні проблеми, пов'язані з нею. У боротьбі за голоси виборців обидва кандидати в президенти в своїх програмних виступах приділяють увагу таким аспектам як відносини з країнами Латинської Америки у рамках міжамериканської системи, латиноамериканська міграція в США та її наслідки, розвиток відносин з Кубою.

Метою даної статті є з'ясування ролі країн Латинської Америки в президентській кампанії 2016 року в США.

Позиції кандидата від республіканців Д. Трампа та кандидата від Демократичної партії Г. Клінтон у даних питаннях істотно відрізняються: від радикального (Трамп) до ліберального (Клінтон). На нашу думку, «феномен Трампа» зумовлений як внутрішніми протиріччями всередині Республіканської партії, так і особистістю самого Дональда Трампа, який сприймається виборцями як бунтівник, позбавлений навіть натяків на політкоректність. Головне місце серед пріоритетів його кампанії займає питання нелегальної імміграції в тісному зв'язку з тероризмом. Широко відомими стали фрази Д. Трампа про «побудову стіни на кордоні з Мексикою за її рахунок», про депортацію нелегальних іммігрантів та «заборону на в'їзд до США мусульман». За його словами, мексиканці, що прибувають до США, передовсім беруть участь у злочинній діяльності. Для багатьох жителів країн латинської Америки, в т. ч. Мексики, грошові перекази від громадян цих країн, які працюють у США, є важливим джерелом доходу сім'ї. Валютні надхо-

дження через грошові перекази на рівні регіону становлять приблизно 40 млрд дол. Через це заява Д. Трампа, що він «змусить» уряд Мексики не приймати грошові перекази з США, викликала невдоволення як серед мексиканських трудових мігрантів у США, так і серед населення самої Мексики. Президент Мексики Е. Пенья Ньето у своїх промовах неодноразово піддавав жорсткій критиці передвиборчу програму республіканського кандидата, зокрема, заявив про відмову уряду Мексики фінансувати проект «стіни між країнами», запропонований Д. Трампом.

У сфері зовнішньої політики Д. Трамп прагне «відновити» американське лідерство в світі, «яке було «втрачено за часи правління Б. Обами». На його думку, слід знищити такі «шкідливі для США» проекти, як: НАФТА (Північноамериканська угода про вільну торгівлю) та ТТП (Транс-Тихоокеанське партнерство). Відзначимо також, що Д. Трамп є єдиним кандидатом, який уникає «жорсткої» критики В. Путіна та його політики та сподівається в майбутньому «домовитись» із російським лідером.

На відміну від Д. Трампа, кандидат від демократів Г. Клінтон виступає за підтримку латиноамериканських мігрантів через надання їм достатньої кількості робочих місць з існуючих та створення нових, забезпечення їм більш високого рівня доходу, розраховуючи, таким чином, на підтримку іспаномовного населення. На сьогодні латиноамериканці складають 18 % населення США, їх частка серед голосів виборців є найбільш вагомою в таких штатах як Флорида, Техас, Нью-Мехіко, Арізона, Колорадо, Невада, Каліфорнія, Нью-Йорк. За підрахунками Я. Страшко зробленим по результатам чотирьох президентських перегонів 2000–2012 рр., кількість голосів іспаномовного населення, що віддали перевагу кандидату від Демократичної партії, становила від 62 % у 2000 р. до 71,5 % у 2012 р. Водночас за республіканців голосували 35 % латиноамериканського населення США в 2000 р. та 27 % у 2012 р. відповідно. Проте відзначимо, що протягом останніх років зросла й кількість іспаномовного населення США.

Важливе місце у програмі демократів займає й кубинське питання. Г. Клінтон в основному підтримує позицію адміністрації Б. Обами на конструктивний діалог із Кубою.

Отже, можна припустити, що позиція іспаномовного населення США, яке складає значну частину сучасного електорату та протягом останніх президентських кампаній голосувало переважно за демократів, може істотно вплинути на результати майбутніх виборів. Водночас від того, хто займе Овальний кабінет у Білому домі на початку 2017 р., залежатимуть не лише відносини США з країнами Латинської Америки, але й, певною мірою, напрями розвитку латиноамериканських країн на найближчі роки.

УДК 94:[070+654.19+004.738.5]](438=161.2)«1989/2016»

Бойченко Г. В.,

*канд. іст. наук, старший викладач,
кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОЛЬ ЗМІ В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА (1989–2016 рр.)

Сучасне культурне життя української спільноти в Польщі виражається в багатьох проявах. Представники української меншини організовують численні фестивалі, мистецькі огляди, друкують часописи. Проте постійно необхідно шукати нові форми для самовираження в програмах на хвилях радіо і телебачення, які транслюються українською мовою.

Процес висвітлення проблематики національних і етнічних меншин та вимога започаткувати в електронних засобах масової інформації передач їхніми мовами проходив у Польщі декілька складних стадій і формувався дещо відмінно відносно кожної меншини.

До дев'яностих років минулого століття не існувало можливості створення на телебаченні та транслювання передач будь-якою іншою мовою, ніж польська. Оскільки вирішальне значення мали цензура та концепція, згідно з якою у Польщі мешкають виключно поляки, в телеєфірі також дуже рідко могла прозвучати тема меншин. Наприкінці вісімдесятих років середовище меншин почало однозначно артикулювати потребу стосовно доступу до радіо і телеєфіру. Провісником їхніх зростаючих прагнень був «Лист групи інтелектуалів», що репрезентували національні меншини до Леха Валенси у якому вони вимагали: «...зміну способу показу національних меншин, їхньої культури та історії у польських засобах масової інформації, які поширювали негативний стереотип або взагалі заперечували їхнє існування».

В лютому 1989 року було опубліковано звіт Українського суспільно-культурного товариства під заголовком «Українці в Народній Польщі», в якому були пропозиції: «...налагодження співпраці з українським телебаченням і забезпечення постійних трансляцій передач через супутникове телебачення». Новостворена (українськими студентами з Гданська) молодіжна організація «Об'єднання незалежної української молоді» у період від квітня до листопада 1989 року збирала підписи під петицією до Радіокомітету в справі створення загальнопольської україномовної телепередачі, а також проведення уроків української мови на радіо та телебаченні».

Суспільно-політичні зміни у дев'яностих роках прискорили процес доступу меншин до ЗМІ. Вирішальне значення для розв'язання цього питання мало схвалення «Закону про радіомовлення та телебачення» 29 грудня 1992 року. У дев'ятому пункті 21 статті закону вміщено запис про обов'язки громадського мовника: «Передусім до завдань громадського радіомовлення та телебачення належить врахування потреб національних та етнічних меншин». Цей дуже загально сформульований запис став провісником змін у сфері громадського теле- і радіомовлення.

Установою, що протягом 1998–2005 рр. переймалася вимогами меншин, а також постійно моніторила обсяг доступу до ЗМІ, була KRRiT (Польська рада радіомовлення та телебачення). Регулярно відбувалися зустрічі лідерів меншин із тогочасним головою KRRiT Болеславом Суликом, метою яких було звернення уваги на проблеми меншин у відносинах із громадськими мовниками.

Починаючи з 1995 року громадське телебачення розпочало надавати ефірний час представникам національних меншин. У Варшаві з листопада 1995 року розпочато трансляцію передачі українською мовою «Теленовини», ефірний час якої до вересня 1997 року тривав десять хвилин. В такий спосіб було охоплено майже всі регіони, де проживали українці (Варшава, Гданськ, Щецин, Познань, Вроцлав, Краків, Жешув і Люблін). Тематика «Теленовин» стосувалася багатомірної активності української громадськості у Польщі, регіональних та загальних ініціатив, історії та важливих подій у житті громадськості.

У червні 1999 року «Теленовини» отримали нагороду на міжнародному фестивалі фільмів та теле- і радіопередач для меншин «Мій рідний край» в Ужгороді. Це свідчить про високу оцінку значення ролі тележурналу для української громадськості Польщі, польсько-українського діалогу та взаємного пізнання.

В сучасних умовах ставлення польського населення до близької йому української культури покращилося. Характерно, що у змішаних польсько-українських середовищах спостерігається навіть тривка емоційна прив'язаність до неї з боку поляків, про що свідчить їх дедалі активніша участь у різноманітних культурних заходах українців, у бажанні вивчати українську мову, волонтерській діяльності.

Діють українські товариства, метою яких є збереження національної самобутності, проводяться різноманітні фестивалі української культури, в більшому обсязі здійснюється трансляція теле- і радіомовлення, яке ведеться українською мовою.

УДК 341.7(091)(477.7)

Вовчук Л. А.,

*канд. іст. наук, старший викладач,
кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ФУНКЦІЇ КОНСУЛІВ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ (кінець XIX – початок XX ст.)

Функції сучасного консула є набагато спрощеними, порівняно з консульськими функціями кінця XIX – початку XX ст.

Загальна регламентація консульської діяльності відбувається на початку XIX ст., де найважливішою функцією консула було надання заступництва підданам його країни, які могли виявитися в місці його резиденції.

Консул повинен був стежити за відносинами між купцями, надавати їм допомогу в їх дебіторських та кредиторських претензіях до російських торговців, а також у «випадках нещастя та у всіх інших обставинах, допомагати їм порадами й іншими послугами, захищати їх самих, судна їх, власність, права й волю».

Консулам було надано право реєстрації актів громадянського стану. Вони могли видавати свідоцтва про народження, про одруження, про смерть своїм громадянам, що перебували в їхньому консульському окрузі, а також вони видавали національні паспорти або посвідчення Російської імперії своїм підданам, які були обов'язковими для проживання в Росії, веденням там відповідної діяльності та, у випадку необхідності, надання священику православної церкви для проведення вінчання іноземних підданих.

Консул був головним посередником у вирішенні усіх позовів і сварок, які стосувалися торгівельної сфери та, які він обов'язково мав вирішити, використовуючи превентивний принцип дипломатії.

Консулові було надане право здійснення нотаріальних актів іноземних підданих і засвідчення своїм підписом і печаткою консульства різних документів (заповітів, доручень, протестів, вірності копій, дійсності підписів та ін.).

У даному випадку консули мали право брати участь в описі майна померлого, закріпивши його печаткою місцевої влади, печаткою Консульства чи Місії та ужити всі заходи щодо захисту даного спадку. Крім того, консульські представники за власним бажанням чи вимогою представників на спадок, мали право «виконувати потрібні обряди щодо захисту спадку, якщо померлий не залишив духовного заповіту та не назначив потрібних людей у вирішенні даного питання».

У дипломатичній практиці консула досить часто були випадки, коли він оголошувався опікуном і піклувальником «малолітніх дітей і вдов іноземних підданих, що вмерли у його окрузі», при вирішенні їх майнових справ.

Натомість, не дивлячись на розмаїття захисних функцій консульського інституту, основною функцією консула все ж залишалася охорона комерційних інтересів своєї держави і його громадян. Консул повинен був стежити «за точним дотриманням трактатів» акредитуючої його держави з Росією, намагатися «підсилити, покращити і поширити взаємні торговельні зносини». У його безпосередні обов'язки входило щотижня надсилати в департамент зовнішньої торгівлі повідомлення про ціни на різні товари, про вексельний курс, про споживчий попит, про іноземний імпорт і експорт товарів у місці його перебування, про нові торговельні угоди держави акредитації. При цьому, інформація, що відправлялася, повинна була супроводжуватися аналізом торгово-економічної ситуації в окрузі.

Окрім інформації економічного спрямування, в основу інформаційної діяльності консулів входило висвітлення основних подій на місцях їх перебування.

Розглядаючи інформаційну діяльність консулів, потрібно підкреслити, що якість поданої консулами інформації була досить різною і часто залежала від власного розуміння та сприйняття ними тогочасних подій на Півдні України, які впливали на розвиток економічної, політичної та культурної сфер регіону.

До функцій консула також входило право на арешт іноземних підданих своєї країни (наприклад, матросів), направивши відповідну вимогу поліції.

Що стосується визначення обов'язків консула у відношенні іноземних військових судів та їх екіпажу, то сюди входило надання всілякої допомоги при закупівлі продовольчих припасів для екіпажу корабля, ремонті судна, контакти з місцевою владою й ін.

Детально визначалися обов'язки консула в сфері торговельного судноплавства. Йому необхідно було мати «точні відомості про всі прибулі у порти його відомства іноземні судна і ті, які відходили звідти»; стежити за тим, щоб ніхто не зловживав національним комерційним прапором.

Одним із напрямів діяльності консулів була реалізація завдань у галузі міграційної політики.

Крім того, консули іноземних держав повинні були бути присутніми при проведенні всіх урочистих подій і релігійних свят у місті, а також представлятися губернаторові на парадах.

Таким чином, виникши як інститут правового захисту торгівлі й мореплавання, консульська служба в міру розширення і поглиблення міжнародного спілкування ускладнювала свої завдання. Однак серед різноманіття консульських функцій завжди виділялися дві основні – забезпечення прав і інтересів підданих своєї країни за кордоном, а також розвиток і зміцнення торгово-економічних зв'язків іноземної держави з Російською імперією.

УДК 327

Габро І. В.,

*канд. політ. наук, старший викладач,
кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА БАРАКА ОБАМИ

Зовнішньополітична стратегія Б. Обама відрізняється від стратегії глобального лідерства Дж. Буша-молодшого, яка свідчить про перенесення основних зусиль на відновлення потенціалу «морального лідерства США», на формування проамериканської світової суспільної думки. Такий підхід зумовив відмову США від деяких глобальних проєктів: найбільші поступки з боку США відбулись у військово-політичній сфері, оскільки там сформувався основний антиамериканський потенціал. Це війни в Іраку і Афганістані, погрози застосування військової сили проти Ірану та Північної Кореї, розширення НАТО, програма стратегічної стабільності, протиракетна оборона (ПРО), мілітаризація космосу, гонка новітніх озброєнь та інше.

Ще під час передвиборчої кампанії Б. Обама, піддаючи критиці жорстку політику адміністрації Дж. Буша-молодшого, наголошував на потребі застосування у зовнішньополітичній діяльності нового концепту – «розумної сили», введеного в науковий обіг Дж. Найєм та Р. Армітіджем, яка визначалася як оптимальне поєднання елементів «м'якої» та «жорсткої» сили у міжнародних відносинах для стратегічного використання дипломатії, переконання, розбудови потенціалу, проєкції сили і впливу у спосіб, який є найбільш ефективним з погляду політичної і соціальної легітимності.

17 вересня 2009 р. Б. Обама оголосив про зміну позиції США щодо ПРО, відмінивши рішення Дж. Буша-молодшого про створення європейської підсистеми протиракетної оборони з опорою на об'єкти у Чехії та Польщі.

Дослідники глобальних стратегій США зазначають, що нові підходи до політики зміцнення світового лідерства США простежувалися й у виступі президента США «Про становище країни» 25 січня 2012 р., основні положення якого стосуються передусім саме відновлення світового лідерства США. Йдеться про вагомість авторитету США у світі, зміцнення зв'язків з країнами Європи, Азії, Латинської Америки, підтримання подальших змін у регіоні Близького Сходу, а також про продовження політики захисту демократичних цінностей у всьому світі, зокрема, в Сирії та Бірмі. Досягненням нинішньої адміністрації є стабілізація ситуації в Афганістані, згорання операцій у цій країні та передача афганському уряду відповідальності за безпеку власної держави. Б. Обама підтримав «хвилю змін» у країнах Північної Африки.

Отже, в основу зовнішньополітичної стратегії адміністрації Обама було покладено концепт «розумної сили» та «морального лідерства США».

УДК 327.56(1–6)ООН(479)

Звездова О. О.,

*аспірант, кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ У ВИРІШЕННІ КОНФЛІКТІВ НАВКОЛО ДЕ-ФАКТО ДЕРЖАВ ПІВДЕННОГО КАВКАЗУ

У результаті дослідження генези де-факто держав на пострадянському просторі, можна констатувати, що конфлікти навколо них мають етнополітичний характер, і жоден з цих конфліктів до цього часу не може вважатися повністю врегульованим. Вирішення будь-якого етнополітичного конфлікту ускладнюється, з одного боку, особливостями самого конфлікту: історичними коренями, економічною складовою, релігійними і національними чинниками, непримиренністю сторін. З іншого боку, зіткнення таких двох норм міжнародного права, як право націй на самовизначення і повагу територіальної цілісності держав, створює юридичну колізію в міжнародному праві, яка також створює додаткові перешкоди на шляху визначення політико-правового статусу даних де-факто держав.

Але самопроголошення нових державних утворень на пострадянському просторі й в Південному Кавказі зокрема безумовно супроводжувалось не лише етнополітичним конфліктом, але й відкритим військовим протистоянням. І якщо статус цих де-факто держав до цього

часу не є вирішеним міжнародним співтовариством, то збройні сутички в основному вдалося припинити, перевівши протистояння у стадію «тліючого» або «замороженого» конфлікту. Значну роль в цьому процесі відіграли міжнародні організації, які виступали і в якості форуму для провідних держав регіону і світу, що надавало можливість прийти до консенсусу і виробити спільне рішення, і в якості самостійних акторів міжнародних відносин регіону, які, володіючи певними важелями впливу, сприяли підтримці миру на пострадянському просторі.

Отже, розглядаючи дане питання, слід розпочати з Організації Об'єднаних Націй, єдиної глобальної, універсальної міжнародної організації, членами якої є всі визнані держави на пострадянському просторі, а головною метою створення стало саме підтримка міжнародного миру та стабільності у світі. Як зазначається у пункті 1 статті 33 Статуту ООН: «Сторони, що беруть участь у будь-якому конфлікті, продовження якого могло б загрожувати підтримці міжнародного миру й безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити конфлікт шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звертання до регіональних органів або угод чи інших мирних засобів на власний вибір». У той самий час, в Статуті ООН також чітко прописані миротворчі функції Організації, а насамперед Ради Безпеки ООН, у випадку, якщо сторони конфлікту так і не змогли примиритися і міжнародна суперечка перетворилася у збройне протистояння.

Виняткове значення має пошук Організацією Об'єднаних Націй механізмів вирішення конфліктів навколо де-факто держав на пострадянському просторі. Ще у 1993 році Рада Безпеки ООН прийняла чотири резолюції, які були безпосередньо пов'язані з конфліктом навколо Нагорного Карабаху і наголошували на необхідності негайного припинення військових дій, повного та беззастережного виведення окупаційних сил з усіх регіонів Азербайджанської Республіки. У березні 2008 року Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію, яка підтвердила територіальну цілісність Азербайджанської Республіки, вимагала виведення всіх вірменських військ і визнавала необхідність забезпечення безпечних і рівних умов життя для вірменських та азербайджанських громад у нагірно-карабаському регіоні.

Також з кінця 1993 року за егідою ООН велися переговори про мирне врегулювання конфліктів навколо Абхазії і Південної Осетії, що певною мірою також стримувало повернення конфлікту до військової фази. Але вже 8 серпня 2008 року на початку нового етапу у розвитку цих де-факто державних утворень Російська Федерація звернулась до Ради Безпеки ООН «у зв'язку з агресивними діями Грузії відносно Південної Осетії». Але члени РБ не прийняли запропоновану Росією ре-

золюцію. Протягом подальшого загострення російсько-грузинського конфлікту РБ ООН неодноразово збиралася для обговорення ситуації в Абхазії і Південній Осетії, а офіційні представники організації висловлювали своє занепокоєння ескалацією і розширенням зони конфлікту. Наприклад, 10 серпня 2008 року Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун закликав поважати суверенітет і територіальну цілісність Грузії, припинити бойові дії і відвести всі військові контингенти із зони конфлікту. В результаті ООН підтримала посередницьку місію президента Франції Ніколя Саркозі, що стало вирішальним у процесі виходу з кризи.

Отже, починаючи із 1993 році ООН бере активну участь у вирішенні конфліктів навколо де-факто держав Південного Кавказу. Основним механізмом впливу є резолюції Генеральної Асамблеї, Ради Безпеки і офіційні заяви представників організації. Але слід зазначити, що позиції держав-членів ООН можуть кардинально відрізнятись, особливо це стосується Російської Федерації, яка офіційна визнала незалежність Абхазії і Південної Осетії. У зв'язку з цим особливо актуальною вважається проблема реформування Ради Безпеки ООН, зважаючи на наявність у п'ятих постійних членів цього органу права вето, яке може заважати адекватно реагувати на порушення міжнародного права і ускладнювати ситуацію.

УДК 327:340.134(593)

Недбай В. В.,

д-р політ. наук, професор,

*кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КОРОЛІВСТВА ТАЙЛАНД

Сучасна система міжнародних відносин знаходиться у постійній динаміці. Будь-яка незалежна держава вимушена постійно трансформувати і актуалізувати свою зовнішньополітичну стратегію для того, щоб вона відповідала сучасним реаліям глобалізованого суспільства. До того ж внутрішньополітичні зміни не можуть не відображатися на зовнішній політиці держав. Революція Гідності 2013–2014 років й подальші події в Україні повинні знайти своє віддзеркалення у зовнішньополітичній стратегії нашої держави: зміни основних векторів зовнішньої політики, пошук нових надійних та передбачуваних партнерів, звернення особливої уваги на питання безпеки і співпраці з міжнарод-

ними організаціями є нагальним питанням українського порядку денного. Тому особливо актуальним вважається дослідження як позитивного, так і негативного досвіду формування нової зовнішньої політики іншими державами світу, які мали аналогічні або схожі внутрішньополітичні потрясіння.

У цьому контексті обов'язково слід звернути увагу на регіон Південно-Східної Азії, що динамічно розвивається на сучасному етапі, володіє значними перспективами в економічній і політичній сферах. В центрі регіону Південно-Східної Азії (і навіть макрорегіону, що охоплює Північно-Східну, Південно-Східну і Південну Азію) перебуває Таїланд, який займає вкрай вигідне географічне положення на перетині міжрегіональної економічної і безпекової діяльності. Таїланд є однією з найбільш впливових держав Південно-Східної Азії, але в той самий момент його зовнішньополітична система переживає етап глибокої трансформації. Політична криза в Таїланді 2013–2014 років та військовий переворот в державі 2014 року призвели не лише до зміни влади, але й до необхідності формування нової зовнішньополітичної стратегії в умовах нестабільності внутрішньополітичної системи і напруженої міжнародної ситуації.

Отже, де-факто вся влада в Таїланді на сучасному етапі зосереджена в руках голови уряду Праюта Чан-Оча, який в результаті військового перевороту 2014 року спочатку очолив Національну раду для миру та порядку, а 24 серпня того ж року був обраний прем'єр-міністром. Першим нормативно-правовим актом нового уряду, в якому містилися основи зовнішньополітичної стратегії стала Програмна заява Ради міністрів, що була опублікована 12 вересня 2014 року. В розділі «Захист національної безпеки і зовнішня політика» були визначені наступні принципи та напрями зовнішньополітичної стратегії держави

1. Головним напрямом міжнародної діяльності держави на сучасному етапі було проголошено поглиблення співробітництва Таїланду з АСЕАН насамперед у політичній та безпековій сферах, а саме:

- охорона кордонів;
- забезпечення регіональної безпеки;
- вирішення проблеми транснаціональної злочинності;
- поглиблення співробітництва з сусідніми країнами і підвищення потенціалу спільних військових операцій в АСЕАН;
- запобігання і вирішення спорів і врегулювання прикордонних конфліктів шляхом двосторонніх і багатосторонніх механізмів.

2. Наступним важливим напрямом було зазначено прискорення вирішення проблеми насильства в південних прикордонних провінціях Таїланду. Основними зовнішньополітичними засобами, які повинні забезпечити внутрішню стабільність держави були проголошені такі:

- необхідність застосування стратегії «Розуміння, досягнення і розвитку», яка покликана налагодити систему безпеки в регіоні мирними засобами;

- сприяння поширенню діалогу з країнами світу, особливо з такими, чиє бачення міжнародної системи відрізняється від бачення королівства.

3. В документі окремо підкреслена важливість розробки і стимулювання ефективності системи національної оборони. Головними цілями в цьому контексті вбачається:

- осучаснення збройних сил держав такою мірою, щоб вони були готові захистити і зберегти національний суверенітет і інтереси безпеки від будь-якого типу загроз;

- заохочення і розвиток науки і техніки в сфері національної оборони, в тому числі наукових досліджень, розробки і передачі технологій, що призвело б до самозабезпеченості зброєю і виробничим обладнанням;

- інтегрування державних і приватних секторів економіки, з метою поглиблення їхньої співпраці в національній оборонній промисловості;

- використання збройних сил держави в мирний час для підтримки національного розвитку, запобігання й усунення наслідків стихійних лих, захисту природних ресурсів;

- захист національної безпеки на регіональному та міжнародному рівнях, зокрема, завдяки об'єднанню зусиль міжнародної спільноти в мережу під егідою АСЕАН.

4. Останнім пунктом документу значилося покращення відносин із зарубіжними країнами на основі принципу, згідно з яким зовнішня політика є життєво важливим компонентом загальної політики національної адміністрації в політичній, економічній та соціальній сферах. Основним засобом повинно стати використання комплексних дипломатичних механізмів, прямо або побічно, заради досягнення максимальної користі для всього тайського народу, а саме:

- захист інтересів громадян Таїланду за кордоном;

- обміни в галузі освіти, культури, торгівлі;

- покращення іміджу держави на міжнародній арені.

23 серпня 2015 року влада військових в Таїланді нарешті назначила нового міністра закордонних справ Дона Прамудвінай. Тоді й був прийнятий і опублікований новий План стратегічної діяльності Міністерства закордонних справ на наступні 4 роки (2015–2018 рр.). В цьому документі головною зовнішньополітичною метою діяльності Міністерства було зазначено посилення стратегічної позиції Таїланду у світі та захист національних інтересів Королівства. Виходячи з мети, були сформульовані й основні стратегічні напрями діяльності держави на міжнародній арені:

1. Поглиблення і покращення двосторонніх відносин з сусідніми країнами і країнами Південно-Східної Азії.
2. Збільшення конструктивної ролі Таїланду в співтоваристві АСЕАН.
3. Поліпшення відносин Таїланду зі стратегічними партнерами серед провідних держав світу.
4. Збільшення впливу держави в міжнародному співтоваристві.
5. Розширення економічної конкурентоспроможності й співробітництва Таїланду з державами світу і міжнародними організаціями у сфері світової економіки.
6. Побудова позитивного іміджу Королівства і активна участь держави у вирішенні міжнародних конфліктів і формуванні нової системи міжнародної безпеки.

Отже, нова зовнішньополітична стратегія Таїланду була сформована за перший рік після військового перевороту. Але практична реалізація цих принципів до цього часу зустрічається зі значними перешкодами. Перш за все, це стосується напряму діяльності держави по формуванню позитивного іміджу королівства на міжнародній арені. Основні нормативно-правові документи нового уряду в цій сфері підкреслюють найбільше значення військової та оборонної складової зовнішньої політики держави, що є цілком логічним, враховуючи належність нового прем'єр-міністра держави до військової еліти.

УДК 327.7–049.5(513)

Тихоненко І. В.,

*аспірант, кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

СААРК У БЕЗПЕКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПІВДЕННОЇ АЗІЇ: ПІДХОДИ ПАКИСТАНСЬКИХ ТА ІНДІЙСЬКИХ НАУКОВЦІВ

Одним із проявів консолідації Південноазійських держав та спроб до побудови архітектури регіональної безпеки стало утворення Південноазійської асоціації регіонального співробітництва (СААРК). Інституційний рівень співпраці держав регіону у безпековій сфері не є достатньо ефективним, проте, безпосередньо впливає на зміни, що відбуваються у регіоні. Підвищення якісних характеристик функціонування організації з метою стабілізації регіональної системи безпеки є об'єктом досліджень науковців із двох провідних держав Південної Азії – Індії та Пакистану.

Мета роботи полягає у визначенні засади діяльності СААРК у безпековій сфері, а також аналізу підходів пакистанських та індійських науковців до її модернізації.

У 1985 р. була підписана Хартія СААРК главами держав Бангладеш, Бутан, Індія, Мальдіви, Непал, Пакистан і Шрі-Ланка в Дацці. У 2007 р. на 14-му саміті СААРК до організації увійшов Афганістан. Створення Південноазійської асоціації регіонального співробітництва ставило за мету дотримання таких принципів: акцент на соціальних та економічних питаннях; прийняття рішень на основі консенсусу; і не обговорення спірних двосторонніх питань. Саме Індія наполягала на обговоренні різноманітних проблем та сфер взаємодії крім двосторонніх і спірних питань. Тобто, організація була розроблена, щоб зосередитися на всьому, крім політики. У результаті, діяльність СААРК стала залежною від індійсько-пакистанських відносин, які характеризуються конкуренцією, ворожістю та перманентною ескалацією спірних питань.

У сфері безпеки організація має певний вироблений механізм співпраці у безпековій сфері: 1) реагування на терористичну загрозу, що закріплено у «Регіональній конвенції про боротьбу з тероризмом» (1987) та заяві «Про співпрацю в боротьбі з тероризмом» (2009); 2) протидія нелегальному наркотрафіку; 3) підтримка договорів про заборону розповсюдження ядерної зброї. Проте як показують об'єктивні факти, Індія та Пакистан досі не поставили свої підписи під Договором про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ).

На перше місце у діяльності СААРК виходять гуманітарні проблеми та економічний розвиток держав, що є недостатнім для функціонування регіональної системи безпеки. Тому фахівці-міжнародники з Індії та Пакистану пропонують варіанти модернізації СААРК.

Індійський науковець Б. Чаудхур вважає, що найбільша перешкода у відносинах між країнами субконтиненту є неоднозначне розуміння того, що вони значать один для одного. Треба створити єдину регіональну ідентичність. Інтеграція в сфері безпеки повинна бути встановлена між країнами регіону на прикладі ЄС.

М. Ахмар, професор кафедри міжнародних відносин Університету Карачі, (Пакистан) стверджує, що недовіра, підозрілість складає основу підходів всіх країн Південної Азії, зокрема, Індії та Пакистану до питань безпеки, які є критично важливими елементами для побудови єдиної архітектури безпеки в регіоні. М. Ахмар відзначає, що до тих пір, поки існують структурні протиріччя в СААРК і насамперед між двома головними її членами – Індією та Пакистаном, вона не зможе відігравати важливу роль у забезпеченні миру, стабільності та регіонального співробітництва.

А. С. Хашмі старший аналітик Інституту регіональних досліджень (Ісламабад) інтерпретує концепцію безпеки трохи по-іншому. На її думку, стабільність всередині кожної держави стане початком безпеки

в регіоні. Зокрема, Пакистан повинен керуватися насамперед своїми власними внутрішніми механізмами безпеки. Подолання загрози тероризму на пакистанській території стане вагомим аргументом для зміцнення довіри та безпеки в Південній Азії. Тобто, не пошук спільної ідентичності, а результати внутрішніх змін у кожній державі стануть імпульсом до об'єднання. У свою чергу, СААРК має вжити суворох зобов'язань вирішувати політичні проблеми не зважаючи на заборони.

На сучасному етапі лідерам країн Південної Азії необхідно розпочати закладати основи архітектури безпеки на засадах взаємної довіри, яка буде спроможна задовольнити потреби регіональних країн у вирішенні традиційних та нетрадиційних загроз. Така архітектура має бути стійкою та всеосяжною. На думку радника з національної безпеки Індії Ш. Менона, можливе існування ядра організації, яке буде контролювати діяльність, на прикладі самітів АСЕАН. Зважаючи на особливості розвитку внутрішньої та зовнішньої політики країн регіону, стратегічна архітектура безпеки Південної Азії має концентруватися не лише на вирішенні внутрішніх загроз, а й брати до уваги виклики сусідніх регіонів – Центральної Азії, Південно-Східної Азії та АТР.

Отже, співпраця між Південноазійськими державами у межах СААРК є важливим елементом інституційного рівня розвитку регіону. Проте залежність діяльності організації від індійсько-пакистанських відносин та відсутність реагування на спірні питання між державами-членами негативно впливає на безпековий рівень її функціонування. Тому пропозиції індійських та пакистанських науковців щодо модернізації СААРК є актуальними та вагомим аргументом до дії Південноазійських держав задля розвитку системи регіональної безпеки.

УДК 327:070(460+410)«1918/...»

Хмель А. О.,

*канд. іст. наук, старший викладач,
кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОЗВИТОК ІСПАНО-БРИТАНСЬКИХ ВІДНОСИН ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ НА СТРІНКАХ LA VANGUARDIA

Аналізуючи якість і кількість інформації про іспано-англійські відносини на сторінках іспанської преси (зокрема, газети La Vanguardia) після Першої світової війни, слід звернути увагу на особливості самої газети. По-перше, до її архіву є вільний доступ, тому що архів має електронну версію і розміщений в інтернеті.

По-друге, звернемося до історії створення самої газети. Перший номер *La Vanguardia* був надрукований 1 лютого 1881 р. Спочатку це був друкований орган Ліберальної партії. Під час Першої світової війни газета найняла на роботу відомого колабораціоніста, який був першим кореспондентом газети в Парижі і Берліні (Мігель дель Санте Олівер). У наш час газета не є вузькопартійною, а дотримується каталоністичних поглядів і субсидується Женералітетом Каталонії.

Таким чином, *La Vanguardia* швидше висвітлює б повоєнні іспано-німецькі відносини, ніж іспано-англійські.

Метою даного дослідження є пошук та загальне ознайомлення з інформацією, її якістю і кількістю по темі іспано-англійських відносин після першої світової війни.

Отже, на сторінках *La Vanguardia*, по-перше, найчастіше можна зустріти інформацію про економічну складову іспано-англійських відносин. Наприклад, в газеті від 26 квітня 1929 р. вказується, що 1928 рік у відносинах між Іспанією і Британією є «спокійним», що символізує спад активності у відносинах між країнами. А в номері від 15 листопада 1928 р., посилаючись на Палату Громад, зазначено, що нововведення щодо економічних прав іспанців мало зачіпають цінкові інтереси британських товарів.

По-друге, газета висвітлює інформацію про зустрічі, візити, церемонії вручення грамот дипломатичними посланцями. Наприклад, особливо акцентовано увагу на церемонії вручення дипломатичних грамот англійського посла Джорджа Грехема Королю Іспанії Альфонсо XIII. Зазначено, що під час церемонії і Іспанський король і новий посол виступили з промовами, зміст яких також було викладено.

По-третє, часто зустрічаються статті або цитування щодо Іспанії, її інтересів і зовнішньополітичних відносин закордонних журналістів. Наприклад, стаття Гасона Балрана, французького журналіста, «Справжні друзі Іспанії». Дана стаття не носить інформаційний характер, в ній мало фактів, присутній певний суб'єктивний аналіз. Г. Балран наполягає, що Іспанія може втратити як своїх торгових партнерів Британію, Францію та США після війни.

По-четверте, щодо Гібралтару. Незважаючи на те, що питання Гібралтару є каменем спотикання в іспано-англійських відносинах, воно мало висвітлено *La Vanguardia*. Так, наприклад, в 1929 р. було зазначено (з посиланням на *Morning Post*), що: «Були проведені переговори між Іспанією і Англією щодо поступки Гібралтару Іспанії в обмін на Сеуту. Однак, *Morning Post* наполягає, що він уповноважений заявити, що такі переговори не будуть вітатися британським урядом, якщо вони не виходитимуть від ініціативи іспанського уряду». Та незважаючи на

велике бажання Іспанії повернути Гібралтар, іспанський уряд співпрацював з англійським у напрямку покращення телефонного сполучення між Гібралтаром та Іспанією. Зокрема, 1929 р. іспанським урядом було заявлено, що іспанське містечко Ла Лінеа та Гібралтар буде поєднано телефонною лінією.

І останнє щодо відносин між Іспанією і Британією в галузі культури. Наприклад, на Міжнародній виставці 1929 р. в Мадриді брали участь і представники Британії, які певний час вагалися, чи приймати пропозицію щодо участі. Але було вирішено погодитися. Відкриття англійської секції проходило урочисто, а допомогу у виставці надавали багато державних інституцій та діячів, як з іспанської, так і з англійської сторони.

Систематизуючи і узагальнюючи інформацію на даному етапі дослідження, можна зробити наступні висновки:

1) інформації недостатньо для того, щоб робити об'єктивні висновки про стан та розвиток іспано-англійських відносин після першої світової війни, інформація уривчаста і не повна. Зокрема, замало інформації щодо співпраці Великої Британії та Іспанії в форматі Ліги Націй, й щодо проблемного питання Гібралтару і т. д.

2) не дивлячись на фрагментарний характер інформації щодо іспано-британських відносин на сторінках *La Vanguardia*, можна прийти до таких припущень: найбільше висвітлені відносини в галузі торгівлі, дипломатичного етикету і культури, дещо менше інформації про проблемні області відносин, наприклад, питання Гібралтару. Однак така невелика кількість інформації вказує ще й на той факт, що відносини між двома країнами були складними і не дуже активними, в порівнянні з відносинами з іншими країнами, наприклад, Францією, США і Німеччиною.

В даний момент автор продовжує досліджувати електронний архів *La Vanguardia* з метою подальшого пошуку інформації із зазначеної теми.

УДК 327.8

Шевчук О. В.,

*д-р політ. наук, професор, декан факультету політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЯДЕРНА ПРОГРАМА КНДР ЯК ДЕТЕРМІНАНТА СИСТЕМИ МІЖДЕРЖАВНИХ ВЗАЄМОДІЙ В АТР

Характерною особливістю сьогодення також є домінуюче значення економічної потужності держави. Світові економічні центри

стають полюсами глобальної системи міжнародних відносин. Одним із таких центрів стає Північно-Східна Азія, де сходяться інтереси трьох провідних ядерних держав – США, Росії і Китаю, і трьох найбільших економічних потуг світу – США, Японії та КНР.

На сучасному етапі еволюції механізму міждержавної взаємодії у регіоні ПСА детермінантою безпекового середовища є активна розробка КНДР власної ядерної програми.

Державам членам ядерного клубу, в цілому небезпечна поява серед володарів ядерних засобів масового знищення нового гравця, який тим більше, відрізняється дуже специфічним політичним ладом. Можна, можливо, по-різному оцінювати небезпеку, що виходить від цієї обставини, але не можна не визнати, що існування цієї нової невизнаної ядерної держави обтяжує і без того складну з точки зору безпеки ситуацію в ПСА і суттєво підриває режим нерозповсюдження ядерної зброї. Успішно проведений у 2013 р. незважаючи на протести країн регіону, запуск супутника, а також поява в 2010 р. інформації про розробку КНДР ще однієї ядерної програми на основі високозбагаченого урану (матеріали і технології для неї були, швидше за все, отримані через міжнародний «чорний ринок», а підозри про її наявності були з початку 1990-х рр.) ще раз нагадують про те, наскільки реальним є деструктивний вплив розробок КНДР на режим нерозповсюдження ядерних і ракетних технологій. В умовах простою шестистороннього механізму переговорів, нежиттєздатності двосторонніх підходів (наприклад, так званої «великої угоди», запропонованої колишнім президентом РК Лі Мен Баком або «високосної домовленості», досягнутої в 2012 р. КНДР і США) з врегулювання питання, ситуація як і раніше залишається багато в чому неясною, а відповідно і актуалізується її значення як загрози безпеці не лише регіональній, а й глобальній системі міжнародних відносин.

Окрім того, додатковою обставиною, яка виступила каталізатором зростання ролі ядерного чинника, стала війна Росії проти України, що фактично набула характеру протистояння між РФ і США в Європі. Політичні ж натяки російських ЗМІ й крайньорадикально налаштованих російських політиків щодо можливості застосування ядерної зброї у відповідь на негативний в їх розумінні сценарій розвитку подій, ще більше загострило проблему силового, зокрема ядерного чиннику в міжнародних відносинах.

Такий різновид ядерного шантажу активно використовується керівництвом КНДР. Ілюстрацією цього є п'яте ядерне випробування КНДР, що відбулося 9 вересня 2016 р.

Реакція світу на ці події була досить прогнозованою. 9 вересня 2016 р. була оприлюднена заява Ради Безпеки ООН в якій підкреслювалось:

«Члени Ради Безпеки рішуче засуджують цей тест, який є явним порушенням і кричущим ігноруванням резолюцій Ради Безпеки і режиму нерозповсюдження, що є явною загрозою міжнародному миру і безпеці».

Більш рішучим щодо ядерних випробувань КНДР був президент США Б. Обама. 9 вересня 2016 р. на офіційному сайті Білого дому була оприлюднена заява президента США, яка чітко артикулювала, що Вашингтон ніколи не визнає КНДР ядерною державою, а на Пхеньян чекає посилення існуючого режиму санкцій.

За оцінками експертів досить динамічне нарощування КНДР своїх потенційних можливостей щодо ядерного озброєння становить загрозу вже і безпосередньо для США. Зокрема, український дослідник М. Белесков (Інститут світової політики) стверджує: «Експертні розрахунки свідчать – до 2020 р. КНДР матиме можливість завдати удару міжконтинентальною балістичною ракетою по США, при цьому на той час Пхеньян матиме ядерних матеріалів (збагачений уран, плутоній) щонайменше на 100 босзарядів». На думку аналітика: «Окрім безпосередньо ядерних випробувань Пхеньяна, проблеми для США може створити успішне випробування КНДР ракети середньої дальності «Мусудан», що відбулося 23 червня 2016 р. Ракету запустили на висоту 878 миль, щоб вона пролетіла по скороченій траєкторії. По звичайній траєкторії ракета змогла б пролетіти до 2–2,1 тис. миль. Таким чином, вже на сьогодні КНДР має власний варіант ракети, яка може завдати удару по Гуаму, де розміщена одна з головних баз США».

Разом з тим, необхідно зазначити, що розпад Рамкової угоди привернув увагу інших регіональних акторів, які на початку 1990-х рр. з різних причин не були готові займатися корейським ядерним питанням. Організовані в 2003 р. шестисторонні переговори до 2008 р. майже вирішили проблему взаємоприйнятних чином. Однак позначилися неможливістю закріпити успіхи (зокрема – зробити постійно діючим сам шестисторонній механізм), змінилася політична кон'юнктура і, можливо, певна «втома» переговорників від ядерного питання, зберігає своє місце в порядку денному не дивлячись на спроби врегулювання.

Остання особливість особливо характерно проявилася в північно-корейської політиці адміністрації Б. Обама. Ігнорування КНДР, можливо, економить сили і засоби, проте вельми контрпродуктивно. Позбавляти Пхеньян переговорних можливостей означає не тільки спровокувати різкі акції і демарші, але і позбутися єдиного механізму контролю дій КНДР, яка в силу політико-економічної ізольованості не є фактично «стримуваною» міжнародно-правовими режимами. Крім того, винахідливість Північної Кореї і прагнення удосконалювати ядерну програму не ослабнуть: до середини 2010-х рр. Пхеньян зумів які-

сно її урізноманітнити. Ігнорування і відмова від врегулювання лише полегшують КНДР цю задачу.

Звичайно існує вірогідність, що КНДР піде на самогубні військові провокації, яких від неї чекають, однак ті дії, які вона вже реалізує, можуть виявитися вельми шкідливими і небезпечними в загостреній ситуації Кореєського півострова. Не кажучи вже про те, наскільки ускладнює ситуацію сам ядерний фактор.

Отже, врегулювання можливо тільки при зміні ролі ядерної програми в зовнішній і внутрішній політиці КНДР у міру нормалізації відносин між державами регіону, побудови міцної системи миру на Кореєському півострові і ефективної структури безпеки у ПСА, зміцненні економічної і енергетичної бази КНДР. Діалог повинен стати першим кроком до таких змін і засобом підтримки позитивних змін, а не нагородою за поступки. Однак переконання за допомогою діалогу неможливо без наявності у того, кого переконують вибору, і доля врегулювання ядерної проблеми залежить від здатності регіону знову сформулювати об'єктивні альтернативи розповсюдженню ядерної зброї.

ПІДСЕКЦІЯ: «Політична наука в Україні та зарубіжжі»

УДК 32.019.5

Іванов М. С.,
*д-р політ. наук, професор,
завідувач кафедру політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

**ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

В умовах становлення сучасного громадянського суспільства в Україні важливо ґрунтовно підійти до питань розуміння його генези.

Очевидно, що від якості розуміння проблем пов'язаних з становленням громадянського суспільства, багато в чому, залежить успішність розвитку практично всіх сфер життя сучасної української держави.

До числа найбільш помітних і ґрунтовних праць, в цьому напрямку, слід віднести публікації низки українських дослідників, які торкаються різних сторін феномену громадянського суспільства. Серед них, дослідження М. Бойчука, Г. Зеленько, А. Карася, А. Колодій, В. Медведчука, та ін.

Але, перш ніж вести мову про сам процес становлення громадянського суспільства в нашій країні, слід домовитися про саме розуміння поняття «громадянського суспільства», яким ми будемо оперувати. Можна стверджувати, що якогось спільного, однозначного розуміння цього поняття до сьогодні не склалося. Але при цьому, можна спробувати знайти з усіх цих множин, якусь найбільш зважену, близьку і зрозумілу нам формулу, яка дасть нам можливість відштовхуватись від такого розуміння і далі спробувати його характеризувати.

По-перше, слід звернути увагу на те, що серед великої кількості визначень, існує два основних розуміння поняття громадянське суспільство. Перше, його можна назвати культурно-історичним розумінням, і воно пов'язане з тим, що громадянське суспільство є нічим іншим, як певною стадією, або певним рівнем розвитку загалом суспільства.

Строго кажучи це не зовсім сучасна, а просто наступна стадія розвитку після традиційного суспільства, яка і може бути оцінена як «громадянське суспільство» в якому, першість держави поступово переходить до самодіяльних громадських організацій.

На сьогодні, питання полягає лише в одному – як досягти стану коли держава може набути такого статусу, який забезпечить її трансформацію в інструмент громадянського суспільства. Тобто, формування стану, коли громадянське суспільство здатне використовувати державу, для того щоб задовольняти ті інтереси, і вирішити ті проблеми, які існують в цьому суспільстві.

Але, при цьому, існує і інша сторона цього питання, яка призводить до наділення поняття «громадянське суспільство» ще одним змістовним навантаженням. При такому підході під громадянським суспільством розуміють все те, що є в цьому суспільстві недержавним.

Принципова відмінність такого розуміння «громадянського суспільства» від попередньої інтерпретації полягає в тому, що при такому тлумаченні цим поняттям визначається лише певна частина суспільства. А це означає, що суспільство можна поділити на дві частини: з одного боку держава і її відносини, а з іншого – громадянське суспільство.

Скоріше всього, мова повинна йти про досягнення певного відмінного балансу у порівнянні з тим, який існував раніше – держава домінувала, а все інше їй слугувало.

Таким чином, якщо ми саме так подивимось на процес об'єктивної зміни ролі держави в сучасному світі, це дасть нам можливість з різних боків аналізувати саме громадянське суспільство і розуміти його значення та роль.

Узагальнюючи, слід підкреслити, що при інтерпретації такого складного поняття, як «громадянське суспільство», слід враховувати вище зазначені обставини і саме таким чином можна вживати прийнятні і зрозумілі характеристики для цього поняття.

Крім того, сьогодні слід зрозуміти, що для розвитку громадянського суспільства найбільш ваговою складовою є здатність громадян до самоорганізації. Це означає – вміти усвідомлювати спільний інтерес, розуміти і приймати спільні рішення, бути готовими і здатними їх втілювати в життя. Вирішальним чином стан громадянського суспільства залежить від здатності широкого загалу консолідуватися задля досягнення такого стану, який дасть можливість використовувати в повній мірі енергію, ініціативу і творчий потенціал широких кіл громадян, які є найбільш тривкою основою демократичних засад та матеріального процвітання сучасного суспільства.

УДК 328.184+327.8

Колісніченко А. І.,
д-р іст. наук, професор кафедри політичних наук,
Шевченко І. О.,
студент, факультет політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ЛОБІЗМ І ГЛОБАЛЬНА ПОЛІТИКА

Розвиток сучасних міжнародних відносин характеризується тим, що в ньому приймають участь багато суб'єктів, які прямо або опосередковано формують глобальний політичний порядок і основні засади геополітики. В сучасному світі помітний стрімкий ріст впливу великих корпорацій, і деідеологізація та політизація суспільних структур, формування глобального інформаційного простору, а все це сприяло тому, що держава з її інститутами влади втратила монопольне право виступати в якості суб'єкта міжнародних відносин. Групи інтересів(корпорації, компанії, фінансово-кредитні організації, медіа-холдинги, НКО і т. п.), навпаки, отримали статус самостійних суб'єктів глобального політичного процесу.

Група інтересів як суб'єкт міжнародних відносин, переслідує виключно партикулярні цілі, які суттєво відрізняються від держави, які діють від імені всієї нації, в тій чи іншій мірі враховуючи інтереси еліт, бізнесу, некомерційного сектору, окремих соціальних груп і суспільства в цілому. Якщо інститути держави, розробляючи зовнішню політику, повинні забезпечити основи конституційного устрою, підтримувати обороноздатність і суверенітет країни, виконувати міжнародні угоди, то групи інтересів по визначенню не зобов'язані керуватись нічим, крім своїх потреб і норм діючого законодавства. Транснаціоналізація бізнесу і інститутів громадянського суспільства привели до того, що інтереси багатьох груп отримали наддержавний і наднаціональний характер. В цьому випадку лобістський потенціал груп інтересів може бути використаний для вирішення проблем глобальної нестабільності і невизначеності.

Наявність у економічних суб'єктів певного стабілізуючого потенціалу показує і їх суттєві особливості, серед яких:

- прагматичність і утилітарність;
- відсутність владних амбіцій;
- деполітизованість і деідеологізованість;
- необхідність стратегічного планування;
- наявність значних лобістських ресурсів;
- заглибленість у глобальну фінансово-економічну систему.

Орієнтуючись на прибуток економічні групи інтересів керуються принципами корпоративного зиску, що робить їх структури достатньо

гнучкими і передбаченими суб'єктами міжнародних відносин. Політичний вплив розглядається економічними суб'єктами не як самоціль, а як один із факторів успішного ведення бізнесу. Зацікавлені групи не приймають безпосередньої участі у політичній боротьбі і їм не потрібна підтримка з боку виборців, що суттєвим чином впливає на їх рівень конфліктності.

Економічні групи інтересів не є носіями політичних поглядів, а їх дії вільні від ідеологічної парадигми. Для великого бізнесу інтереси стоять вище національних цінностей. Інвестиційна політика економічних груп інтересів базується на терміновому вкладенні фінансів в ті чи інші багатоприбуткові проекти. Найважливішою умовою фінансової стабільності для бізнесу є передбаченість і конструктивний характер міжнародних відносин. Звідси виходить, що економічні суб'єкти зацікавлені в дотриманні міжнародних домовленостей і партнерському характері взаємовідносин між урядами і державами.

Сучасні корпорації, фінансові групи мають кваліфікованих GR-спеціалістів і лобістів-посередників. Між економічними групами інтересів і суб'єктами політики налагоджена система партнерських відносин. Відомо, що великі бізнес-структури володіють своїми засобами масової інформації і засобами масової комунікації, що дозволяє їм не тільки керувати суспільною думкою, а й опосередковано впливати на інститути влади всіх рівнів.

Значний вплив на бізнес має світова фінансово-економічна кон'юнктура, яка, свою чергу, пов'язана з глобальними політичними процесами. Економічні суб'єкти мають свої антиконфліктні інтереси:

- збереження конструктивних ділових відносин з іноземними партнерами і урядовцями;
- підтримка високого рівня життя і купівельної активності населення;
- стабілізація валютних курсів, фондового ринку і цін на енергоносії;
- деідеологізація і деполітизація міжнародних торгово-економічних відносин.

Проявом глобальної дестабілізації є загострення конфронтації між Західними країнами і РФ, яке виразилось у введенні економічних санкцій, розв'язування «інформаційної війни», обмеження політичного співробітництва. Положення ускладняється тим, що конфлікт інтересів супердержав, пов'язаний з їх практичним устремлінням до глобального домінування і забезпеченню свого суверенітету, трансформувався у конфлікт цінностей-протистояння ідеологій і національних світоглядних позицій. Такі конфлікти складно урегулювати, тому що їх суб'єкти існують в різних системах цінностей. В цих умовах глобальної дестабілізації політичних відносин економічні суб'єкти розподілились на

два стани: група інтересів миру і група інтересів війни. До перших, відносяться підприємства паливно-енергетичної, переробної і машинобудівної галузей, а також фінансово-кредитні установи. Ділова успішність цих груп залежить від характеру взаємовідносин держав, які знаходяться у сфері їх комерційних інтересів – відповідно, для них невідгідні різні обмеження вільного ведення бізнесу (ембарго, фінансові перешкоди і т. п.). Стабілізуючий вплив груп інтересів миру на глобальні політичні процеси нерідко послаблюються активністю груп інтересів війни, для яких нестабільність груп входять корпорації, які виробляють військову техніку, вогнепальну зброю, засоби захисту і нападу та інші. До них слід віднести ЗМІ, аналітичні центри, консалтингові компанії, які працюють активно в умовах глобальної конфронтації.

УДК 327.88

Курілло В. Є.,

*канд. іст. наук, доцент кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПОЛІТИЧНА ІНТРИГА ТА ЗМОВА ЯК ЕЛЕМЕНТИ КОНФІДЕНЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У СКЛАДІ ЛАТЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ

Латентна політика – особлива, закрита від висвітлення сфера життєдіяльності людей, пов'язана із реалізацією прихованих інтересів або застосуванням таємних методів здобуття, утримання і використання влади, а також забезпечення безпеки та самозахисту політичної системи і суб'єктів політики, суспільства в цілому, непрозорий тип відносин між людьми, суспільством і державою. Дві специфічні частини одного цілого – ось коректне уявлення про співвідношення «транспарентної» та «латентної» політики в межах політики у її цілісному сприйнятті.

Поряд з політичною розвідкою, силовими, інформаційними та психологічними спецопераціями, таємною дипломатією тощо, одним з видів латентної політики є конфіденційний партійний менеджмент – один з типів політичного менеджменту, що передбачає використання прихованих технологій управління діяльністю політичної партії (або громадського об'єднання, руху) задля оптимального розв'язання звичайних організаційних завдань та забезпечення її ефективного функціонування. До основних напрямків конфіденційного менеджменту партійної діяльності можна віднести: кадровий; фінансовий; контрольний; діловодний; організаційний (у т. ч. охоронний); комунікаційний (у т. ч. переговорний); інформаційний.

Помітне місце серед елементів конфіденційного менеджменту займає організація інтриг та змов, які можуть переслідувати як позитив-

ні, так і негативні цілі. У звичайному сенсі політична інтрига – складний, заплутаний, часом загадковий збіг подій та обставин, що веде до несподіваних наслідків, які буденній свідомості важко спрогнозувати. Внутрішньо, з погляду механізмів, інтрига є результатом цілеспрямованих зусиль, політико-психологічної гри політичних сил і/або окремих лідерів, які ведуть події до потрібних наслідків. Це один із найдавніших способів боротьби за владу або її утримання. Саме поняття інтриги виникло у Стародавньому Римі, політичне життя якого в значній мірі будувалося на них.

Інтрига, як процес включає в себе три компоненти. По-перше, це зав'язка – поява задуму, мети, ідеї інтриги. По-друге, кульмінація – виникнення критичної ситуації, що поєднає максимум заплутаності, таємничості, і, одночасно, підготовки умов для досягнення поставлених цілей. По-третє, розв'язання – досягнення ініціаторами інтриги мети, прихованої від більшості.

Традиційні інструменти інтриги практично не зазнали змін за всю історію політики із найдавніших часів до наших днів. Це стосується, як способів фізичного усунення, так і прийомів політичної і моральної дискредитації. Як і раніше психологічною зброєю є звинувачення в порушенні моральних норм, схильності до алкоголізму і перелюбства. Сучасність збагатила «інструментальний арсенал» інтриг цілеспрямованим використанням процедур демократичного суспільства: наприклад, «організацією голосування» або підтасовування його результатів. Для нашого часу характерне і те, що саме по собі звинувачення в «інтриганстві» стало одним із сильних засобів політичної інтриги.

Політична інтрига може носити як внутрішньополітичний, так і зовнішньополітичний характер. Це визначається як цілями, так і масштабами розповсюдження і засобами досягнення цілей інтриги. Поняття політичної змови означає таємну угоду (домовленість) декількох осіб, що виступають в індивідуальній якості або як лідери політичних сил, про спільні дії проти кого-небудь, або, рідше, чого-небудь для досягнення певної політичної мети. Змова – особливий різновид інтриги, що відрізняється максимально можливою конспіративністю і деструктивною, а не творчою спрямованістю. Змова зазвичай здійснюється «проти» когось, а не «за». Велика частина відомих змов (механізми найуспішніших так і залишаються таємними), що вдалися в історії, носила індивідуально направлений характер і була націлена проти конкретних носіїв влади. Як правило, змови, спрямовані не проти персони, а проти якоїсь ідеї або системи в цілому, були невдалими. Для реалізації подібних масштабних цілей потрібне інша кількість учасників. Змова, як специфічний, персоніфікований вид політичної інтриги, відрізняється вимогою максимальної відповідальності між обмеженим числом учасників і локальністю мети.

Реальна змова – один із ефективних засобів боротьби за владу і вплив у політиці. Історично перші змови були орієнтовані на фізичне усунення політичного супротивника, що вирішувало проблему кардинально. З часом, у міру демократизації та гуманізації політики, змови почали носити спокійніший характер і видозмінили кінцеву мету. Замість фізичного усунення іноді достатнім стало політичне відчуження опонента, домінуючими цілями стали заслання і відставка. Подібні змови використовувалися здавна, але рідко та в основному проти другорядних персонажів при специфічному збігу обставин, які послаблюють ступінь впливу цих людей. Але з часом у політиці почав переважати саме такий спосіб усунення від влади перших осіб держави.

Пом'якшення цілей і методів змов призвели до зміни функціональних ролей їх учасників. Традиційно достатньо чітку структуру учасників змови складали три групи осіб. По-перше, максимально зацікавлені ідейні натхненники, які отримували найбільшу вигоду в разі успіху. По-друге, організатори-«розробники» з числа їх прихильників і помічників. По-третє, безпосередні виконавці, які рідко знали про всю структуру змови і свою справжню роль та мало що отримували у разі успіху змови.

Проте пізніше жорсткі функціональні відмінності почали стиратися. Для збереження таємниці необхідно було скорочувати коло поінформованих, яке мимоволі розширювалося. Саме тому натхненники були вимушені ставати одночасно і організаторами, і навіть безпосередніми виконавцями.

З часом та утвердженням ліберально-демократичних принципів життя змови все частіше використовують психологічні способи впливу на супротивника та населення.

УДК 321.7

Ярошенко В. М.,

*канд. політ. наук, доцент кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ПАРИТЕТНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Процес євроінтеграції України передбачає врахування і виконання європейських стандартів паритетної (гендерної) демократії. Реалізація паритетної демократії в Україні стане можливою при умові розуміння суб'єктами політичних змін сутності та важливості концепції паритетної демократії.

Саме цим визначається актуальність даного дослідження, яке присвячене аналізу нормативно-правового забезпечення паритетної демократії міжнародними інститутами та досвіду європейських країн.

Концепція «паритетної демократії» була розроблена Комітетом з рівності між чоловіками й жінками й Департаментом прав людини, які діють у структурі Ради Європи. Концепція увібрала в себе ідеї, що широко обговорювалися в ті роки жіночими організаціями західноєвропейських країн. Ці організації вимагали від своїх урядів і керівних органів Європейського співтовариства вжити конкретних заходів по забезпеченню реальної рівності жінок у структурах влади. Головне гасло цього часу: «паритет», представленість жінок і чоловіків у структурах влади по формулі «50 : 50».

Розроблювачі концепції паритетної демократії в такий спосіб аргументували свою позицію: «Людство складається із чоловіків і жінок, які мають рівну гідність і рівної цінність демократії є справжньою тільки в тому випадку, якщо люди ухвалюються такими, якими вони є в дійсності – не абстрактними, безстатевими істотами, а чоловіками й жінками, кожний і кожна з яких можуть бути по-своєму корисні суспільству». Вони доводили, що демократія припускає «повноцінна участь жінок на основі рівності із чоловіками на всіх рівнях і у всіх областях функціонування суспільства.... участь кожної особи в органах керування повинне здійснюватися на паритетній основі, при цьому мета – прийти до співвідношення 50 % на 50 %».

За переконанням прихильників паритетної демократії, у результаті її встановлення виникне реальна основа для сталого розвитку суспільства. Жінки отримають можливість нарівні із чоловіками вносити свій внесок у справи суспільства – у його економіку, політику, культуру. Чоловіки, у свою чергу, будуть більше займатися сімейними справами, вихованням дітей.

Однак обговорення даної концепції не вийшло в той момент за межі Європи. На Пекінській конференції про паритетну демократію не говорили. Проте, її документи – «Платформа дій» і «Пекінська Декларація» орієнтували їх держави, що підписали, на розробку спеціальних стратегічних програм, які дозволяли б розширити можливості жінок як рівних партнерів із чоловіками у всіх сферах життя суспільства.

Ця ідея одержала подальший розвиток у спеціальному документі Ради Європи, яка була розроблена Відділом із проблем рівності між чоловіками й жінками в 1998 році. Він називається «Комплексний підхід до проблеми рівності жінок і чоловіків» або в англійському варіанті «Gender mainstreaming» – гендерний мейнстриминг. У ньому підкреслене, що мейнстриминг у певному змісті є новою стратегією досягнення гендерної рівності. Ця стратегія припускає «інкорпорувати аспекти, пов'язані з рівністю між чоловіками й жінками, в усі сфери й на всі рівні політичної діяльності». У документі чітко позначене основне

завдання комплексного підходу: «помістити людей у саму серцевину процесу формування політики».

При такому підході будь-яку політику впливає «засновувати й оцінювати, виходячи з її впливу на реальне положення індивідів і соціальних груп, чи йде мова про жінок або про чоловіків». Дуже важливо й таке роз'яснення: «Комплексний підхід може відкрити нові шляхи й можливості, замінивши традиційні економічні й ідеологічні показники іншими, що відбивають ступінь благополуччя й комфорту громадян є істотним проривом на шляху до більш людяної й менш економічної оцінки розвитку й системи керування демократичними суспільствами. При обліку перспективи рівності між чоловіками й жінками, при обліку питань гендерної рівності політика буде більш продуманою з погляду реальних потреб жінок і чоловіків, в інтересах забезпечення більш високої якості їх життя. У цьому змісті комплексний підхід до проблеми гендерної рівності є виграною стратегією».

Гендерний мейнстриминг як підхід багато в чому сполучається з іншим підходом до оцінки суспільного розвитку, успішно застосовуваному в останні десятиліття структурами ООН. Мова йде про «індекс розвитку людського потенціалу». Поняття «індекс розвитку людського потенціалу» є складовою частиною концепції людського розвитку, яка проголошує добробут індивіда – будь те чоловік або жінка – основною і єдиною метою прогресу. Згідно із цією концепцією, ідея розвитку полягає саме в розширенні можливостей для самореалізації будь-якої людини.

Індекс розвитку людського потенціалу – це метод виміру можливостей людського розвитку. Він включає три головні індикатори: дохід людини, яка виражена в скоректованому реальному ВВП на душу населення (базовий показник матеріального добробуту); рівень грамотності населення й повнота охоплення навчанням у початкових, середніх і вищих навчальних закладах (базові показники освіченості); середня очікувана тривалість майбутнього життя при народженні (базовий показник довголіття).

Величина індексу розвитку людського потенціалу служить критерієм поділу країн на групи з різним рівнем людського розвитку. Починаючи з 1998 року, використовується й поняття «індекс розвитку з урахуванням гендерного фактора». Цей метод розрахунків показників людського розвитку враховує основні параметри індексу розвитку людського потенціалу з виправленням на факти нерівності, що зберігається, у соціальних позиціях жінок і чоловіків.

Декларація тисячоріччя була сформульована з врахуванням даних концептуальних підходів. У числі восьми цілей розвитку в ній виділено й мета заохочення рівності чоловіків і жінок.

ЄС, утверджуючи принцип рівних можливостей, головну увагу зосередив на новій гендерній концепції. Від принципу однакового ставлення, що передбачає рівні права і можливості для всіх громадян – до стратегії позитивної дії. Вона передбачає зсув акцентів із забезпечення рівних можливостей на забезпечення відповідних соціальних умов, які сприяли б утвердженню фактичної гендерної рівності.

Позитивна дія – це такі адекватні заходи, до яких мають удаватися жінки, аби виправити становище з огляду на нерівні стартові умови, що склалися у патріархальному суспільстві. Позитивна дія у своєму крайньому вияві – це позитивна дискримінація, коли збільшення представництва жінок (чи інших дискримінованих категорій громадян) досягають наданням певних пільг чи запровадженням квот. Ця тенденція у ЄС посилюється завдяки, зокрема, підписанню Маастрихтської угоди, стрижнем якої є ствердження принципу соціальної справедливості у внутрішній політиці держав-членів ЄС.

Членами ООН є 191 держава, серед яких у 182 є парламенти. При цьому в дев'яти парламентах світу немає жодної жінки-депутата. У 173 країнах жінки представлені в парламентах, із них у 83 застосовуються гендерні квоти представництва, а ще в 15 ці квоти або застосовувалися раніше, або пропонується їх запровадити. Згідно з цими даними, практично в половині парламентів світу застосовується той чи інший тип гендерних квот на виборах національних парламентів.

Квоти парламентського представництва існують на всіх п'яти континентах і в усіх шести геополітичних регіонах світу. Є чотири основні правові механізми впровадження квотування, які можуть у деяких випадках поєднуватися:

1. Конституційні положення – застосування принципу рівних можливостей для визначення парламентського представництва (резервування місць у парламенті) може формулюватися у конституції з укаванням пропорцій (в чотирнадцяти країнах).

2. Виборче законодавство – регламентація застосування принципу рівних можливостей суб'єктами виборчого процесу, визначення гендерної норми і встановлення санкцій за порушення цього принципу у виборчих законах або законах про партії (в тридцяти двох країнах).

3. Окремий закон про рівноправність (рівний статус). Крім того, принцип рівних можливостей тут може підкріплюватися положеннями виборчого законодавства.

4. Статути політичних партій. Близько 200 партій в 61-й країні в такий спосіб регламентують досягнення гендерної рівності.

Як бачимо, ці чотири механізми використовують три різновиди квотування: партійні, електоральні і статутні (резервування місць у парламенті).

В різних країнах може застосовуватися або один із цих різновидів, або відразу декілька в різних комбінаціях. Зокрема, слід зауважити, що квоти застосовуються в 81-й країні, серед них партійні квоти – в 61-й, електоральні – в 33-х, а резервування місць у парламенті – в 12-ти країнах.

Безумовно, країни Євросоюзу також запроваджують різні заохочувальні методи для досягнення гендерної рівності. Зокрема, весною 2005 року Європейська комісія вперше представила річний звіт про прогрес інтегрування гендерних вимірів і зробила висновок, що недостатні темпи інтегрування загрожують виконанню Лісабонських завдань.

Яким чином європейське законодавство регулює питання представництва жінок і чоловіків в органах влади? Прямих директив щодо цього немає, проте Амстердамська угода та інші документи заохочують держави-учасниці робити відповідні кроки. Кожна країна, зрештою, вирішує це по-своєму, в тому числі і на законодавчому рівні.

Наприклад, у Бельгії у 1994 році було запроваджено закон, який забезпечує поступове збільшення місць для жінок в Парламенті. В 1996 році партійні списки могли мати не більше, ніж три чверті кандидатів однієї статі, а з 1999 року – дві третини. На виборах 2002 року застосування квотування було розширене. Тобто верхні три позиції не можуть обіймати особи однієї статі. На наступних виборах такий принцип стосуватиметься перших двох позицій. Завдяки такому законодавчому регулюванню більше 30 відсотків місць у бельгійському Парламенті належить жінкам.

Наші країни-сусідки, які приєдналися до Євросоюзу ще не запровадили схожих законодавчих механізмів, але завдяки іншим механізмам квотування там простежуються чіткі тенденції до збільшення представництва жінок.

Так, у Чехії, Угорщині, Литві і Польщі встановлені партійні квоти, які забезпечують не менше 20 відсотків представництва жінок у партійних списках провідних партій. Наприклад, три польські партії – «Союз лівиці демократичної», «Унія праці» і «Унія вольності» – мають 30-відсоткові квоти. Це трансформується в приблизно двадцятивідсоткове представництво жінок у Сеймі. У чеському парламенті – 17 відсотків жінок, у Литві – 22 відсотки. У лютому 1996 р. Комісія ЄС офіційно зобов'язалася проводити політику, засновану на гендерному підході.

Паритетними називають парламенти Португалії, Швеції, у складі яких понад 50 % становлять чоловіки і близько 50 % – жінки. Майже 50-відсоткового представництва жінок і чоловіків досягли регіональні

парламенти в Німеччині й Шотландії. До Конституції Франції внесено зміни, згідно з якими до парламенту Франції має обиратися по 50 % жінок і чоловіків.

Отже, в країнах Європейського Союзу досить ретельно розробляється питання нормативно-правового закріплення основ паритетної демократії, що є позитивним прикладом для України. України, яка обрала стратегію європейського шляху подальшого розвитку.

УДК 324

Чупрін Р. В.,

*канд. політ. наук, доцент кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРИНЦИПИ ЗАПОБІГАННЯ ДЖЕРРІМАНДЕРІНГУ ПРИ СТВОРЕННІ ВИБОРЧИХ ОКРУГІВ ТА ЗМІНІ ЇХ МЕЖ

Не дивлячись на той факт, що в незалежній Україні вибори до представницьких органів влади та місцевого самоврядування проводяться вже близько 25 років, питання формування виборчих округів в значній мірі залишається переважно неврегульованим, що створює сприятливі умови для зловживання практикою джеррімандерінгу.

Закон України «Про місцеві вибори», прийнятий у 2015 році, суттєво зменшив кількість депутатських місць у цілій низці місцевих рад, спричинивши тим самим потребу у масштабній перенарізці виборчих округів. Нажаль, вітчизняне законодавство не регламентувало належним чином даний процес. Місцеві вибори 2015 року вже було проведено відповідно до вказаного Закону, але для майбутніх виборів доцільно було б у законодавстві зафіксувати правила та принципи формування виборчих округів, які унеможливлювали чи хоча б ускладнювали маніпулювання їх межами при перенарізці.

Перш за все, виборчий закон повинен визначати прийнятий для території всієї країни спосіб утворення виборчих округів. В світовій практиці загальноновизнаними є два основних способи. Кластерний спосіб передбачає, що один округ охоплює територію однієї адміністративно-територіальної одиниці. Мультиядерний спосіб передбачає, що для кожного з виборчих округів, які мають бути утворені, визначається ядро (як правило, певний населений пункт), навколо якого формується відповідний округ.

Незалежно від способу формування виборчих округів в законодавстві доцільно закріпити основні принципи проведення цієї операції.

При цьому основні принципи формування виборчих округів, спрямовані на запобігання джеррімандерінгу, можна поділити на засновані на кількісних та якісних характеристиках виборчих округів.

До числа принципів, що базуються на кількісних характеристиках можна віднести:

1. Рівність кількості виборців (або населення) у різних виборчих округах. Оскільки досягнення абсолютної рівності на практиці практично неможливе, доцільним вважається встановлення максимально припустимого відхилення у кількості виборців/населення між округами. Даний принцип закріплений у законодавстві України.

2. Компактність виборчого округу, яка визначається як відношення між його площею та периметром. Чим ближчим є цей показник до компактності округа відповідної площі, який мав би форму кола, тим більш компактним є округ. На практиці фізичні характеристики території не дозволяють досягти ідеальних показників компактності, а тому доцільним є встановлення на основі емпіричних даних рекомендованого рівня компактності.

3. Єдиний підхід до врахування рівня урбанізації території при формуванні виборчих округів в межах всієї країни.

До числа принципів, що базуються на якісних характеристиках можна віднести:

1. Інтегрованість, яка передбачає, що одна адміністративно-територіальна одиниця не повинна бути розділена на дві чи більше частини, що належать до різних виборчих округів, якщо це дозволяє кількість зареєстрованих у ній виборців (або населення).

2. Неперервність, яка передбачає, що з будь-якої точки в межах виборчого округу можна переміститися в будь-яку іншу точку даного виборчого округу, не потрапляючи в межі будь-якого іншого виборчого округу.

3. Уникання «дірок», тобто заборона створювати виборчі округи, територія яких повністю оточена територією іншого виборчого округу.

4. Наявність зв'язків між населеними пунктами округу, які обумовлюють формування у їх мешканців спільних інтересів, що потребують представництва у виборних органах.

5. Збереження попереднього ядра виборчого округу у випадку зміни меж існуючих виборчих округів.

6. Відмова від штучного створення гомогенних або гетерогенних за соціальним складом виборчих округів. Дотримання даного принципу є особливо складним, оскільки довести з юридичної точки зору штучний характер такої гомогенності або гетерогенності практично неможливо, що, зокрема, доводить практика боротьби з джеррімандерінгом у США.

Одночасне закріплення на рівні вітчизняного законодавства всіх перелічених принципів вимагало б суттєвих змін в низці нормативно-правових актів, а тому більш раціональним для прискорення даної процедури можна вважати їх поетапне впровадження. При цьому важливо не обмежуватися рівнем загальнонаціональних виборів, а створити запобіжники для використання джеррімандерінгу на місцевому рівні, де відслідковувати практику його використання в масштабах держави суттєво складніше.

УДК 32:001.8

Громадська Н. А.,
*канд. політ. наук, доцент кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ТИПОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНОГО АНАЛІЗУ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПОЛІТИЧНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Функціонування та розвиток сучасної політичної системи вимагає від суб'єктів політичного процесу виважених політичних рішень, які повинні прийматися на підставі дослідження конкретних політичних подій, аналізу політичної ситуації та прогнозування щодо її подальшого розвитку. Це можливо завдяки політичному аналізу, професійне застосування якого спроможне здійснити якісний переворот в процесі прийняття політичних рішень, що сприятиме досягненню соціально-політичної стабільності у суспільстві, високому рівню довіри до органів державної влади з боку населення.

Російський дослідник А. Дегтярьов акцентує, що у сучасній політологічній літературі поняття «політичний аналіз» використовують як мінімум у трьох вимірах: теоретико-фундаментальному (охоплює базові концептуальні дослідження політичної сфери, її структури й динаміки); інструментально-емпіричному (збір й опис, систематизацію й опрацювання первинної інформації) та практично-прикладному (на перший план виходить не побудова стрункої й обґрунтованої теорії і не збирання масиву інформації, а способи оцінки й вирішення суспільної проблеми для конкретного замовника – зазвичай, одного з політичних акторів).

Подібне розмежування можна знайти і у західного політолога В. Дана, який визначає політичний аналіз як «процес продукування знання про політичний процес і в політичному процесі». Під «продукуванням знання про політичний процес» розуміються фундаментальні

дослідження, істотною частиною яких є вивчення політичного процесу, як кількох способів функціонування політичних інститутів. Що ж стосується «продукування знання у політичному процесі», то тут безсумнівно йдеться про роботу практичного політолога, тобто про прикладні дослідження. Таким чином, вчений виділяє два типи політичного аналізу – теоретичний та прикладний.

На практиці прикладний політичний аналіз здійснюється постійно, оскільки весь час змінюються політичне середовище, суб'єкти політики вдаються до все нових дій. Залежно від зорієнтованості на проблему виокремлюють: прикладний політичний аналіз, як основу підготовки політичних планів, вироблення і прийняття політичних рішень та прикладний політичний аналіз як засіб контролю за реалізацією стратегії, тактики, планів у політиці.

За часовим виміром розрізняють стратегічний та оперативний прикладний політичний аналіз. Перший – означає передбачення розвитку політичних процесів, подій і явищ, цілей і змісту діяльності суб'єктів політики на основі вивчення політичного середовища, можливих його змін. Другий – полягає в повсякденному вивченні політики і політичних акторів, вмотивованому коригуванні дій задля досягнення їх цілей, реалізації планів.

Розрізняють також дескриптивний і перспективний прикладний політичний аналіз. Дескриптивний (описовий) аналіз визначає можливі результати альтернативних політичних рішень. Цей підхід трактується вченими, як дослідження заради розуміння політики та політичного процесу. Він, в свою чергу, поділяється на ретроспективний (дослідження вже здійснених рішень) і оціночний (оцінка поточних рішень по мірі їх реалізації). Перспективний аналіз передбачає оцінку можливих наслідків політичних альтернатив. Він може бути розділений на прогностичний (можливі результати прийняття політичних рішень у майбутньому) і прескриптивний (рекомендація прийняти те чи інше рішення). Прескриптивний (нормативний) аспект трактується вченими як дослідження з метою отримання знань, необхідних для участі в політичному процесі.

Аналіз наукових джерел дає можливість також виокремити три форми практики політичного аналізу – ситуаційну, стратегічну і ціннісну. Ситуаційний аналіз зорієнтований на чітко обмежену в просторі і часі проблему, його мистецтво полягає в умінні подати конкретну проблему в системному вигляді й визначити головні причини її виникнення. Практика ситуаційного аналізу підкріплюється стратегічним аналізом, який являє собою конструювання «майбутнього» за допомогою сполучних елементів між «минулим» і «теперішнім» часом. Його завдання

полягає у визначенні змісту проблем, які виникатимуть у майбутньому. Предметом ціннісної складової політичного аналізу є критика базових цінностей та умов здійснення державної політики.

Особливе місце у типології політичного аналізу займає класифікація типів ситуаційного аналізу (аналізу політичної ситуації). Ситуаційний аналіз розглядається в руслі вивчення його об'єктів та спрямованості аналітичної практики. За критерієм об'єкта аналізу виокремлюємо вертикальний, горизонтальний і фрагментарний типи аналізу, а за критерієм завдання дослідження – проблемний і діагностичний типи.

Серед різновидів ситуаційного аналізу найскладнішою формою є загальний аналіз політичної ситуації, який вимагає детального дослідження стану всієї політичної системи. При цьому передбачається використання двох базових підходів. Перший – вертикальний (інституціональний) – передбачає розчленування політичної системи на окремі інститути і групи і розгляд поточного стану кожного з них окремо, а вже потім – розгляд їх взаємодії. Інший підхід – горизонтальний (груповий) – припускає виокремлення з політичної системи неінституціоналізованих об'єднань, які, проте, виступають у політичному процесі як єдині актори. Дані типи аналізу є взаємодоповнюючими, і тому оптимальним при здійсненні загального аналізу політичної ситуації є поєднання цих підходів.

Наступний вид ситуаційного аналізу – фрагментарний, який як і загальний ситуаційний аналіз, також може бути двох типів. Перший тип досить нагадує інституціональний аналіз, він також розглядає діяльність окремих політичних інститутів, однак його об'єктом є лише один із них. Другий – пов'язаний з описом ситуації, аналіз якої необхідний для вирішення якогось конкретного, локального завдання.

Також серед різновидів ситуаційного аналізу виокремлюють проблемний і діагностичний типи ситуаційного аналізу. Перший – жорстко пов'язаний з певною проблемою і завжди має результатом вироблення оптимального рішення. Другий – не піддає розглядові проблеми, які вже постали перед політичним актором, але дозволяє виявити потенційні можливості виникнення проблемних ситуацій, а також прозондувати можливість оптимізації діяльності політичного суб'єкта на певних напрямках. Ці типи ситуаційного аналізу можуть доповнювати один одного: якщо після проведення першого виявляється ще не помічена до цього проблема, то тоді необхідно перейти до здійснення другого з виходом на безпосереднє її вирішення.

Отже, різноманітність типів, видів та форм політичного аналізу дозволяє досліджувати конкретні політичні події і ситуації, розв'язувати певні проблеми, з якими зустрічаються суб'єкти політичної діяльності, та приймати компетентні політичні рішення.

УДК 32:001.8

Соловійова А. С.,

*канд. політ. наук, доцент кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

МЕТОДОЛОГІЯ НЕОМАРКСИЗМУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

Аналіз методологічного простору політичної науки був би неповним без вивчення концепцій, що базуються на основі марксизму і пропонують його творчий розвиток, що дозволяє застосувати марксистський аналіз до умов сучасного суспільства. Дані концепції становлять особливий напрямок в спектрі політологічних досліджень. На противагу ортодоксальному марксизму, в науковій літературі прийнято визначення даних концепцій як неомарксистських. У загальному розумінні неомарксизм можна вважати особливою течією суспільно-політичної й філософської думки 20–80-х рр. ХХ ст., що заснована на переосмисленні творчості Маркса та його філософії з метою знаходження відповідей на нагальні питання сучасності. В якості спеціального терміну слово «неомарксизм» починає вживатися з початку ХХ ст. і як «новий марксизм» знаходить свій сенс за рахунок деканонізації теоретичної спадщини самого Маркса, яку необхідно вписати в проблемний контекст філософії і науки ХХ ст.

Глобальні соціально-економічні, політичні та культурні зміни, що відбуваються в кінці ХХ століття в світі сприяли значному розширенню неомарксистської політичної теорії за рахунок залучення елементів інших напрямків сучасної політичної філософії та політології.

На рубежі ХІХ–ХХ ст. увага до напрацювань Маркса з боку деяких європейських та американських мислителів, які не належали до числа ортодоксальних марксистів, значно підвищилася. Лекції про марксизм і соціал-демократію читали Т. Веблен, Б. Рассел, А. Вагнер, Е. Дюркгейм. В Італії книги про марксизм пишуть Б. Кроче і Дж. Джентіле. В. Парето видає вибірку фрагментів «Капіталу» Маркса, Ф. Тенніс публікує роботу про Маркса і вступає в переписку з Енгельсом. У Росії в 90-і рр. ХІХ ст. однією з провідних течій суспільної думки стає легальний марксизм П. Струве, М. Бердяєва, М. Туган-Барановського та ін. В Австро-Угорщині виникла школа австромарксизму, представлена А. Адлером та ін., у Кембриджі (Англія) на початку ХХ ст. діяв елітарний таємний клуб «Апостоли» (Г. Сіджвік, Б. Рассел, Дж. М. Кейнс та ін.), на засіданнях якого розглядалися твори Маркса. Німецький історик і соціолог М. Вебер зробив величезний внесок в прояснення спе-

цифіки Марксового методу і публікував статті про марксизм і самих марксистів. Загалом, осмислення теоретичної спадщини Маркса М. Вебером стало відправним пунктом інтелектуальної діяльності післявоєнного покоління неомарксистів, і перш за все Д. Лукача, як учня М. Вебера.

Нова фаза розвитку неомарксизма починається з 1923 р. з виходом праць Д. Лукача і К. Корша, які висунули вимогу застосувати марксизм до самого марксизму. В умовах формування в середині 20-х рр. в радянській Росії нового марксистського канону – ленінізму, погляди Д. Лукача і К. Корша були оголошені «антимарксистськими». В Італії в якості одного з провідних теоретиків західного марксизму можна відмітити лідера Італійської компартії А. Грамші, який сформулював свої головні ідеї в фашистських в'язницях. Саме погляди названих мислителів (разом із ранніми працями самого К. Маркса) формують теоретичні витoki неомарксизму.

Черговим етапом еволюції марксизму стало формування Франкфуртської школи, що склалася навколо Франкфуртського інституту соціальних досліджень, який очолив М. Горькаймер, задавши дослідницьку парадигму цієї версії неомарксизма. У Франції до кінця 1920 рр. марксизм не був досить популярним. У центрі розумових зусиль французьких неомарксистів перебувала розробка філософської антропології на базі синтезу західного марксизму й атеїстичного екзистенціалізму. Однак зміною парадигм неомарксистське мислення було зобов'язане в першу чергу Л. Альтюссеру і його школі, які включилися в критичну кампанію проти сартрівського гуманізму й історизму.

Друга половина 70 рр. стала фінальним етапом західного марксизму як історичної формації неомарксизму. На рубежі 70–80 рр. західний марксизм фактично припинив своє існування як самостійна ідейна течія у Франції, Італії, Іспанії. В Німеччині та деяких інших європейських країнах (напр., Словаччині) продовжували свою теоретичну діяльність представники наступних поколінь Франкфуртської школи Ю. Габермас, А. Шмідт, К. Оффе, С. Жижек; продовжував видавати і перевидавати свої книги Е. Фромм. Багато спільних позицій спостерігається у неомарксизма з рядом постмодерністських концепцій, адже деякі з постмодерністських мислителів або були марксистами в певний період (Ж. Бодрійяр, Ж. Ф. Ліотар), або так і залишилися ними, підкреслюючи свою марксистську орієнтацію (Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі). Останньою стадією еволюції марксизму став міжнародний постмарксизм, який отримав розвиток в 80–90 рр. в Європі.

В цілому, неомарксизм став реакцією ряду західних інтелектуалів на виклики і суперечності ХХ ст.:

1) прихід до влади в ряді держав Європи тоталітарних режимів, що викликало необхідність в аналізі феномена тоталітаризму;

2) вивчення відчуження і одномірності людини в сучасному капіталістичному суспільстві, в зв'язку з чим треба було переглянути традиційні марксистські погляди на пролетаріат як суб'єкт революційного перетворення суспільства;

3) потреба у критичному аналізі суспільства і політики, виявленні суперечностей як джерел її саморуху та невинних змін.

Достатньо поширеним у сучасній політичній науці є підхід, що частково представлений одним з провідних марксистських інтелектуалів сучасності П. Андерсоном, за яким неомарксизм фактично ототожнюється із так званим «західним марксизмом», куди зараховуються всі нерадянські течії: Франкфуртська школа; фрейд-марксизм; екзистенціалістський марксизм; феноменологічний марксизм; марксистський історизм; школа «Праксис»; структуралістський марксизм; аналітичний марксизм; світ-системний аналіз; ліворадикальна критична теорія тощо.

УДК 32:316.323.65

Лушагіна Т. В.,

*канд. пол. наук, старший викладач, кафедра політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ІДЕЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙ У ВІТЧИЗНЯНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ДУМЦІ 1905–1907 рр.

Одним із пріоритетних напрямків сучасної реформаторської політики в Україні є вдосконалення системи місцевого самоврядування. Традиція місцевого самоврядування в Україні склалася задовго до виникнення незалежності і бере свій початок ще від Магдебурзького права. Проте, найбільше дане питання історично актуалізовувалось під час намагань українського народу створити власну державність. Провідники української політичної думки періоду першої Російської революції представляли своє бачення формування системи місцевого самоврядування в Україні. Їх ідеї хоч і були різними, проте об'єднувались щодо питання децентралізації влади в державі.

В сучасній Україні питання децентралізації є досить актуальним і проблематичним. Децентралізація влади має бути спрямованою на розв'язання політико-правових проблем місцевого самоврядування передусім за рахунок розширення повноважень та фінансових можли-

востей територіальних громад. Саме відповіді на окреслене коло питань пропонують мислителі вітчизняної політичної думки 1905–1907 рр.

Так, наприклад, І. Франко розглядає основні позиції діяльності місцевого самоврядування через ефективний розвиток регіонів. На думку вченого, для створення ефективної системи місцевого самоврядування мала відбуватися децентралізація та деконцентрація державної влади, тобто перерозподіл державних повноважень на місцевий рівень. По суті територіальні громади повинні були отримати такі права і свободи, які б давали громадам (їх органам) змогу приймати рішення без втручання держави. Тобто, децентралізована держава мала спиратися на самоуправні громади, місцеве самоврядування, але в рамках єдиної держави. В даній моделі громада І. Франка децентралізація передбачала широкі повноваження територіальних громад в бюджетній сфері, які також самостійно мали вирішувати яку частку місцевого бюджету віддавати до центру. При цьому не повинно бути ніякого тиску зі сторони держави, адже регіони повинні розраховувати бюджет відповідно до своїх потреб. При цьому державу І. Франко наділяв негативними функціями, зазначаючи, що вона обмежує права і свободи людини, проте не відкидав державу зовсім як політичний інститут.

Пропонуючи свою концепцію майбутньої президентської республіки, М. Міхновський став також на шлях децентралізації, але наділяючи президента широким спектром повноважень та контролюючих функцій. Він відмовляється від державної централізації, оскільки спирається на особливості етнічного та історичного походження кожної громади і кожного регіону, які найкраще можуть діяти у вирішенні місцевих проблем. Вчений запропонував власний рецепт державного устрою, який мав абсолютно гармонійно поєднати сильну державну владу і водночас зберегти індивідуальну, громадську та регіональну ініціативу, давши можливість виявитися всім особливостям українських земель, у тому переконанні, що це лише збагатить зміст духовного, культурного, економічного й політичного життя всього українського народу. Органи місцевого самоврядування за М. Міхновським мали стати політично активними та функціональними, але їх головним завданням мало стати управління місцевими справами, а також виховання політично активного громадянина, який буде зацікавлений в розвитку своєї громади, свого регіону. Тільки в такому випадку і держава залишається сильною.

М. Грушевський визнавав основою місцевого самоврядування територіальну громаду, яка могла б бути дієвою лише за умови широкої децентралізації. Тільки децентралізація, як зазначає вчений, може забезпечити успішний економічний і культурний розвиток провінцій, і

тільки організація самоуправи на національній підставі, в територіях національних, може знейтралізувати чи звести до найменших розмірів національну боротьбу, зробивши національність тим, чим вона повинна бути, – підставою, ґрунтом економічного, культурного й політичного розвою, а не об'єктом боротьби. Такі пропозиції вченого більшою мірою реалістичні для федеративних держав, проте деякі аспекти даних ідей можуть бути використані і в унітарних республіках, а саме в питаннях регіоналізації та створенні вільних економічних зон.

Отже, бачення системи місцевого самоврядування представниками вітчизняної політичної думки ґрунтувалось на децентралізації влади, наданні органам місцевого самоврядування широких повноважень у політичній та фінансовій сферах. Проте ідеї політичних діячів 1905–1907 років так і не було почуто та втілено через неготовність суспільства до такого роду реформ. Фактично представники української політичної думки вказаного періоду випередили свій час на декілька десятиріч років.

УДК 323.2:316.628

Власенко Ю. К.,

*канд. політ. наук, доцент кафедри
гуманітарних і правових дисциплін,*

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
ім. М. Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна*

МОТИВАЦІЙНА СКЛАДОВА СУТНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасний стан українського політичного життя свідчить про епізодичні спалахи прояву громадянської позиції населення та високий рівень очікувань результатів від їх дій. Навіть, якщо враховувати аспект можливої керованості цих суспільних процесів, це не дає підстав обійти увагою факт готовності людей до соціально-політичних змін та нагрілої необхідності рішучих дій у цьому напрямку.

За результатами дослідження Nations in Transit міжнародної неурядової організації Freedom House (де оцінка різних напрямів демократичного розвитку перехідних країн здійснюється за шкалою від 7 балів – «найгірша», до одного балу – «найкраща»), оцінка розвитку громадянського суспільства в Україні значно поліпшилася від 4,75 балів у 2014 р. до 4,68 балів у 2016 р. Україна постала лідером серед пострадянських і навіть центральноєвропейських країн за такими показниками як активність громадянського суспільства, свобода преси та вільні вибори.

Цей показник став найкращим по відношенню до рейтингів, які продемонструвала Україна щодо реального стану демократії в державі, функціонування виборчої системи, рівня корупції та ступеня незалежності суддів. Для оцінки стану громадянського суспільства до уваги брали кількісне зростання неурядових організацій в Україні, їх організаційну спроможність та стабільність функціонування. Разом з тим, думка зарубіжних експертів зводиться до того, що рівень розвитку громадянського суспільства в Україні знаходиться на перехідному етапі, є неконсолідованим (через низький показник сприйняття неурядових організацій громадськістю) та залишається в зоні ризику повернення до менш розвинених його форм.

Для формування ефективної державної політики щодо розбудови та підтримки тенденцій розвитку громадянського суспільства необхідним постає потреба чіткого визначення власне його поняття. Визначення останнього дає підстави розглядати структурні складові громадянського суспільства та лише після цього можливість визначення задач щодо їх втілення. Адже, як показує практика політичних реалій України, загально-демократичні гасла, окрім заклику, не містять в собі конструктиву та дієвих шляхів розбудови громадянського суспільства.

Існування такої історичної форми громадянського суспільства як громада, що існувала у так званий додержавний період розвитку людства, дає підстави піддати сумніву необхідність демократичних засад соціальної сфери та правову захищеність у сучасному їх розумінні як обов'язкову умову формування громадянського суспільства. Адже громадянська позиція давньої людини обумовлювалася потребою біологічного виживання та задоволення первинних потреб, через що людей поєднувала спільна мета, потреба її обов'язкового досягнення і перетворювала, у такий спосіб, спільноту людей в органічну систему, громаду.

Формування високого рівня громадянської культури вважаємо одним з фундаментальних складових процесу становлення громадянського суспільства, адже мотиваційна складова завжди виступає визначальним елементом будь-якої діяльності. Цієї ж думки притримується й український дослідник П. Кузьмін, який говорить, що без якісного зсуву в індивідуальній, колективній та суспільній свідомості, що покликаний підвищити інтелектуальний та морально-психологічний рівень громадян, становлення громадянського суспільства не можливе.

Ситуація загострюється ще й тим, що якісні характеристики соціальної позиції пересічного українця суперечливі за своїм змістом, оскільки прагнення до засвоєння норм цивілізованого демократичного світового співтовариства поєднується із міцно вкоріненими звичками радянської системи і свідомості.

На думку українського політичного оглядача і журналіста Віталія Портнікова, міцне громадянське суспільство потребує серйозного ціннісного підходу, аби епізодичні спалахи громадської свідомості переросли у стабільний поступ до колективної цілісності українського народу. Доречним тут буде звернення до творців філософії української національної ідеї епохи «розстріляного відродження», які вірили, що накопичений запас активності українського народу впродовж історії «державної залежності» пробудить громадську позицію української нації і створить у такий спосіб умови для формування не лише незалежної держави, але й незалежної, громадсько свідомої та активної української нації.

Тут виникає необхідність втручання інституту держави, який може закласти фундамент політичної культури і свідомості громадян, створивши гідні умови їх, передусім, матеріального існування. Людина, в житті якої з'являється місце для духовності (у широкому розумінні), готова стати активним учасником громадянського життя суспільства і відмовитися від застарілих недієвих форм соціальної поведінки.

УДК 322

Колесніченко Н. М.,

*старший викладач, кафедра політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

1. В сучасному світі відбувається переосмислення і нове сприйняття базових людських цінностей, які є основою прав і свобод людини, її гідності і духовного суверенітету. До них належать і свобода думки, совісті та релігії. Свобода совісті перебуває у тісному взаємозв'язку з світоглядними основами буття людини і є природним невідчужуваним правом на вільний, узгоджений з власною совістю вибір відповідних духовних цінностей і орієнтирів, і тому для будь-якої країни практична реалізація права на свободу світогляду та віросповідання є важливим критерієм оцінки гуманістичної сутності держави, її демократичності. Право на свободу совісті займає особливе місце серед інших прав і основних свобод. Релігійна свобода є умовою самовизначення особи у вічності. Тому дослідження феномену свободи совісті є важливим і є причини, які змушують говорити, що саме в Україні дослідження свободи совісті набувають особливої актуальності.

Насамперед, це реалії нашої історії. До 1905 року, коли було видано імператорський указ «Об усилении начал веротерпимости», проблема свободи совісті була *persona non grata* в російській імперській науці. Ідеологема російської монархії «самодержавство, православ'я, народність» надавала будь-яким спробам безстороннього дослідження в цій сфері політичного звучання, і тому природно, що перші спроби серйозного осмислення проблеми з'являються лише після обнародування згаданого вище указу. Серед них варто виділити літературно-філософську збірку «Свободная совесть» (1906) та монографію Руффіні «Религиозная свобода: История идеи» (1914). Після встановлення радянської влади спочатку в Російській Федерації, а згодом і в Україні пануючою ідеологією держави став атеїзм в його найбільш агресивній формі. Роботи з цього питання, видані в радянський час, носили яскраво виражений ідеологічний характер. Тому із кардинальною зміною ціннісних орієнтирів радянського та пострадянського суспільства наприкінці 80-х – на початку 90-х років, методологічні підходи, на яких ґрунтувалися праці українських дослідників, а з ними і самі праці безнадійно застаріли.

2. З часу існування держави і церкви як соціальних інститутів між ними встановлюються різноманітні взаємовідносини. Режим цих взаємовідносин регламентується спеціальними конституційно-правовими нормами. Ст. 35 Конституції України проголошує: «Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання». Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої. Слід зазначити, що існують непоодинокі випадки неоднозначного розуміння термінів свобода світогляду та віросповідання, оскільки існують такі поняття, як свобода релігії, віротерпимість, свобода совісті релігійна свобода. Унаслідок різного розуміння, відповідно, в ці терміни вкладається різне смислове навантаження як результат спотворення одного з основних природних прав.

Для з'ясування питання звернемося до Загальної декларації прав людини, де свобода совісті та свобода релігії згадуються через кому, і навіть суто філологічний аналіз 18 статті, яка проголошує право кожного на «свободу думки, совісті й віросповідання», не дозволяє говорити про родові відносини між цими категоріями. До того ж подальший аналіз тексту статті приводить до висновку, що в ній йдеться не про три, а про одну інтегровану свободу або ж право, яке складається з трьох нерозривних між собою свобод – принаймні правомочності, через які воно реалізується, однакові для всієї тріади.

Правові норми, що так чи інакше стосуються свободи совісті, містяться у багатьох джерелах національного права: це, в першу чергу, Конституція України, кодифіковані акти законодавства, закони та інші

акти Верховної Ради України, укази та розпорядження Президента України, акти Кабінету Міністрів України. Певні положення можна знайти в підзаконних актах центральних органів виконавчої влади, а також у документах ненормативного характеру, як-то методологічні рекомендації до практичного застосування закону. Але єдиної концепції державної політики у сфері свободи совісті за всім цим різномірним і нерідко суперечливим матеріалом не видно.

Очевидно, тому між згаданими нормами трапляються колізії, окремі положення взагалі не діють, хоча формально й не скасовані, певні питання вирішуються виключно адміністративним шляхом. Конституція України визначає найбільш загальні принципи інституту свободи совісті національної правової системи. Здебільшого вони повторюють загальновизнані міжнародні стандарти в цій сфері. Так, ст. 24 проголошує рівність всіх перед законом, незалежно від «...політичних, релігійних та інших переконань...». Таке положення є втіленням на національному рівні принципу недискримінації, що червоною ниткою проходить крізь усі міжнародні акти про права людини, і зафіксовано, зокрема, у ст. 1, 13, 55, та 76 Статуту ООН, ст. 2 Загальної декларації прав людини, ст. 2 та 26 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, ст. 2 та 3 Декларації про ліквідацію всіх форм дискримінації на підставі релігії або переконань, ст. 14 Європейської Конвенції з прав людини.

3. Ч. 3 ст. 35 Конституції України визначає засади відносин між державою і церквою. Як видно з її тексту, Україна обрала сепараційну модель побудови цих відносин. Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова. Ніхто не може бути увільнений від своїх обов'язків або відмовитися від виконання законів за мотивами релігійних переконань. У разі якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою.

Україна – поліконфесійна держава, що зумовлено поліетнічним складом населення. Існуюче різноманіття конфесій у її сучасних кордонах можна умовно поділити на традиційні, що склалися у процесі етноісторичного формування країни, та нетрадиційні релігії, що виникли у XX ст. на засадах традиційних і поширилися в Україні.

Підсумовуючи вищезазначене, слід наголосити, що у сучасних політичних умовах демократизації всіх суспільно-політичних процесів в Україні важливе значення має реалізація науково обгрунтованої політики щодо релігійних організацій, вміння використовувати в потрібному напрямі їх можливості та вплив на віруючих.

УДК 316.354:327.39

Орленко М. В.,

*канд. політ. наук, старший викладач, кафедра політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОЗВИТОК МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасні трансформаційні процеси, що відбуваються в країні, активізують питання пошуку нових шляхів для розвитку всіх сфер українського суспільства, поглиблення євроінтеграції, з одного боку, та припинення військових проявів на Сході України, з іншого. Одним із важливих рушіїв розвитку країни є встановлення взаємного діалогу держави з молодіжними громадськими організаціями в напрямі вдосконалення та розвитку державної молодіжної політики.

Останнім часом українські молодіжні громадські організації починають активно діяти в напрямі європейської інтеграції. Адже така діяльність має велику кількість позитивів, головним з яких є практика переймання досвіду молодіжними громадськими організаціями у відповідних держав, аналіз досягнень та помилок. Актуальність цих тенденцій посилюється визначенням зовнішньополітичним курсом України в напрямку Європейського Союзу в умовах підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Одним із конструктивних інструментів євроінтеграції української молодіжної політики є реалізація в Україні міжнародних молодіжних проектів. Так, Міністерство молоді та спорту України продовжує активну співпрацю з проектом Європейського Союзу «Програма підтримки молодіжної політики країн Східного партнерства Європейського Союзу», метою якого є сприяння розробці конструктивної молодіжної політики в країнах Східного партнерства. Заходи проекту включають організацію та проведення різнопланових проектів й ознайомчих поїздок, спрямованих на взаємодопомогу країнам Східного партнерства в розвитку молодіжної політики. Окрім того, молодь та молодіжні громадські організації мають можливість залучатися до міжнародної співпраці в рамках освітніх програм Європейського Союзу «Темпус» та «Еразмус+». Одними з головних принципів зазначених програм є: сприяння модернізації системи вищої освіти в країнах-партнерах (країнах-сусідах) ЄС через активізацію співпраці між вищими навчальними закладами країн-членів ЄС і країн-партнерів, європейська волонтерська служба, молодіжні обміни, тренінги, навчання та мобільність молодіжних працівників, стратегічні партнерства та міжнародні молодіжні ініціативи. За словами заступника Міністра з питань європейської інтеграції України

М. Мовчана, українські молодіжні організації – найактивніші учасники програми «Еразмус+» (1-ше місце серед країн Східного Партнерства за кількістю волонтерів, що брали участь у проектах ЄВС у 2007–2013 рр.; 2-ге місце за кількістю проектів ЄВС у 2007–2014 рр.).

Додамо й те, що одним із механізмів активізації роботи молодіжних громадських організацій, особливо в напрямі євроінтеграції, є співпраця з «Євроклубами», які є досить поширеними та діють майже в усіх регіонах України. Окрім того, посилилася співпраця Міністерства молоді та спорту з агенціями ООН в Україні. Відповідно було розроблено концепцію та проект Державної програми «Молодь України» на 2016–2020 рр.

Також варто зазначити, що на офіційному сайті Міністерства молоді та спорту створено окремий розділ «Європейська інтеграція» для інформування громадськості про діяльність Міністерства молоді та спорту України у напрямку європейської інтеграції.

Отже, як бачимо, упродовж останніх років в Україні активізується діяльність молодіжних організацій у напрямі інтеграції в європейський та світовий простір шляхом їх участі в тимчасових проектах, навчально-наукових обмінах та партнерських відносинах з іноземними організаціями й установами або членством в міжнародних молодіжних організаціях.

УДК 32:316.323.65

Шкірчак С. І.,

*викладач, кафедра політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ДО ПИТАННЯ ЗАПОЗИЧЕННЯ ПІВНІЧНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ РОЗБУДОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Після того як Україна на конституційному рівні закріпила той принцип, що вона є соціальною державою, дискусії щодо того, яким саме чином розбудовувати соціальну державу в Україні, не припинялися. Тому, варто поставити питання – як знання про розвиток сучасної моделі соціальної держави в скандинавських країнах допоможе в розбудові соціальної держави в Україні.

Проте, слід зазначити, що не варто сліпо переймати досвід скандинавських країн, адже вони дуже відрізняються від України за багатьма показниками. Так, це малочисельні за населенням держави – навіть загальна чисельність населення чотирьох таких держав як Норвегія, Швеція, Фінляндія, Данія є вдвічі меншою ніж в Україні. Також не варто забувати про кліматичні, ментальні та інші відмінності.

Та все ж приймати до уваги досвід скандинавських країн важливо. Зокрема, можна більш ретельно дослідити їхній досвід подолання наслідків сучасних економічних криз. Для прикладу, навіть японці, уважно придивившись до досвіду Фінляндії, відправили до неї групи експертів, щоб вивчити методи оздоровлення банків, застосовані в першій половині 1990-х років після того, як колапс радянської економіки завдав найсильнішого удару фінансовій системі Фінляндії.

Доцільно вивчити досвід утворення коаліційних урядів у Норвегії, де ситуація була дуже схожою на українську перманентну політичну кризу починаючи 2004–2006 р., пов'язану із труднощами досягнення консенсусу між представниками політичних еліт, проте з дещо іншим сценарієм розвитку подій: після виборів 2005 р. перемогу здобули опозиційні партії, але для того, щоб створити уряд, слід було домовитися щодо коаліційної угоди, що вони успішно і зробили після інтенсивних переговорів, не дивлячись на певні суперечності.

Важливим є і шведський досвід, де близькість влади до народу та відсутність корупції не є чимось аномальним. Це пов'язано з тим, що в Швеції навіть діяльність невиборних посадових осіб (держслужбовців) контролюється громадою, і та ж таки громада за умови невдалої діяльності такого посадовця може зняти його з посади. Більш того вся документація, пов'язана з використанням коштів, що мають податкове надходження, є загальною доступною.

Таким чином, досвід скандинавських країн все ж є дуже корисним для України у процесі розбудови власної соціальної держави. Але, ще раз варто зазначити, що Україна мусить будувати власну модель соціальної держави, враховуючи ті особливості, які притаманні саме нашій країні. Адже, ефективна соціальна держава – це перш за все специфічні особливості суспільної (і політичної у тому числі) свідомості, які є головною передумовою ефективності. Проте, не можливо переймати досвід формування політичної свідомості, чи політичної культури суспільства в цілому. Тому, говорити про те, що Україна здатна переймати досвід розбудови соціальної держави у скандинавських держав можемо лише частково. Північноєвропейські держави загального добробуту можуть бути для України лише своєрідними ідеальними моделями, до здобутків яких варто прагнути. Вести ж мову про якесь пряме копіювання певних механізмів державного управління або якихось конкретних моделей державної соціальної політики вкрай проблематично і в реальній політиці скоріш за все приречене на невдачу.

УДК 324(477)

Антонов Б. І.,

*студент, факультет політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження полягає у вивченні виборчого процесу в сучасній Україні. У наш час незаперечним є той факт, що Україна перебуває в постійному виборчому процесі, який супроводжується фальсифікаціями, колізіями в законі та іншим. Тому питання удосконалення виборчого законодавства є дуже важливим на сучасному етапі трансформації України в країну яка відповідає міжнародним стандартам.

Метою наукового дослідження виступає спроба з'ясування сучасного стану та перспектив розвитку виборчого процесу в Україні. В умовах існування нестабільного виборчого законодавства України.

Виборчий процес являє собою врегульовану Конституцією та законами України специфічну діяльність органів і громадян, спрямована на підготовку і проведення виборів з метою формування представницьких органів влади.

Вдосконалення виборчого законодавства України має трансформаційний характер на протязі усього періоду незалежності зміни до виборчого законодавства країни вносяться фактично перед кожними загальнодержавними виборами.

Нестабільність виборчого законодавства можна прослідкувати майже в кожному законі який регулює виборчий процес, а саме: Закон «Про вибори народних депутатів України» з жовтня 2001 року змінювався більше 20 разів, Закон «Про вибори Президента України» з березня 1999 року – більше 10 разів. Навіть Закон «Про вибори депутатів Верховної ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», прийнятий 10 липня 2010 року, встиг змінитися майже 10 разів.

Необхідною умовою вдосконалення виборчого процесу є складання реальних списків виборців на основі проведення всеукраїнського перепису населення.

Значну увагу потрібно приділити агітаційному матеріалу під час виборчої кампанії. Необхідно на законодавчому рівні конкретизувати питання розміру агітаційного матеріалу, місця де його можна розміщати та ввести відповідальність за недотримання цих вимог.

З точки зору представницької демократії, у процесі формування народного представництва, має бути гарантований вільний дискурс щодо

переваг та недоліків тих чи інших політичних цілей. Вільна демократична дискусія базується на незалежності ЗМІ. Для гармонізації виборчого процесу слід внести зміни до чинного законодавства, які б гарантували обов'язкове оприлюднення замовника агітації, конкретизувати відповідальність за порушення при веденні агітації.

Також вдосконалення потребує система створення дільничних виборчих комісій (ДВК). На сьогоднішній день членами ДВК можуть бути лише представники політичних партій та блоків. Потрібно надати змогу брати участь у роботі ДВК всім бажаючим громадянам котрі не є представниками партій, уповноваженими особами від кандидатів, які мають не погашену судимість, громадяни які є кандидатами на виборах, особи які на час проведення виборів не досягли 18 років, а також громадяни, що перебувають на обліку в психіатричних установах.

Дуже важливим є розділення політичних та адміністративних посад. Завданням цього розділення є недопущення на державну службу малокваліфікованих кадрів і, як наслідок, збереження та підвищення фаховості державних службовців, деполітизація державної служби та забезпечення її політичної нейтральності. Для цього необхідно на законодавчому рівні визначити, які саме посади належать до політичних, а які до адміністративних.

УДК 327(8)

Ленда Ю. В.,

*студентка, факультет політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ВЕНЕСУЕЛА В СИСТЕМІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН У ПІВДЕННІЙ АМЕРИЦІ НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.

Актуальність теми полягає у дослідженні зовнішньополітичного курсу Венесуели, який найповніше проявляється в Латиноамериканському регіоні, і виводить країну на новий, більш функціональний рівень міждержавних відносин.

Метою роботи виступає визначення місця і ролі Венесуели в системі регіональних геополітичних відносин.

У зв'язку зі світовим падінням цін на нафту, Венесуела, бюджет якої в основному наповнюється за рахунок експорту нафтосировини, значно зменшився. У 2015–2016 рр. зазнала краху економіка, у зв'язку з чим ВВП зменшилось на 3,3 % (за даними Bloomberg), а інфляція зі 159 % зросте до 204 % під кінець 2016 р., за оцінками МВФ.

Станом на жовтень 2016 р. ВВП на душу населення складає 28 доларів в порівнянні з 45 доларами у 2015 р., і майже 50 доларами у 2014 р.

Варто зазначити, що коливання цін на нафту визначає вектор зовнішньої політики Венесуели, яка базується на теоретичних засадах боліваризму та антиімперіалізму. Це знаходить своє вираження в зовнішньополітичному курсі під назвою «соціалізм XXI століття», за якого відбулась націоналізація нафтовидобувної промисловості – започаткована Уго Чавесом. Цей рішучий крок знайшов своє вираження в регіональних об'єднаннях, які існують і на сьогоднішній день, таких як АЛБА(Боліваріанський альянс для народів нашої Америки) і Петрокарібе – як регіональний інструмент енергетичної незалежності. За допомогою цих об'єднань Венесуела робить фінансову ін'єкцію країнам Латиноамериканського регіону, які відстають економічному розвитку.

Венесуела входить до країн-засновниць ОПЕК (Організація країн-експортерів нафти). Якщо проаналізувати коливання цінового «кошику» ОПЕК, то можна зробити висновок, що з 2002 по 2008 р. ціни на нафту стабільно зростають і це дає Венесуелі підґрунтя для нарощування свого впливу в Латиноамериканському регіоні і закріплення статусу країни на лідируючих позиціях.

У 2009 р. відбувається різкий спад цінового «кошику» ОПЕК, Венесуела змінює вектор розвитку, і заручається підтримкою могутніх геополітичних акторів, таких як Російська Федерація та Китайська Народна Республіка, які в свою чергу інвестиціями та довгостроковими кредитами підтримують Венесуелу.

У 2014–2016 рр. ми знову спостерігаємо різке падіння цін на нафту і прив'язаність економіки Венесуели до енергетичної складової, яка діє не на її користь.

Таким чином, зарекомендувавши себе на регіональному рівні, як геополітичний лідер, завдяки утворенню безлічі інтеграційних об'єднань та численних ініціатив, які були створені на противагу американським об'єднанням. Венесуела в останні роки зазнає цілковитої невдачі, що проявляється у її неспроможності адекватно реагувати у кризовій ситуації на світове падіння цін на нафту, що приводить до втрати її позицій, як могутнього геополітичного актора.

Втрата лідируючих позицій може негативно позначитися, як в Південній Америці, так і далеко за її межами, де Венесуела заручається підтримкою впливових держав, які мають глобальний вплив в світі.

Політичний курс Венесуели багато в чому залежить від її політичного лідера, після смерті Уго Чавеса, його наступником став Ніколас Мадуро, який за останні чотири роки правління сліпо слідував курсу започаткованим його попередником, при тому зовсім забуваючи підлаштовуватись під реалії.

УДК 328.184

Чернега Л. Г.,
*студентка, факультет політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

СВІТОВА ПРАКТИКА ІНСТИТУТУ ЛОБІЮВАННЯ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Актуальність теми дослідження полягає у вивченні такого політичного феномену, як лобіювання. У сучасному демократичному світі парламентське лобіювання є показником розвитку демократичності політичної системи в країні. Нажаль в Україні до цього часу не має законного регулювання політичного лобіювання і воно має в країні латентний характер. Тому дослідження західного зразку узаконення політичного лобіювання є дуже важливим для України сьогодні.

Метою роботи виступає дослідження інституту лобіювання у країнах західної демократії, та можливості впровадження досвіду законного регулювання процесу лобіювання в Україні.

Поняття «лобіювання» походить із середньовічної латини «lobby», вперше цей термін було вжито в письмових джерелах у 1553 р. для позначення коридорів у монастирях, в яких зустрічалися світські особи і духовенство для обговорення політичних справ. Трохи згодом ця характеристика поширилася на аналогічні коридори в театрах, а з 1640 р. – на приміщення довкола залів засідань, де відбувалися зустрічі законодавців з громадянами.

Лобізм – це інститут функціонального представництва, забезпечує відстоювання інтересів недержавних суб'єктів в органах державної влади на основі методу переконання.

Говорячи про такий політичний інститут, як лобіювання слід пам'ятати, що до нього належать передусім представники профспілок, ділові асоціації, громадсько-політичні об'єднання, комітети, комісії.

Виокремлюють три типи лобізму, як сфери задоволення інтересів: тінювий чи закритий; демократичний або відкритий; інституалізований «законодавчо-регульований» лобізм, що безпосередньо поєднаний з демократичним лобізмом і часто з ним асоціюється.

Класичним прикладом демократичного лобіювання в парламенті є Сполучені Штати Америки в країні розробляється чітке законодавство, яке регламентує систему лобіювання. Основним документом регулювання лобістської діяльності є «Акт про федеральне регулювання лобіювання».

Проте цей законний акт не був досконалим і на протязі довгих років, до нього вносили поправки, які сьогодні допомогли сформувати один з найсильніших інститутів лобіювання в світі. США – держава, в

якій інститут лобіювання став невід’ємним складником державотворення та правотворення.

Законодавче регулювання лобіювання у Канаді є зразком вдалої й ефективної адаптації американських стандартів лобіювання на національно-правовий ґрунт. За результатами громадського обговорення у 1988 р. Парламентом Канади було прийнято «Акт про реєстрацію лобістів». У ньому було закладено основні принципи, які у подальшому набули визначального характеру під час вдосконалення канадського законодавства.

Північноамериканський досвід правотворчої та правозастосовної діяльності у сфері лобіювання справив значний вплив і на держави Західної Європи.

У ЄС розрізняють три групи лобістів – «галузеві, виробничі асоціації» (представники бізнесу і промисловості), неурядові організації / групи інтересів та регіональні представництва, 90 % лобістів у Європарламенті працюють на інтереси бізнесу, і менш ніж 10 % представляють інтереси різних груп громадянського суспільства, таких як екологи та профспілки.

Брюссель став другою світовою столицею лобізму в світі після Вашингтону, свої представництва там мають близько 3 000 лобістських організацій, які ставлять собі за мету впливати на формування політики Європейського Союзу.

В Україні, як і в інших пострадянських країнах, відбуваються інтенсивні процеси інституціоналізації груп інтересів, артикуляції й боротьби за їх реалізацію.

Форми лобізму в Україні досить різноманітні:

- прямий одноосібний (індивідуальний) лобізм, який ґрунтується на особистих зв’язках підприємців з чиновниками і на сьогодні дуже поширений;

- тіньове лобіювання можна віднести до поняття клановий лобізм – просування інтересів підприємств чи компаній, які належать кланам (бізнес-політичним групам);

- багатовекторне лобіювання – лобістська діяльність, яка відбувається за допомогою всіх можливих засобів і у всіх можливих напрямках впливу;

- етнічне лобі спрямоване на задоволення потреб членів конкретного етносу;

- «кабінетне» лобіювання. Слово «кабінетне» похідне від скорочення «Кабмін». Постанова Кабінету Міністрів є ефективніший засіб, ніж закон. Вона набуває чинності від моменту підписання і не проходить трьох читань у Верховній Раді.

Спроба законодавчо врегулювати процес лобіювання в Україні знайшла своє відображення в законопроекті «Про регулювання лобістської діяльності в Україні» 2010 р.

Новим поштовхом у розвитку законодавчої бази регулювання питань лобіювання став законопроект «Про лобіювання» 2016 р.

Таким чином, з огляду на зарубіжний конституційно-правовий досвід регулювання інституту лобіювання в країнах західної демократії можна зробити такий висновок. Лобіювання виступає невід'ємним елементом сучасної демократії, тоді як неврегульоване й латентне лобіювання є небезпечним та може підірвати демократичні принципи в державі. Україна, як держава яка намагається йти демократичним шляхом розвитку, повинна як найшвидше узаконити інститут лобіювання, що дасть можливість різко знизити латентний вплив на політичні процеси в країні.

УДК 323.39(477)

Сергатюк Д. А.,

*Миколаївський національний університет
ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна*

ВІТЧИЗНЯНЕ ПОЛІТИЧНЕ ЕЛІТОТВОРЕННЯ (1994–2013): ЧИННИКИ ПАТОГЕНЕЗУ

Широкомасштабна, непрозора приватизація державної власності у середині 1990-х рр. зумовила трансформацію адміністративно-економічних кланів у фінансово-промислові групи (ФПГ), які за своєю природою прагнули отримувати надприбутки, що можливі лише за тісних зв'язків з політичним класом, звідси розпочалося поступове входження лідерів ФПГ до нього. Тому, в Україні, на відміну від країн Центрально-Східної Європи, в котрих відбулась більш демократична приватизація, не формувалися базові чинники політичного елітогенезу: громадянське суспільство, правова і соціальна держава, ринкова економіка, повноцінна партійна система.

Прийняття Конституції в 1996 р. за якою Президент України отримував широкі повноваження зумовило формування політичного режиму, який мав ознаки як неопатримоніалізму так і олігархії, де виключалась для олігархічних груп можливість будь-якої опозиційної діяльності, вона призвела б до втрати їх бізнесу, а отже і джерел фінансування політичної діяльності, однак конкуруючи між собою, олігархи впроваджували елементи плюралізму.

В результаті посилення суперництва між міцніючими ФПГ на початку 2000-х рр. певна частина олігархату була витиснена на маргінес політичного життя і інституціоналізувалась в опозиційну політичну еліту, яка в умовах наростаючого суспільного незадоволення діяльністю влади, позиціонувала себе як демократичну, реформістську, націо-

нально свідому політичну силу та дістала потужну громадську підтримку під час президентських виборів 2004 р., що надавало шанс на проведення успішних демократичних реформ.

Однак, зважаючи на те, що головними організаторами та спонсорами «помаранчевої революції» були представники ФПГ, що звикли до клієнтальних відносин, котрі за своєю суттю протилежні високій правовій та політичній культурі, а прийняті перед третім туром президентських виборів Конституційні зміни розбалансували систему державної влади, реформування країни вимагало від нової правлячої еліти єдності, політичної рішучості, цілеспрямованості, а також виваженості і гнучкості.

Проте, незабаром виявилась не консолідованість, не модернізаційність «помаранчевої команди», тобто відсутність в неї стратегії й тактики розвитку країни. Внаслідок чого, олігархічні групи через політичну реформу 2004–2006 рр. створили владний дизайн без домінуючого політичного суб'єкта і продовжили одержувати ренти шляхом консервації політичного та економічного стану країни.

Перманентна конфліктна взаємодія правлячого класу стала непереборною перешкодою на шляху консолідації політичних еліт, що є необхідною передумовою консолідації демократії, без якої не можливе становлення демократичного політичного режиму. Управлінські кризи стали додатковим джерелом нестабільності політичної системи і зростання соціальної напруги, що лише загострювали конфлікт еліт. До котрого призвели передусім такі чинники як: політична незрілість правлячого класу; розбалансованість державної влади і проблемні особистісні взаємини політиків, ускладнені такими детермінантами політичної конфліктогенності як: закритість елітних груп, що блокувала їхню здатність до конструктивної співпраці; не підзвітність депутата виборцям та надмірна залежність від лідера; неадекватність партійної системи України інтересам суспільних груп в результаті чого, мотивація електорального вибору в здебільшого пов'язана не з партійними перевагами, а з симпатіями до окремих лідерів; відсутність в середовищі політичного істеблішменту традицій відповідального сприйняття політичних домовленостей, бажання політиків уникнути відповідальності, перекидаючи її на партнера по владі, та їх схильність застосовувати у політичній боротьбі принцип непримиренності.

За президентства В. Януковича ФПГ залишилися в будові державної влади, також не були інституційно закріплені повноваження політичної опозиції, а це є ключовою передумовою встановлення консолідованої демократії. Натомість владна вертикаль цього періоду стала жорстко централізованою, зменшилася свобода ЗМІ, проявилася нетерплячість правлячої політичної еліти до опозиції, посилилось їх протистояння.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ: ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА НАБЛИЖЕННЯ ЇЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

ПІДСЕКЦІЯ: Публічне управління та адміністрування на шляху до євроінтеграції

<i>Ємельянов В. М., Ібрагімова А. А.</i> Наслідки перших кроків здійснення децентралізації публічної влади в Україні та реальні перспективи подальших перетворень.....	1
<i>Беглиця В. П.</i> Перспективи реалізації антикорупційної політики в Україні в умовах трансформації владно-громадських відносин	3
<i>Багмет М. О.</i> Стратегія розвитку публічної європейської і світової інтеграції України в умовах глобалізму.....	5
<i>Стоян О. Ю.</i> Публічність, верховенство права, нове покоління – ключі до успіху реформи управління	7
<i>Козлова Л. В.</i> Тенденції кадрового менеджменту в органах публічного управління	9
<i>Семерей П. М.</i> Проблеми надання адміністративних послуг центром надання адміністративних послуг Миколаївської міської ради у 2014–2016 рр.	11
<i>Шевчук В. В.</i> Моделювання інноваційного розвитку системи охорони здоров'я України: організаційний аспект	16
<i>Под'ячев С.</i> Державна політика у сфері регулювання використання системи біткоїн в Україні: чи є необхідність у її формуванні?	17
<i>Гіржєв А. О., Штир'єв О. М.</i> Передача земель територіальним громадам: проблемні моменти	19
<i>Валенков В. Є.</i> Особливості державної політики держави у соціальній сфері	21
<i>Гайду О. В.</i> Державна підтримка кластерних процесів у морегосподарському комплексі України.....	24
<i>Коваль Г. В.</i> Формування спроможної громади.....	25

**ПІДСЕКЦІЯ: Менеджмент в органах державної влади
та місцевого самоврядування в умовах децентралізації**

<i>Плеханов Д. О.</i> Інструменти громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в Україні	29
<i>Бондар Г. Л.</i> НЛП та техніки здійснення ефективної ділової комунікації	31
<i>Дерега В. В.</i> Правові аспекти державної сімейної політики.....	34
<i>Тимофєєв С. П.</i> Комунікаційні зв'язки громадськості та органів публічного управління.....	35
<i>Андріяш В. І., Малікіна О. А.</i> Державне регулювання системи територіального планування	39
<i>Шубін С. П.</i> Політична маркетингова стратегія виборчої кампанії – головний інструмент її організації та проведення.....	42
<i>Гончар М.</i> Сучасні виклики трансформації державного нагляду у сфері освіти України	44

СЕКЦІЯ: СУСПІЛЬНІ НАУКИ

ПІДСЕКЦІЯ: Міжнародні відносини та світова політика.....

<i>Богданова Т. Є.</i> Місце Латинської Америки у виборчій компанії в США	46
<i>Бойченко Г. В.</i> Роль ЗМІ в діяльності української національної меншини в Республіці Польща (1989–2016 рр.)	48
<i>Вовчук Л. А.</i> Функції консулів на Півдні України (кінець XIX – початок XX ст.).....	50
<i>Габро І. В.</i> Особливості зовнішньополітичної стратегії адміністрації Барака Обами	52
<i>Звєздова О. О.</i> Роль організації Об'єднаних Націй у вирішенні конфліктів навколо де-факто держав Південного Кавказу	53
<i>Недбай В. В.</i> Нормативно-правова база зовнішньополітичної стратегії Королівства Таїланд.....	55
<i>Тихоненко І. В.</i> СААРК у безпековому середовищі Південної Азії: підходи пакистанських та індійських науковців	58

Хмель А. О. Розвиток іспано-британських відносин після Першої світової війни на сторінках La Vanguardia.....	60
Шевчук О. В. Ядерна програма КНДР як детермінанта системи міждержавних взаємодій.....	62

ПІДСЕКЦІЯ: Політична наука в Україні та зарубіжжі

Іванов М. С. Громадянське суспільство: теоретико-методологічний аспект.....	66
Колісниченко А. І., Шевченко І. О. Міжнародний лобізм і глобальна політика	68
Курілло В. Є. Політична інтрига та змова як елементи конфіденційного менеджменту у складі латентної політики	70
Ярошенко В. М. Європейські стандарти паритетної демократії.....	72
Чупрін Р. В. Принципи запобігання джеррімандерінгу при створенні виборчих округів та зміні їх меж.....	77
Громадська Н. А. Політичний аналіз як невід’ємна складова політичної журналістики	79
Соловйова А. С. Методологія неомарксизму та можливості її застосування у політичній науці	82
Лушагіна Т. В. Ідея децентралізацій у вітчизняній політичній думці 1905–1907 рр.	84
Власенко Ю. К. Мотиваційна складова сутності громадянського суспільства	86
Колесніченко Н. М. Державно-церковні відносини в контексті прав людини	88
Орленко М. В. Розвиток молодіжних організацій в контексті євроінтеграції України	91
Шкірчак С. І. До питання запозичення північноєвропейського досвіду розбудови соціальної держави	92
Антонов Б. І. Перспективи розвитку виборчого процесу в сучасній Україні.....	94
Ленда Ю. В. Венесуела в системі геополітичних відносин у південній Америці на початку ХХІ ст.	95

Чернега Л. Г. Світова практика інституту лобіювання та український досвід	97
Сергатюк Д. А. Вітчизняне політичне елітотворення (1994–2013): чинники патогенезу	99

Редактори *Л. Бернацька, Т. Базильська, К. Моргун, Д. Стригіна.*
Технічні редактори *Л. Бернацька, Т. Базильська, К. Моргун, Д. Стригіна.*
Комп'ютерна верстка *А. Іценко.* Друк, фальцювально-палітурні роботи *С. Волинець.*

Підп. до друку 09.11.2016.
Формат $60 \times 84^{1/16}$. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 6,04. Обл.-вид. арк. 5,92.
Тираж 50 пр. Зам. № 5112.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009.

